

Rapport 2016:27

Länsstyrelsen
Stockholm

STOCKHOLM 2017

Full fart framåt!

Innehåll

Stockholm – full fart framåt.....	3
Inledning	6
Hög trivselfaktor i länet.....	9
Befolkning.....	12
Flyttningar – inrikes och utrikes.....	15
Invandring och integration – en framtidsfråga	19
Nyanlända barn och unga.....	25
Ensamkommande barn	26
Samverkan Stockholmsregionen	28
Bostäder – från idé till färdig plan	31
Ett myllrande och bullrande län.....	35
Aldrig långt till naturen.....	36
Vatten – en gemensam angelägenhet	39
Vatten och avlopp.....	41
Stora utmaningar i trafiken.....	43
Den inomregionala pendlingen dominerar	49
Världens mest innovationsdrivna ekonomi 2025	51
Bredband och digital agenda	55
Ett starkt näringsliv	57
Besöksnäring på frammarsch	61
Fortsatt hög sysselsättning.....	65
Stockholm 2025 – en framtidsprognos.....	67
Förskolan – många barn men få pedagoger	71
Grundskolan – länet bättre än riket.....	75
Gymnasiet – könstypiska val och sena till examen.....	81
Stockholms ungdomar blir allt nyktrare	84
Stockholmarna har störst disponibel inkomst – allra mest män	87
Barnledighet – något för alla föräldrar	91

Stockholm – full fart framåt

Stockholm – full fart framåt är den årliga rapporteringen från Länsstyrelsen om läget i Stockholmsregionen. Rapporten ska ses som ett komplement till de formaliserade redovisningar myndigheten gör i sin verksamhet.

Rapporten visar att det går fortsatt bra för Stockholm, även om vi kan se en viss försvagning av konjunkturen under året. Det behöver gå bra för Stockholm om det också ska gå bra för Sverige, men rapporten sätter även fingret på en rad mycket stora utmaningar, varav flera är globala.

Krig och förföljelse har drivit över 65 miljoner människor i världen på flykt. Antalet flyktingar är ständigt stigande och det finns ingenting som tyder på att de aktuella historiskt höga nivåerna kommer att minska i närtid. Över en miljon människor tog sig över medelhavet till Europa under 2015 varav nära 163 000 sökte asyl i Sverige. Detta är mer än dubbelt så många som under det tidigare rekordåret 1992, när människor flydde från krigets Balkan. Främst genom införandet av både inre och yttre gränskontroller har antalet asylsökande till Sverige minskat drastiskt under 2016 och Migrationsverkets prognoser pekar på att antalet asylsökande fortsatt kommer att vara betydligt lägre än för 2015.

Även om antalet asylsökande har minskat så har flyktingkrisen skapat enorma utmaningar både på kort och på lång sikt. Boendefrågan är central och den nya bostättningslagen innebär att alla kommuner måste ta ett gemensamt ansvar för mottagandet av nyanlända. Stockholms län ska ordna boende åt nära en tredjedel av de personer som fått uppehållstillstånd i Sverige, vilket är en svår uppgift i ett län där bostadsbristen är akut och där antalet egenbosatta nyanlända är högt. Samtidigt är det en oerhört viktig uppgift eftersom en egen bostad är en grundläggande förutsättning för en effektiv etablering.

I ett annat globalt perspektiv konkurrerar regionen inte med övriga Sverige utan behöver hävda sig mot andra metropoler i Europa och resten av världen,

till exempel när det gäller att attrahera företag, forskning och kompetens. Näringslivets utveckling i Stockholmsregionen är beroende av tillgången till rätt kompetens, vilket kräver god tillgång till bostäder som i sin tur förutsätter en kapacitetsstark infrastruktur och ett välfungerande utbildningssystem.

En framgångsrik näringslivsutveckling förutsätter dessutom en infrastruktur som håller måttet, inte minst när det gäller den internationella tillgängligheten via Stockholm-Arlanda och ett väl fungerande Stockholm-Bromma för bland annat inrikes affärsflyg. Det är glädjande att den svenska regeringen och USA nu har tecknat ett bilateralt avtal om införandet av amerikansk gränskontroll på Arlanda (så kallad preclearance). Avtalet kommer att underlätta de nära förbindelser som regionen har med USA inom export, näringsliv och turism.

Regionen har med detta som utgångspunkt identifierat fem avgörande utvecklingsområden som alla kräver olika mått av statligt, regionalt och lokalt agerande:

Bostäder: Antalet påbörjade bostäder är högre än på många år. Handläggningstider har i stort sett halverats, volymen detaljplanlagda bostadsområden har mer än fördubblats och bara under årets första nio månader har mer än 40 000 bostäder lagts fram i olika detaljplaneförslag. Regionens aktörer har under flera år arbetat med att identifiera – och i förekommande fall försöka undanröja – hinder av olika slag för ett ökat bostadsbyggande. Detta sammantaget visar att länet är på rätt väg och större fokus behöver läggas på att ytterligare öka byggtakten samtidigt som kompetensförsörjningen till byggbranschen behöver stärkas.

Trots detta uppger samtliga kommuner i Stockholms län att det råder brist på alla typer av bostäder, inte minst som en följd av den ökade flyktinginvandringen. Detta är regionens kanske största utmaning, som kräver en rad insatser inom många olika områden.

Infrastruktur: Den 4 december 2015 antogs en justerad länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län för perioden 2014–2025, och tillsammans med nationella medel kommer trafikinfrastruktursatsningar på 111 miljarder kronor i Stockholmsregionen att genomföras. Trots det kommer regionen, enligt studier från Trafikanalys, att ha fler flaskhalsar 2030 än i dag. Ska befolkningsökningen kunna mötas, klimatförändringar motverkas och attraktionskraften klara den globala konkurrensen behövs det fortsatt stora infrastruktur-

investeringar i länet. Det är därför glädjande att regeringen i budgetpropositionen för 2017 aviserat betydande satsningar på infrastrukturen, inte minst underhållet av den spårbundna trafiken.

Klimat och energi: Snabb befolkningsutveckling i kombination med stark tillväxt ställer stora krav på ökade insatser för att målen om begränsade klimatpåverkande utsläpp ska nås. Vattenkvalitet och Mälarens framtid är viktiga frågor som behöver ytterligare uppmärksamhet och det är därför glädjande att vattenregleringen i Mälaren via Slussen nu är färdigbehandlad i domstol. Arbetet med att identifiera områden som är särskilt riskutsatta vid kraftiga regn har påbörjats och en lågpunktskarta har tagits fram som ett underlag för bland annat planering av nybyggnation.

Innovationskraft: Stockholm är i dag en internationellt konkurrenskraftig region inom innovationsområdet och jämförelser med andra regioner faller ofta ut till Stockholms fördel. För att ytterligare stärka vår position behöver arbetet intensifieras. Det är mot den bakgrunden som regionen under 2013 – i brett partnerskap – påbörjat arbetet med att förverkliga den regionala innovationsstrategin i praktisk handling. Visionen är att vara världens mest innovationsdrivna ekonomi år 2025.

Regionen är i dag centrum för två av Sveriges internationellt mest framgångsrika kunskapsområden: informations- och kommunikationsteknik (ICT) och life science. Regionen står sig också väl när det gäller hälso- och naturvetenskap samt kunskapsintensiva servicenäringar.

Den tidigare oroande utvecklingen att FoU-investeringarna som andel av bruttoregionprodukten haft en negativ trend i såväl Sverige som Stockholmsregionen kan ha brutits då preliminära siffror från SCB indikerar en uppgång för 2015. Mer oroande är den rådande bostadssituationen i länet där 90 procent av nyckelpersonerna i länets innovationssystem anger svårigheter att hitta boende för medarbetare som rekryterats från platser utanför länet.

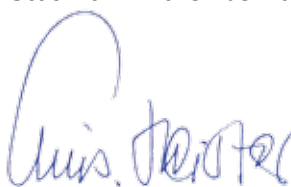
Arbetsmarknad och kompetensförsörjning: I konkurrensen med andra ledande regioner i världen behöver Stockholmsregionen kunna erbjuda kompetens av hög klass, men utvecklingen går mot växande kompetensbrist, både när det gäller akademiskt utbildade personer och personer med yrkesutbildning. Regionen behöver säkerställa att kapaciteten i utbildningssystem går i takt med befolkningstillväxten. Regionens ökande behov av yrkeshögskoleplatser

behöver också tillgodoses. I båda fallen är teknikutbildning samt utbildning i vård och omsorg särskilt viktig. Ytterligare områden där bristen är – eller riskerar bli – påtaglig är byggbranschen och lärare inom i stort sett samtliga områden.

De fem utvecklingsområdena har bland annat varit en del av det analysmaterial som ligger till grund för regionens prioriteringar i strukturfondsperioden 2014–2020. Regionen är samlad och genom strukturfondsprogrammen ges regionen ett större utrymme att arbeta med att stärka förutsättningarna för tillväxt och utveckling. Regeringen behöver möta detta med en tillväxtpolitik som är anpassad för en huvudstadsregion i internationell toppklass.

Stockholm – full fart framåt är först och främst tänkt som Länsstyrelsens redovisning till regeringen om läget i länet. Den är emellertid också en beskrivning för andra parter om de utmaningar och förväntningar som vi gemensamt behöver möta.

Stockholm i november 2016

Chris Heister
Landshövding

Inledning

Stockholmsregionen är Sveriges huvudstadsregion och motor. Här bor drygt en femtedel av Sveriges befolkning och här skapas en tredjedel av Sveriges ekonomi. Här finns landets främsta kunskapscentra. Här finns en dagbefolkning från landets samtliga 290 kommuner och en nattbefolkning från 194 av världens länder.

Stockholm är Sveriges enda metropol. Regionen är dock betydligt mer än en storstad: skog, odlad mark och betesängar omger huvudstaden som samtidigt är en del av världens största skärgård med över 30 000 öar. Ingen annanstans i Sverige finns motsvarande mångfald och styrka, och stockholmarna trivs med sina liv.

Stockholmarna trivs

Den senaste medborgarundersökningen¹ visade att:

- Över 91 procent av invånarna är nöjda med det liv de lever.
- Över 90 procent trivs med sitt boende och nära 90 procent trivs med arbetet.
- Över 94 procent upplever sin hälsa som någorlunda eller bättre.
- Invånarna ser ljus på den egna ekonomin, är miljömedvetna och det stora flertalet upplever sig ha en meningsfull fritid, vilket ytterligare indikerar att det går bra för Stockholm.
- Det går bra för Stockholm, men det finns områden att förbättra

Samma undersökning visade också att:

- Knappt 20 procent upplever sig trångbodda.
- 46 procent upplever buller och luftföroreningar i den offentliga miljön som ett bekymmer.
- 60 procent upplever trafiksituationen i den offentliga miljön som ett bekymmer.
- 26 procent upplever att deras jobb inte motsvarar deras utbildning,

vilket ytterligare understryker behovet av att arbeta med regionens fem utmaningar.

Stark innovationskraft

Stockholms län är Sveriges mest utvecklingskraftiga region. Enligt internationella bedömningar ligger Stockholmsregionen i topp i Europa. Hit flyttar människor från hela Sverige och övriga världen med nya kunskaper. I dag bor över 2,2 miljoner människor i Stockholms län och folkmängden ökar med 35 000 personer per år samtidigt som det geografiska närområdet växer i takt med förbättrade transportmöjligheter.

Stockholmsregionen strävar efter att vara ett centrum för världsledande forskning

Universitet och kunskapsintensiva industrier har här de bästa utvecklingsmöjligheterna. Regionens universitet stärker successivt sina positioner internationellt. Karolinska Institutet, Stockholms universitet och Kungliga Tekniska högskolan är tillsammans den tionde starkaste universitetsmiljön i världen, utanför USA. Life science och informationsteknologin är två av regionens styrkeområden som mycket påtagligt bidrar till regionens attraktions- och konkurrenskraft.

¹ Länsstyrelsen i Stockholms län, Medborgarundersökning 2015

Foto: Christina Fagergren

Samhällsplanering som håller

Transportsystemets effektivitet och tillförlitlighet är av central betydelse för fortsatt tillväxt och social sammanhållning. Det gäller såväl kommunikationsmöjligheterna till och från Stockholmsregionen som möjligheterna att effektivt röra sig inom regionen. Hur trafiken ordnas i Stockholmsregionen får också stora konsekvenser för landet som helhet. Fungerar transporterna väl i Stockholm betyder det, enbart genom regionens storlek, också att stora delar av transportsystemet i Sverige gör det. Under de kommande tio åren satsas cirka 111 miljarder på vägar och järnvägar, trots detta bedömer Trafikanalys att flaskhalsarna kommer att vara fler år 2030. Storsatsning på infrastruktur är en investering i regionens framtid, men också en avgörande insats för miljön.

Mot den bakgrunden är det mycket positivt att regeringen i budgetpropositionen 2017 aviserar betydande satsningar på infrastrukturen där inte minst brister i underhållet skapar dagliga bekymmer i länets transportsystem. Det är därför mycket angeläget att en betydande del av dessa satsningar kommer regionen tillgodo så att Sveriges tillväxtmotor kan fungera mer obehindrat i framtiden.

Inflyttningen till länet är snabb. En väl fungerande bostadsmarknad är av avgörande betydelse för Stockholmsregionens fortsatta tillväxt. För länet gäller det att förbereda för en befolkningsökning på upp till en halv miljon personer fram till år 2030, kanske ännu fler. Det ställer krav på mer än en kvarts

miljon nya bostäder. Utbyggnaden av nya bostadsområden behöver samplaneras med kollektivtrafik för att undvika att nya stadsdelar i huvudsak blir biltrafikförsörjda. Lyckas samhället samlokalisera bostäder och infrastruktur blir det miljömässiga fördelar. Kraven på energieffektivitet i nybyggda bostäder har höjts. Enligt EU ska alla nyproducerade bostäder vara betydligt energisnålare och till stor del använda förnyelsebar energi år 2020. Nya bostäder behöver också lokaliseras och utformas så att de klarar ett förändrat klimat med exempelvis höjd vattennivå som följd.

Stockholms län framgångsrik region

Stockholms län är en av Europas mest framgångsrika regioner som

- över tid svarar för 42 procent av Sveriges totala befolkningsökning
- står för 32 procent av landets BNP
- har 36 procent av Sveriges nyföretagande
- har Sveriges högsta sysselsättningsgrad
- har 17 universitet och högskolor.

Under 2000-talet har Stockholm blivit internationellt erkänt som en innovationsmotor och uppmärksammas globalt som en region där sex så kallade unicorns (unga bolag som värderas till över en miljard dollar) har sina rötter. Regionens startup-scen är stark och det är egentligen bara Silicon Valley som producerat fler unicorns per capita än Stockholm.

Hög trivselfaktor i länet

Länsstyrelsen har sedan 2011 genomfört medborgarundersökningar för att få länsbornas bild av vardagen och hur de ser på tillvaron i största allmänhet. Undersökningen görs vartannat år och efter tre genomförda undersökningar kan konstateras att trivselfaktorn är stabilt hög även om det finns områden som kan och bör förbättras.

Nytt för 2015 års undersökning var att undersökningen även innefattade värden för kommunerna och stadsdelarna i Stockholms stad. Mot bakgrund av att det inte finns några jämförelsesiffror från tidigare år för kommuner och stadsdelar bör man vara försiktig med allt för långtgående slutsatser i de delarna.

Sex av tio stockholmare upplever trafiksituationen i den offentliga miljön som ett stort eller ganska stort problem och dessutom har det skett en signifikant ökning jämfört med tidigare år. Generellt upplever länsborna mindre problem med buller, luftföroreningar och trafik i boendemiljön jämfört med den offentliga miljön.

Ökningen av andelen som upplever att arbetet inte motsvarar utbildningen återfinns i första hand i svarsgrupperna² kvinnor och den yngre gruppen (18–30 år). I båda svarsgrupperna har andelen som arbetar hel- eller deltid ökat jämfört med tidigare år. För den yngre gruppen med 6 procentenheter vilket sannolikt – åtminstone till viss del – kan förklara nedgången i form av att en större andel är på sitt första arbete som möjligen inte ligger helt i linje med utbildningen.

Utöver de i tabell 2 redovisade områdena är trygghetsfrågorna något som är oroande även om andelen som faktiskt blivit utsatta för våld de senaste 12 månaderna inte har ökat. Noterbart är också att intresset för politik har ökat markant i samtliga svarsgrupper liksom andelen som upplever månads-kostnaden för boendet som i mycket hög eller ganska hög grad godtagbar. I det senare fallet beror det sannolikt dels på lägre räntor, dels att andelen som äger sin bostad i den yngre svarsgruppen ökat med 5 procentenheter jämfört med 2013.

Tabell 1. Sammanfattande tabell för länet.

	Stämmer mycket eller ganska bra (%)		
	2011	2013	2015
Är på det hela taget nöjd med det liv jag lever	91,7	91,4	91,6
Trivs med mitt boende	91,9	91,9	91,2
Min fritid är meningsfull	86,8	85,1	85,2
Jag trivs på min arbetsplats	90,0	91,3	89,7
Är nöjd med den egna ekonomin*	80,0	79,8	81,1
Det allmänna hälsotillståndet är bra*	95,7	94,9	94,4

*Ekonomi innefattar även svarsalternativet "till viss del" och hälsan alternativet "någorlunda".

Tabell 2. Områden som kan och bör förbättras.

	Stämmer mycket eller ganska bra (%)		
	2011	2013	2015
Buller i offentlig miljö är ett problem	44,9	45,8	45,6
Luftförorening i offentlig miljö är ett problem	45,9	44,6	45,7
Trafiksituationen i offentlig miljö är ett problem	56,9	57,1	59,6
Arbete motsvarar inte utbildningen	26,2	26,5	28,1
Bransch motsvarar inte utbildningen	25,7	25,0	28,1

² Svarsgrupperna är kvinnor, män, åldersgrupperna 18–30, 31–64 och 65–85 samt svensk och utländsk bakgrund

Tabell 4 redovisar skillnaden mellan andelen som tror att det kommer att bli bättre och andelen som tror att det kommer att bli sämre. Generellt har samtliga svarsgrupper jämställdheten som det område där skillnaden är störst och som tros komma att bli bättre på 10–15 års sikt.

Hög trivsel men
ökad oro.

Tabell 3. Sammanfattande tabell över förändringar jämfört med tidigare undersökningar.

Bra	Förändring p.e.	Mindre bra	Förändring p.e.
Intresse för politik	+8	Bransch motsvarar utbildning	-3
Cykling minst en gång i veckan	+4	Aldrig oro för arbetslöshet	-2
Boendekostnad	+5	Arbete meningsfullt	-2
Mycket miljömedvetna	+3	Trafiken i offentlig miljö	-2,5
Restider arbete/studier*		Nedskräpning i offentlig miljö	-4,4
Oro ekonomi	-1	Lita på folk i allmänhet	-3
Egna ekonomin förbättrats	+1	Lita på folk i boendeområdet	-2
Egna ekonomin försämrats**	-3	Trygghet generellt	-2
Utsatta för våld	0	Trygghet centrala Stockholm	-4

*Minskat 0,5 minuter. **Jämfört med 2011.

Tabell 4. Framtidstro. Fråga: Om du jämför med idag, hur tror du att situationen kommer att vara i Stockholms län på följande områden om 10-15 år?

Område	Samtliga	Kvinna	Man	18-30 år	31-64 år	65-85 år	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund
Jämställdhet	36,2	37,0	35,6	49,3	33,9	26,6	39,7	28,6
Utbildning	17,1	19,8	14,5	24,1	14,1	17,8	16,3	19,0
Miljö	12,2	13,1	11,3	20,0	10,2	8,6	11,6	13,7
Uppväxtvillkor	4,8	7,4	2,3	17,0	0,7	2,8	2,0	11,1
Kultur	3,8	6,7	0,8	11,0	1,2	2,4	1,9	7,7
Boende	1,9	2,2	1,6	10,3	-2,2	4,5	-0,2	6,1
Hälso/sjukvård	-0,1	0,9	-1,1	13,9	-5,1	-1,9	-2,0	4,1
Sysselsättning	-0,6	1,3	-2,4	10,8	-3,7	-5,6	-3,0	4,6
Integration	-10,4	-6,3	-14,5	0,1	-13,7	-12,9	-12,7	-5,3
Trygghet	-11,6	-7,3	-15,8	-0,3	-15,8	-12,4	-13,1	-8,2
Trängsel	-25,7	-21,7	-29,8	-16,3	-29,5	-25,7	-32,1	-12,0

Befolkning

Länets kraftiga och kontinuerliga befolkningsökning skär genom i stort sett samtliga politikområden, och ställer krav på utveckling av en rad samhällsfunktioner. Fler invånare innebär en ökad efterfrågan på transporter, utbildning, kollektivtrafik och bostäder för att nämna några områden. Ökat barnafödande har lett till en växande efterfrågan på förskoleplatser, något som förväntas fortsätta att öka framöver. Den starka utvecklingen är positiv och visar på regionens dynamik men ställer samtidigt krav på att investeringarna ökar i samma takt.

Befolkningsutveckling

Befolkningsökningen i Stockholms län är ungefär åtta gånger större än i övriga EU. Därmed hör Stockholm till de regioner i EU som har den absolut högsta relativa befolkningsökningen.

Vid utgången av 2015 uppgick länets befolkning till 2 231 439 personer vilket innebar en ökning med 33 395 personer. Under det senaste decenniet har länet svarat för 45 procent av rikets befolkningsökning.

Flyttnettот med utlandet och det höga barnafödandet är det som bidrar mest till befolkningsutvecklingen, se diagram 1. Samtidigt kan det noteras att flyttströmmarna är kraftigare inom landet men flyttnettот har de senaste åren legat på lite drygt 5 000 personer för att sjunka något under 2014 till drygt 4 000 personer och fortsätta nedåt till knappt 2 700 för 2015.

Ålderssammansättning

Stockholms län har en ung befolkning. Trots det har antalet personer som är 65 år eller äldre ökat med drygt 30 procent under 2000-talet medan antalet personer under 65 år ökat med knappt 17 procent. Befolkningsprognoser pekar på en fortsatt åldrande befolkning.

Sammantaget svarar länet för knappt 23 procent av rikets befolkning. Diagram 2 redovisar över- respektive underrepresentation per åldersklass jämfört med riket. I grova drag kan man konstatera att regionen har en oproportionerligt stor andel personer i åldrarna 0–13 år och 25–52 år. Däremot är regionens andel av äldre lägre än motsvarande andel av befolkningen som helhet.

Tätort

Länet är ett storstadslän i alla avseenden men det hindrar inte att länet har en betydande del landsbygd. Mätt i antal personer som bor utanför tätort är länet det tredje största länet med 71 383 som bor i småorter och glesbygd. Mätt som andel av länets totala befolkning motsvarar detta drygt 3 procent vilket är den i särklass lägsta andelen jämfört med andra län. I samband med SCB:s uppdatering av tätortskartan 2015 har 30 tidigare småorter och fritidshusområden i länet uppgraderats till tätorter. Därtill har 24 tidigare tätorter tagits bort i samband med att dessa växt ihop med större tätorter och inte längre utgör självständiga tätorter.

Några nyckeltal (2015)

Befolkning:	2 231 439
Befolkningsökning:	33 395
Andel utrikes födda:	
Medelålder:	39 år
Kvinnor:	40 år
Män:	38 år
Andel ogifta	55 %
Vanligaste födelseår:	1987
Antal födda:	29 381
Invånare per km ² :	342

Diagram 1. Befolkningsutvecklingen, 1996–2014. Källa: SCB.

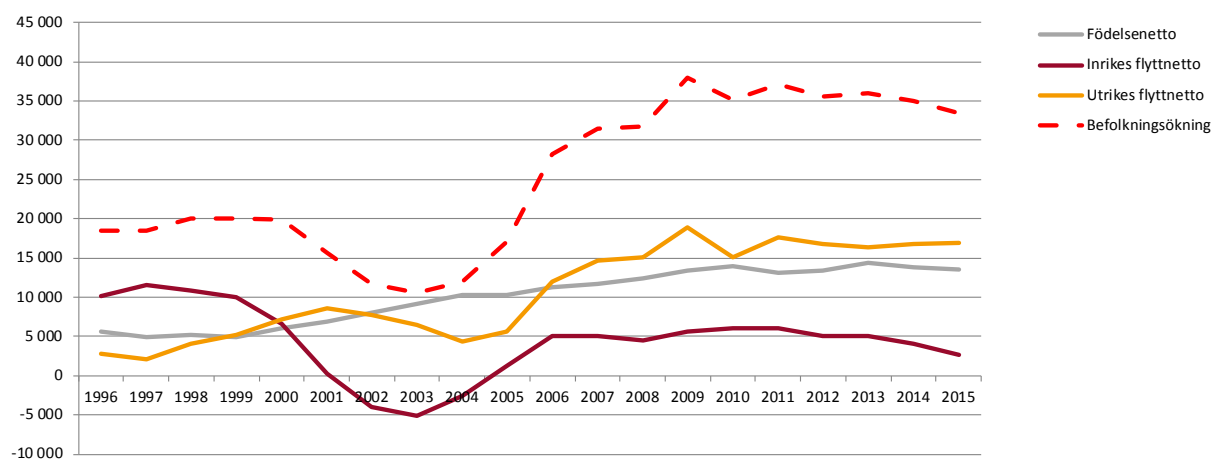
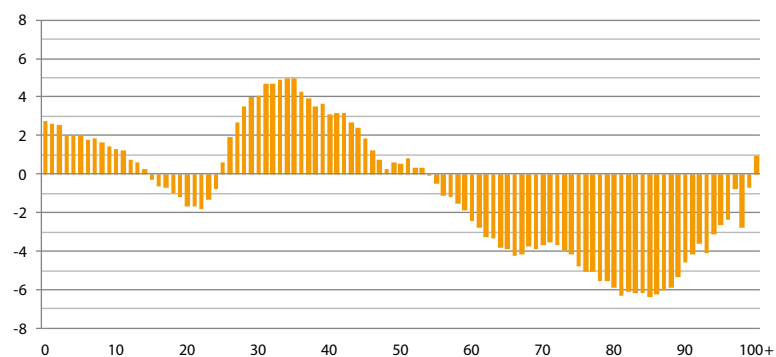

Diagram 2. Ålderssammansättning 2015, procentenheter. Källa: SCB.

Flyttningar – inrikes och utrikes

Under 2015 flyttade 41 480 personer till Stockholms län från ett annat län. Samtidigt flyttade 38 783 personer ut från länet. Det innebär att inrikes flyttnetto uppgick till knappt 2 700 personer. Även om flyttnettot är större mot utlandet så är de totala inrikes flyttningarna till och från Stockholms län större.

Inrikes flyttningar

Flyttningarna till och från Stockholms län har ökat under de senaste åren. Flest inflyttningar under 2015 skedde från Uppsala (5 629) följt av Västra Götaland (5 226) och Skåne (4 890). Uppsala och Skåne har ökat jämfört med 2014 men Västra Götaland har minskat något. Däremot har den procentuella andelen Stockholmsinflyttare från Kronoberg och Örebro ökat mest under det senaste decenniet.

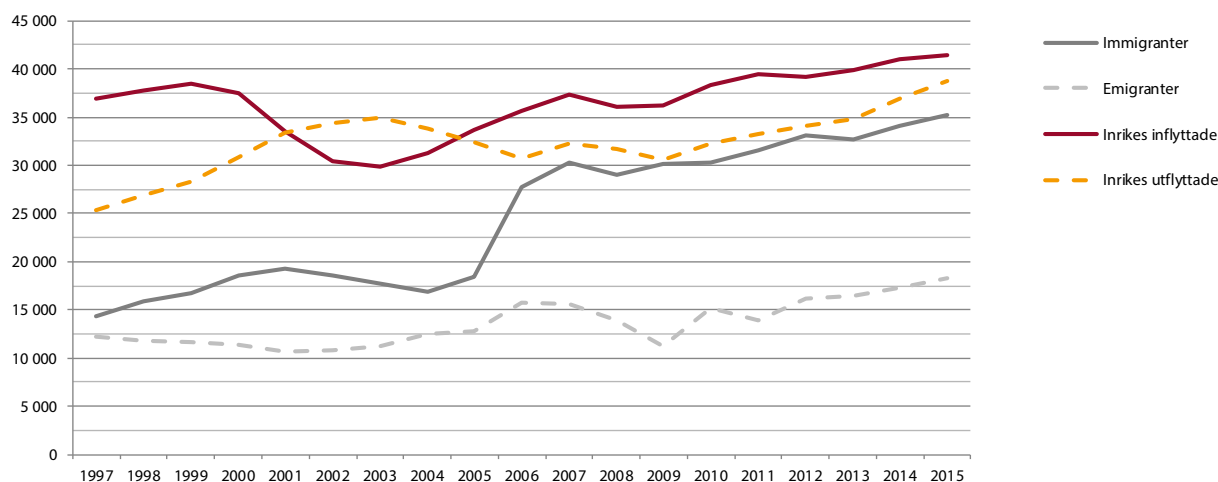
Om man däremot sätter Stockholmsinflyttning i relation till utflyttningsslänets totala utflyttning till andra län så har Uppsala, Södermanland och Gotlands län störst andel Stockholmsinflyttare. Omkring 40 procent av dessa läns inrikes utflyttare flyttade till Stockholms län. Bland Stockholmsutflyttarna valde

6 079 Uppsala, 4 621 valde Skåne och 4 287 valde Västra Götaland.

Flyttnettot för de senaste 10 åren, det vill säga skillnaden mellan in- och utflyttare, är till Stockholms fördel för alla län utom Södermanland och Gotland. Södermanland har haft ett positivt flyttnetto mot Stockholm samtliga år sedan 1999. Gotland har haft ett positivt flyttnetto mot Stockholm samtliga år sedan 2000 med undantag för 2006 och 2013. Noterbart är också att de senaste två åren har flyttnettot varit negativt mot Uppsala.

Sammantaget uppgick flyttnettot under 2014 till 2 697, det vill säga det var 2 697 fler som flyttade till än från Stockholms län, vilket jämfört med 2014 är en minskning med knappt 1 400 personer.

Diagram 3. Antal in- och utflyttare in- och utrikes 1997–2015.
Källa: SCB.

Tabell 5+6. Utflyttning från länet till kommuner utanför länet, antal personer och andel av kommunens befolkning 2015

Kommun	2011	2012	2013	2014	2015	Summa	Kommun	2011-2015 (%)
Uppsala	2 482	2 646	2 873	3 149	3 299	23 194	Håbo	17,3
Göteborg	1 934	1 937	1 962	2 052	2 154	14 449	Gnesta	17,3
Malmö	1 078	1 120	1 184	1 268	1 429	10 039	Trosa	15,6
Linköping	1 119	1 188	1 231	1 347	1 264	6 079	Strängnäs	12,2
Västerås	885	972	987	1 079	1 171	6 149	Knivsta	10,8
Lund	827	888	942	1 059	991	5 094	Flen	7,6
Örebro	861	827	884	926	1 000	4 707	Enköping	7,0
Umeå	869	868	811	926	888	4 498	Gotland	6,9
Strängnäs	861	772	830	883	824	4 362	Uppsala	6,9
Gotland	818	741	792	783	850	4 170	Åre	5,9
Eskilstuna	724	830	797	761	929	3 984	Nyköping	5,4
Norrköping	625	705	695	749	760	4 041	Heby	4,0
Håbo	613	702	636	716	850	3 534	Lund	4,0
Nyköping	585	535	600	585	615	3 517	Linköping	4,0
Gävle	587	572	598	611	614	2 920	Eskilstuna	4,0

Källa: SCB.

Vart flyttar stockholmaren helst när man lämnar länet

200 931 personer har flyttat in till länet från övriga Sverige under de senaste fem åren samtidigt som 177 910 personer flyttat i motsatt riktning.

Av tabell 5 framgår att stockholmare företrädesvis flyttar till stora eller medelstora städer när man lämnar länet, i flera fall som en följd av ett betydande antal Stockholmsstudenter som läser vid stadens universitet/högskola. Av tabell 6 framgår att nästan var femte Håbo- och Gnestabo är utflyttad från Stockholms län under de senaste fem åren.

Inrikes omflyttningar efter ålder

Den genomsnittliga åldern över tid på den som flyttar från ett annat län till Stockholm är 29 år med en viss successiv ökning. Medelåldern 1997 var 27,8 år och 2015 var medelåldern 29,8 år. Utflyttaren är i genomsnitt 30,6 år. Under perioden 1997–2015 har sammanlagt 693 992 personer flyttat in från annat län samtidigt som 615 398 personer flyttat i motsatt riktning vilket ger ett flyttnetto på 78 054 personer,

eller 4 108 personer per år. Som framgår av diagram 1 ovan har flyttnettot varierat kraftigt för perioden 1996–2005 för att under flera år stabiliserats runt 4–5 000 personer men med en nedåtgående trend. Intressant är att det under 18-årsperioden 1997–2015 så är flyttnettot positivt i åldrarna 15–32 år och i övrigt negativt i alla åldrar med undantag för en liten avvikelse för 96-åringar.

Utrikes flyttningar

Flyttnettot mot utlandet är betydligt större i länet än flyttnettot mot övriga Sverige. Som framgår av diagram 5 så är dock flyttnettot mot utlandet i länet lägre än i riket som helhet (51 respektive 76 procent). De inomregionala skillnaderna är stora där Botkyrka har ett flyttnetto mot utlandet som svarar för 212 procent av befolkningsökningen, det vill säga utan detta flyttnetto skulle befolkningsmängden minska. Södertälje och Danderyd har också höga andelar flyttnetto i förhållande till befolkningsökningen (151 respektive 136 procent). Vaxholm har däremot negativt flyttnetto mot utlandet.

Diagram 4. Nettoflytt inrikes 1997–2015 per åldersklass. Källa: SCB.

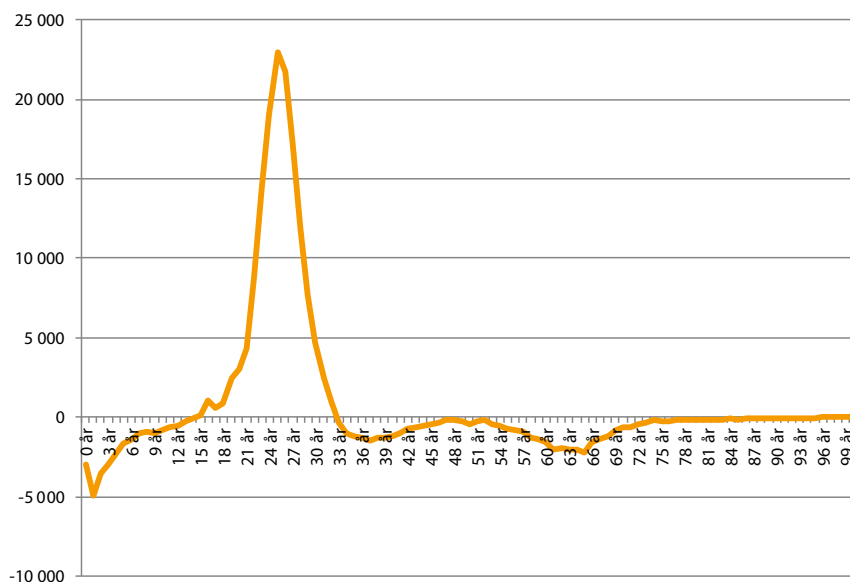
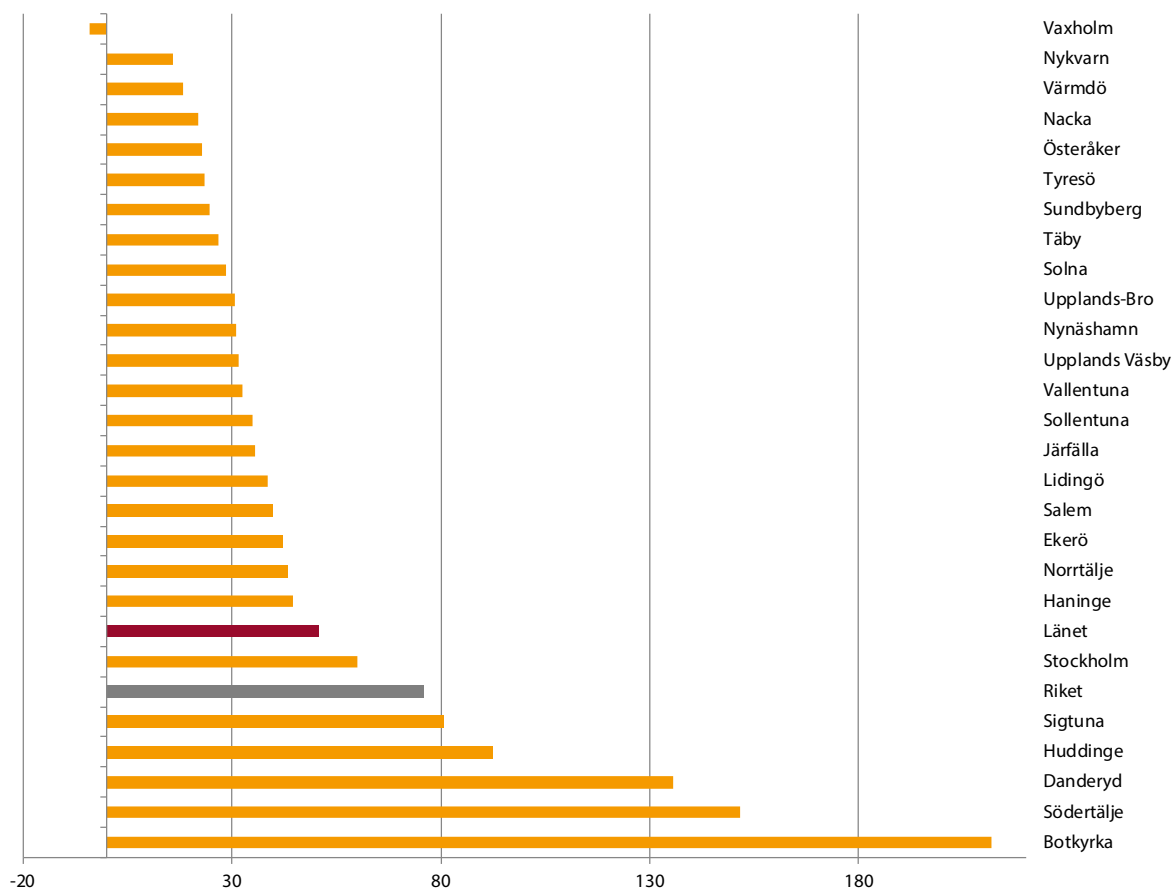

Diagram 5. Utrikes flyttnetto som andel av befolkningsökningen 2015 i procent. Källa: SCB.

 SKÄRHOLMEN

Pressbyrån

Invandring och integration – en framtidsfråga

Invandring och inflyttning från andra delar av landet är av stor betydelse för Stockholms utveckling. Såväl de som invandrar som de som flyttar in har en åldersmässigt ung profil och är därmed viktiga för den framtida kompetensförsörjningen. Det är de regioner som förmår tillvarata olikheter som uppvisar den starkaste dynamiken. Länet har unika förutsättningar genom den mångfald som innevärdare från 195 olika födelseländer innebär.

Inflyttning³

Varje år flyttar 30 000–35 000 personer till länet från annat land och 37 000–42 000 personer flyttar in från andra delar av Sverige. Invandrarna är generellt sett yngre än genomsnittsbefolkningen och bidrar därför positivt till arbetskraftsutbudet.

Befolkningsprognoser visar, framför allt på grund av en åldrande befolkning och därpå följande stora pensionsavgångar, att länet inte skulle klara arbetskraftsförsörjningen utan invandringen. I en globaliserad värld konkurrerar länet om arbetskraften med resten av Europa och en förutsättning att klara arbetskraftsförsörjningen inom de närmsta 10–20

åren är bland annat att länet har effektiva system för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden.

Knappt 523 000 personer, eller 23 procent av länets befolkning, är födda utomlands. Vid sidan av Sverige är Finland följt av Irak de vanligaste födelseländerna. Det totala antalet personer födda i Finland har minskat under en längre tid men inflyttningen ökade dock under 2014 jämfört med de tre senaste åren. Födelseländer som till exempel Syrien, Polen, Eritrea, Indien och Afghanistan har ökat mest sedan 2014. På områdesnivå ökar alla områden utom Norden. Island har ökat något i stort sett varje år och Danmark har brutit en nedåtgående trend med en marginell ökning. Finland och Norge har sedan många år nedåtgående antal.

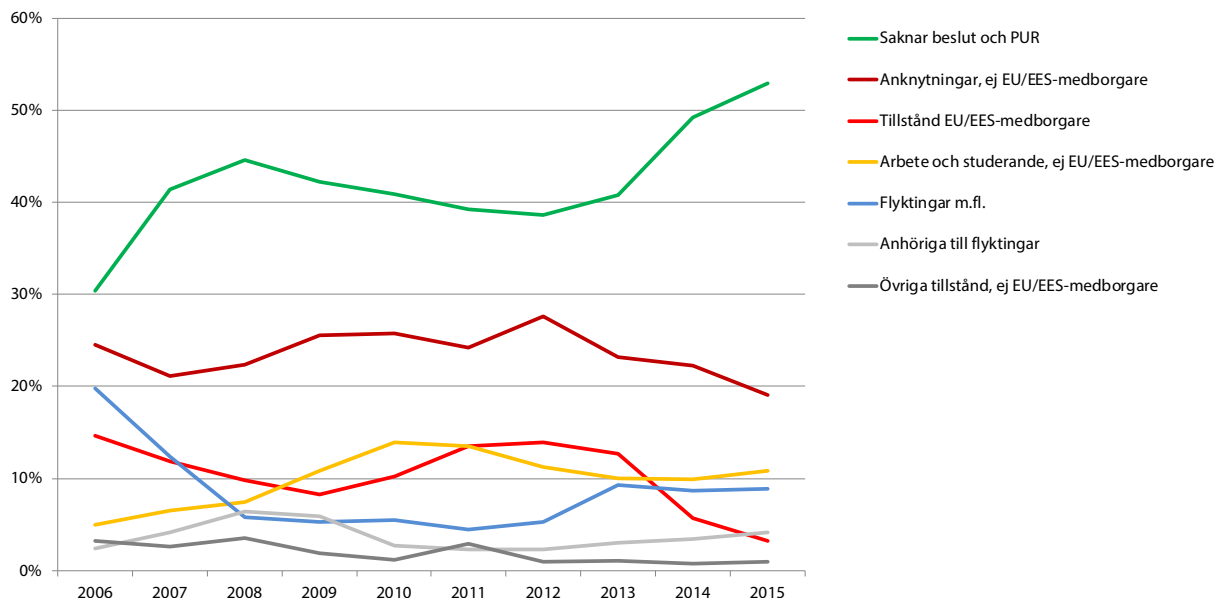
3 Samtliga uppgifter baseras på folkbokföringen till och med 31 december 2015.

Tabell 7+8. Födelseregioner och vanligaste födelseländerna.
Källa: SCB. Nafta=USA, Kanada och Mexico.

Födelseregion	Antal	
	2014	2015
Norden	65 524	64 793
EU28	110 531	116 100
Nafta	9 640	9 810
Afrika	56 342	58 925
Syd/Centralamerika	37 660	38 240
Asien	163 771	171 221
Övriga	62 070	63 729
Totalt	505 538	522 818

Vanligaste födelseländerna	Antal	
	2014	2015
Finland	52 761	51 965
Irak	40 757	41 278
Polen	31 366	33 086
Iran	26 150	26 563
Turkiet	22 380	22 541
Syrien	16 647	19 466
Chile	14 366	14 282
Tyskland	12 230	12 312

Diagram 6. Andel av inflyttningen uppdelad på olika kategorier.
Källa: SCB. Kategorin "saknar beslut och PUR (Permanent uppehållsrätt)" består i huvudsak av återvändande svenskar och EU-medborgare.

Inflyttning från utlandet är så mycket mer än flyktingmottagning

Den största andelen av de som flyttar in från utlandet består av återvändande svenskar, nordiska medborgare och övriga EU-medborgare (53 procent) följt av medborgare från Asien (28 procent). I kategorin EU28 exklusive Norden (24 länder) ökar inflyttningen jämfört med 2014 från 16 länder – mest från Polen och Ungern – medan åtta länder minskar, där Storbritannien, Bulgarien och Spanien minskat mest. Kategorin Afrika med en kraftig uppgång 2012 har minskat tre år i rad. Eritrea och Egypten är två av få länder i Afrika där inflyttningen ökat jämfört med 2014. Etiopien har minskat mest men även Somalia har minskat. Kategorin Syd/Centralamerika har ökat jämfört med 2014 i första hand genom ökad inflyttning från Brasilien och Peru. Kategorin Asien ökar inte minst genom ökad inflyttning från Indien men också Syrien och Afghanistan medan Thailand och Iran minskat kraftigt. Kategorin Övriga ökar huvudsakligen som en följd av ökad inflyttning från Albanien, Turkiet och Schweiz samtidigt som Ryssland fortsätter att minska.

Av diagram 6 framgår att kategorin "Saknar beslut och PUR" ökat kraftigt samtidigt som kategorin "Tillstånd EU/EES-medborgare" minskat kraftigt. Dessa två grupper är något av kommuniserande kärldå EU/EES-medborgare inte behöver anmäla sitt inträde i Sverige till Migrationsverket och om ingen anmälan görs så hamnar personen i kategorin "Saknar beslut". Dessa två grupper svarar tillsammans för över 56 procent av inflyttningen under 2015.

Nyanlända

En mindre andel (13 procent) av de nyinflyttade från utlandet som folkbokfördes under 2015 bestod av flyktinginvandrare och deras anhöriga där förutsättningarna för etablering i samhället kan variera kraftigt.

Det är fortfarande en stark koncentration av flyktingar till vissa kommuner i länet. Södertälje tog under 2015 emot 15 procent av länets nyanlända folkbokförda flyktingar vilket är en liten minskning jämfört med 2014. Stockholm står naturligen för den största andelen (knappt 40 procent) vilket också är en ökning med 5 procentenheter jämfört med 2014. I förhållande till kommunens totala folkmängd ligger

Tabell 9. Inflyttning från utlandet uppdelat på ursprungsregion, 2012–2015. Källa: SCB. Nafta=USA, Kanada och Mexico.

Födelseregion	Antal inflyttade från utlandet				Andel % av inflyttning från utlandet			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
Sverige	6 085	6 460	6 368	6 437	18,4	19,7	18,7	18,3
Norden	1 824	1 718	1 847	2 074	5,5	5,2	5,4	5,9
EU28	8 634	8 922	9 747	10 265	26,1	27,2	28,6	29,2
Nafta	786	806	793	738	2,4	2,5	2,3	2,1
Afrika	2 888	2 874	2 800	2 655	8,7	8,8	8,2	7,5
Syd/Centralamerika	996	751	725	757	3,0	2,3	2,1	2,2
Asien	8 963	8 923	9 418	9 746	27,1	27,2	27,6	27,7
Övriga	2 868	2 300	2 397	2 526	8,7	7,0	7,0	7,2
Totalt	31 562	33 044	32 754	34 095	100,0	100,0	100,0	100,0

Södertälje i särklass och endast sex kommuner ligger över länssnittet, se diagram 7, nästa uppslag.

Trots det stora mottagandet i vissa kommuner har länet i sin helhet under flera år haft en – i förhållande till befolkningsstorleken – relativt låg andel av landets totala antal folkbokförda med flyktingskäl, se diagram 8.

Boendefrågan är central för en framgångsrik etablering och den nya bosättningslagen innebär att alla kommuner måste ta ett gemensamt ansvar för mottagandet av nyanlända. Stockholms län ska från och med 2016 ordna boende åt nära en tredjedel av de personer som fått uppehållstillstånd i Sverige, vilket är en svår uppgift i ett län där bostadsbristen är akut och där antalet egenbosatta nyanlända är högt. Samtidigt är det en oerhört viktig uppgift eftersom en egen bostad är en grundläggande förutsättning för en effektiv etablering.

Bakom siffrorna med kommunanvisningar summerade i så kallade länstal döljer sig en verklighet som ser helt annorlunda ut. I praktiken har länet under flera år tagit emot mångdubbelt fler än de som anvisats av Migrationsverket (diagram 9 där utfallet för 2016 är till och med 15 oktober) vilket skapat en stor ackumulerad press på länets kommuner.

Det är dock inte enbart bosättningslagen som ställer stora krav på de aktörer som är involverade i mottagandet nyanlända. För en hållbar och effektiv integration och etablering krävs stora insatser inom områden som sjukvård, utbildning och sysselsättning. Länet samtliga kommuner och övriga aktörer har arbetat intensivt både med olika boendelösningar och frågor som rör integration. Även civilsamhället har gjort betydande insatser när det gäller arbetet med att ta emot människor på flykt.

Ett av bosättningslagens syften är ett jämnare mottagande av nyanlända och de tre kriterier som utgör grunden för beräkning av det antal nyanlända som en kommun ska ta emot är: arbetsmarknad, befolkning och tidigare mottagande. Tidigare har ett fåtal kommuner i länet tagit emot en stor del av de nyanlända på anvisning. Den nya lagen bidrar till en jämnare fördelning mellan kommuner, men det finns en risk att nyanlända efter att ha fått en kommunplacering hamnar i områden där det redan finns en hög koncentration av utrikes födda. En fortsatt boendesegregation försämrar nyanländas förutsättningar för etablering, inte minst när det gäller att etablera kontaktnät med arbetsliv och civilsamhälle.

Samtliga kommuner står inför en omfattande bostadssocial utmaning

Situationen på bostadsmarknaden har sedan lång tid varit en av länets stora utmaningar. Mot bakgrund av det ökade flyktingmottagande står nu länet inför en ny och än mer utmanande situation där flyktingmottagandet över en treårsperiod motsvarar befolkningen i en normalkommun. Mot bakgrund av detta genomförde Länsstyrelsen en dialoggrunda med samtliga kommuner med syfte att bland annat diskutera kommunens strategi för att ta sitt bostadsförsörjningsansvar i detta nya normalläge, identifiera utvecklingspotentialen i Länsstyrelsens egna arbete och identifiera utvecklingspotentialen i förutsättningarna för bostadsproduktionen.

Några slutsatser från dialogmötena är att i princip samtliga kommuner tyngs av den akuta frågan att hitta boenden till de nyanlända och de mer långsiktiga perspektiven har hamnat i skymundan. Det konstaterades också att nyproduktionen är central, men kommer inte räcka till för att lösa denna situation – varken på kort eller lång sikt.

I länsstäl och mottagna på anvisning ingår inte asylsökande som ordnar sitt eget boende vilket är huvudskälet till den stora diskrepansen mellan mottagna på anvisning och mottagna totalt.

Integration på arbetsmarknaden

Det tar i genomsnitt sju år för en nyanländ att komma ut i sysselsättning, men etableringsersättning betalas ut under 24 månader. Att korta etableringstiden är en av de viktigaste frågorna såväl nationellt som regionalt. Länsstyrelserna får från och med nästa år uppdraget att samordna arbetet med tidiga insatser för asylsökande, vilka innefattar både att främja kunskaper i svenska och andra etableringsfrämjande åtgärder för att på så sätt påskynda etableringsprocessen.

I Stockholms län har inrikes födda alltså en betydligt högre sysselsättningsgrad jämfört med utrikes födda. Såväl utrikes som inrikes födda har emellertid en högre sysselsättningsgrad än övriga riket och utrikes födda män i Stockholms län har en högre sysselsättningsgrad än inrikes födda män i övriga riket. Utrikes födda kvinnor boendes i Stockholms län har dock en lägre sysselsättningsgrad än inrikes födda kvinnor i övriga riket, även om arbetslösheten för kvinnor i länet generellt minskat. Ökningen i

antalet sysselsatta i länet fördelar sig sedan flera år jämnt mellan utrikes och inrikes födda, men sett till respektive grupps storlek ökar antalet sysselsatta utrikes födda mer.

Stockholms län möter utmaningen bland annat genom att utveckla nya yrkesinriktade svenskkurser och genom projekt som syftar till att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för kvinnor och korttidsutbildade. Dessa åtgärder är mycket viktiga när det gäller att tillgodose länets framtida behov av kompetensförsörjning.

Att bidra till en arbetsmarknad där födelseland inte spelar roll för anställning är en central fråga för Stockholmsregionens utveckling

För få
yrkesutbildare
ger för få
yrkesutbildade.

Diagram 7. Andel nyanlända folkbokförda flyktingar 2015 i förhållande till kommunens totala befolkning. Källa: Migrationsverket.

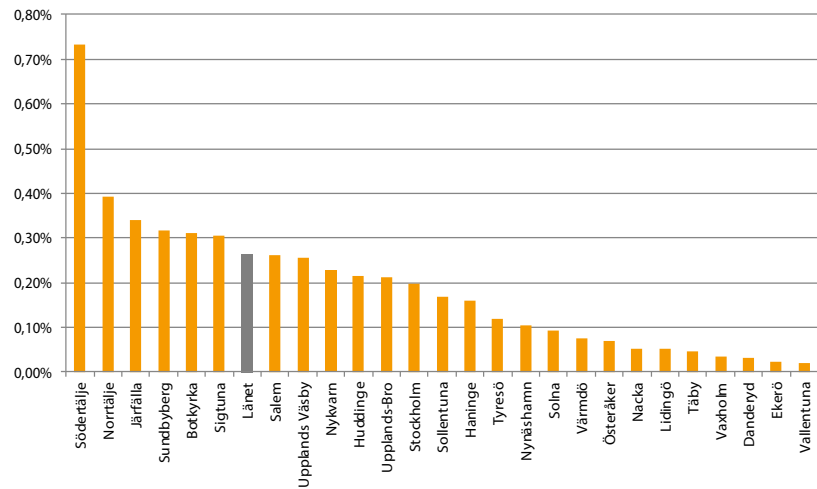

Diagram 8. Länets andel av rikets folkbokförda med flyktinskäl som grund för bosättning. Källa: SCB. Avser folkbokförda i kategorin flyktingar.

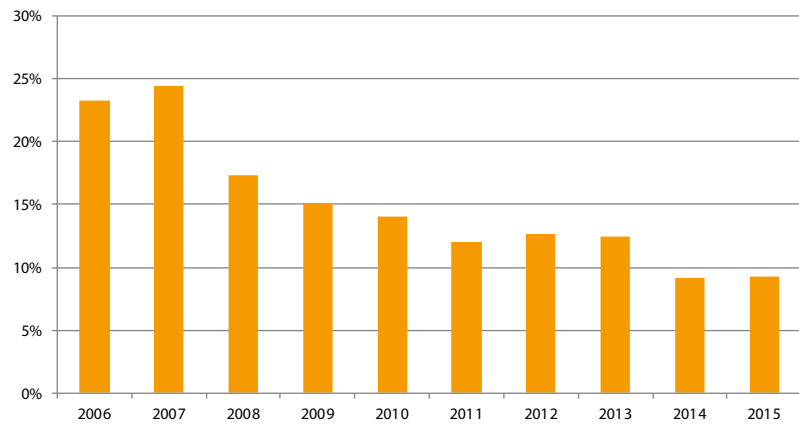
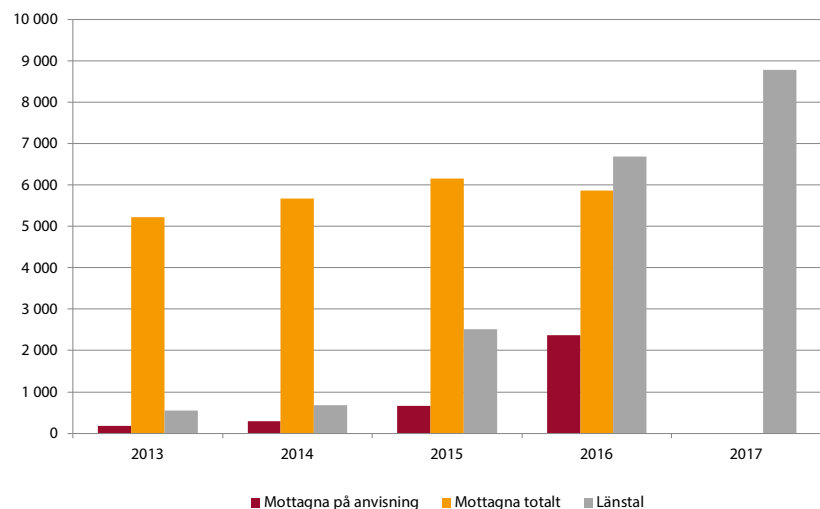

Diagram 9. Relationen anvisade och faktiskt mottagna i förhållande till länstalen. Källa: Migrationsverket

Nyanlända barn och unga

Av samtliga som fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av flykting – eller flyktingliknande skäl är en stor andel barn och ungdomar. I Stockholms län har andelen under 18 år varierat mellan 28–40 procent de senaste tio åren, och räknas andelen unga under 20 år med så ökar procentenheterna något.

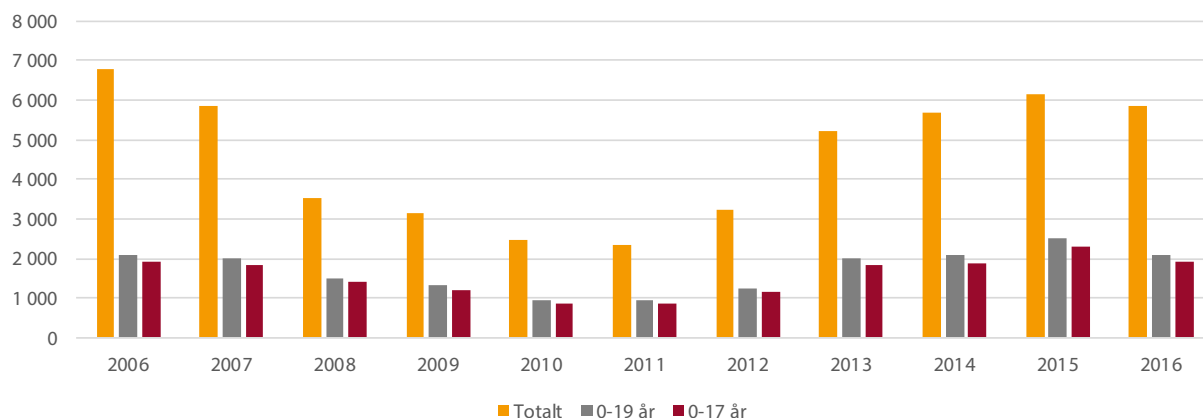
Det innebär att barnomsorg, skola samt föräldrastöd är en stor och viktig del av det kommunala flyktingmottagandet i länet. Länsstyrelsen har i år tagit fram ett preventionspaket som spänner över flera områden såsom ANDT (alkohol, narkotika, dopning och tobak), våld i nära relationer och föräldrastöd för att främja hälsa och förebygga ohälsa bland asylsökande och nyanlända barn, ungdomar och deras föräldrar.

Asylsökande barn har rätt till skolgång, liksom barn med tidsbegränsade uppehållstillstånd, även om inte skolplikt råder för dem. Det innebär att skolorna i länet arbetar med ett större antal elever än vad statistiken ovan visar. Nyanlända elever har av naturliga skäl flera missade skolår att ta igen och de äldre eleverna har oftast mycket kort tid på sig att hinna få behörighet till gymnasieskolan. Att med bara några få månader i skolan få tillräckligt många godkända betyg för att komma in på gymnasieskolan

är främst en utmaning för individen men även för skolorna.

Från och med den 1 januari 2016 ändrades vissa av bestämmelserna om utbildning för nyanlända elever och i samband med det tog Skolverket fram nya allmänna råd. Nyanlända elever har bland annat rätt till att få sina kunskaper kartlagda, de har rätt till studiehandledning på modersmål och de har även rätt till en långsiktig och individuell studieplan. Den nya lagen om begränsningar i möjligheten att få uppehållstillstånd (2016:752) som infördes den 21 juli i år, ger en möjlighet till permanent uppehållstillstånd för personer som fyllt 25 år, har slutbetyg från gymnasiet och kan försörja sig själva. Det innebär att det kommer att ställas högre krav på både individer och skolor för att nyanlända elever ska bli behöriga att komma in på – och slutföra – en gymnasieutbildning.

Diagram 10. Kommunmottagna barn och unga i Stockholms län 2006–2016 (sep). Källa: Migrationsverket Kommunmottagna enligt förordningen (2010:1122) om statlig ersättning.

Ensamkommande barn

Enligt lagen om mottagande av asylsökande med flera (LMA), är en kommun ansvarig för det ensamkommande barnets mottagande, omsorg och boende efter att Migrationsverket gjort en så kallad anvisning. Sedan mars 2016 finns en ny modell för att anvisa barn proportionerligt över hela landet. Varje kommun får en andel av det totala antalet barn som kommer till Sverige. För att anvisningarna ska ske rättvist tas hänsyn till kommunernas befolkningens mängd, tidigare mottagande av nyanlända, mottagande av ensamkommande barn och antalet asylsökande inom kommunens gränser under föregående kalenderår. Andelarna fastställs årligen den 1 mars och gäller sedan ett år i taget.

Antalet asylsökande ensamkommande barn har ökat markant under de senaste tio åren. År 2005 tog Sverige emot ett hundratal barn och under rekordåret 2015 togs 35 369 ensamkommande barn emot av kommuner i hela landet, varav 5 519 barn enbart i Stockholms län. I fjol kom merparten av barnen under perioden september till december och under samma tidsperiod bistod Stockholms län cirka 10 000 barn som skulle vidare till andra kommuner i landet.

Under 2015 motsvarade andelen ensamkommande barn 22 procent av det totala antalet asylsökande vilket är ett undantag i mottagningshistoriken då andelen tidigare har varit endast 3–8 procent och andelen för 2016 ligger på 8 procent.

Då regeringen under 2016 fattat en rad olika beslut för att minska antalet asylsökande till Sverige, så som gräns- och ID-kontroller och införandet av begränsade uppehållstillstånd, har antalet ensamkommande barn som sökt asyl under 2016 minskat drastiskt jämfört med föregående år.

Kommunplacerade

Till och med den 16 oktober 2016 har 2 614 ensamkommande barn anvisats till landets kommuner, varav 342 har anvisats till Stockholms län. Detta kan jämföras med fjolårets siffror då 19 404 barn hade anvisats till någon kommun i Sverige fram till och med oktober 2015, varav 3 134 barn till Stockholms län.

Majoriteten av de ensamkommande barnen är, och har länge varit, pojkar i åldrarna 15–17 år, huvudsakligen från Afghanistan, Syrien, Eritrea och Somalia. I år har även ett hundratal barn från Etiopien sökt

asyl i Sverige. Andelen flickor är i år cirka 18 procent. Då andelen flickor är i minoritet och fluktuerar mellan åren är det av vikt att se till att deras behov tillgodoses.

Den ökning av ensamkommande barn som skedde under hösten och vintern 2015 ställer fortfarande stora krav på länets kommuner då det fortsatt är en utmaning att få fram boendelösningar i den egna kommunen, att ordna med fullvärdig utbildning och att ge barnen och ungdomarna en meningsfull fritid. Införandet av begränsade uppehållstillstånd ställer även nya krav på länets alla aktörer att bemöta och stödja ett betydande antal personer som lever med en stor ovisshet om sin framtid. Det innebär att ett hälsofrämjande flyktingmottagande där landstinget, kommunerna och det civila samhället samarbetar är av särskilt stor vikt. Tillsammans behöver alla aktörer arbeta aktivt med att stödja dessa barn och ungdomar så att de kan etablera sig i Sverige eller klara av att återvända. Att arbeta aktivt med återvändande är ett nytt inslag i mottagandet av ensamkommande barn och kräver nya kunskaper och nya arbetssätt i ovan nämnda verksamheter. En god förberedelse för ett återvändande kan förhindra att barn väljer att avvika vid besked om avslag.

De ensamkommande barnen befinner sig i en speciellt utsatt situation. För att säkerställa att alla barns rätt till skydd tillgodoses, leder Länsstyrelsen i Stockholm ett regionalt nätverk för att förhindra att barn försvinner samt att effektivisera åtgärder, mellan berörda aktörer, när ett försvinnande har konstaterats.

Diagram 11. Antal asylsökande ensamkommande barn i riket.

Källa: Migrationsverket. Värdet för 2016 avser till och med 30 september 2016.

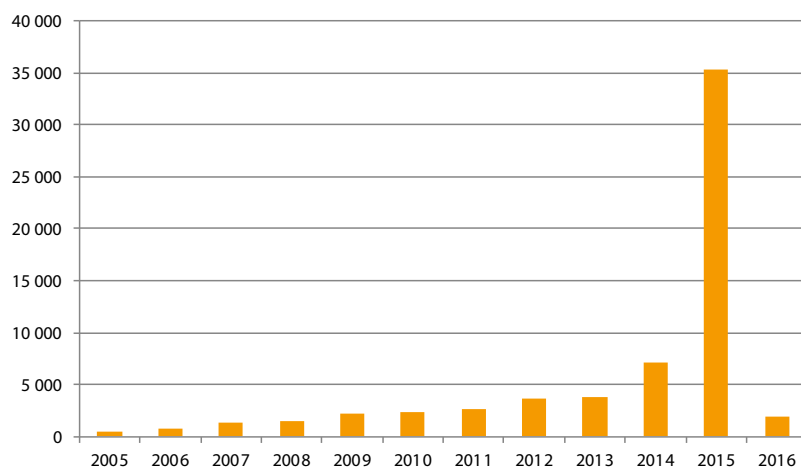
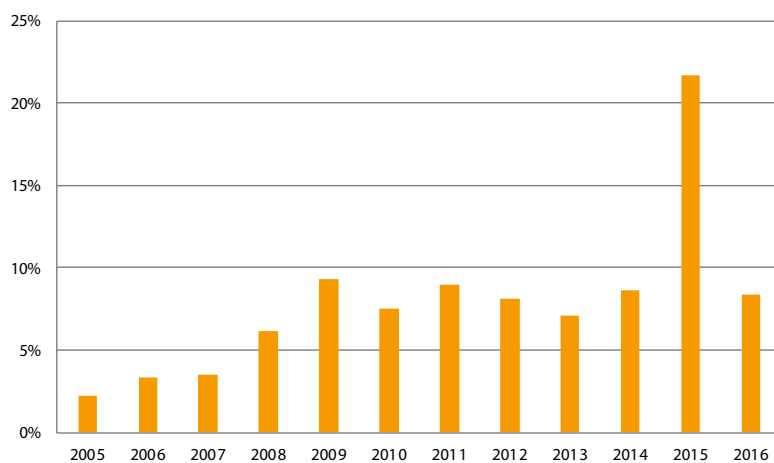

Diagram 12. Andel asylsökande ensamkommande barn av totalt antal asylsökande i riket. Källa: Migrationsverket. Värdet för 2016 avser till och med 30 september 2016. Kvotflyktingar ingår ej.

Samverkan Stockholmsregionen

Regionen växer kraftigt och har en komplex infrastruktur. Allt fler bor och vistas i regionen och fler rör sig i trafiken. Transporterna ökar på vägar, järnvägar, i kollektivtrafik och med sjöfart. Små störningar kan få stora konsekvenser. I huvudstadsregionen finns också flera av landets viktiga funktioner som riksdag, regering och statliga myndigheter. För att klara utmaningarna behöver samhällsaktörer bli bättre på att samverka.

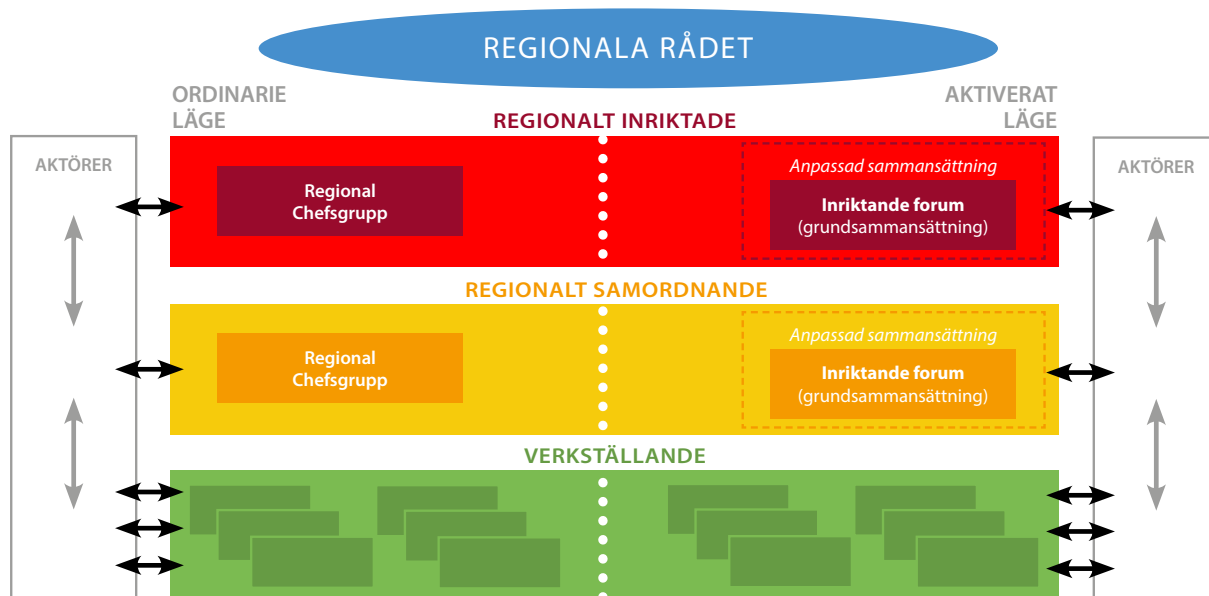
Den gemensamma satsningen *Samverkan Stockholmsregionen*⁴ – trygg, säker och störningsfri, ska stärka samhällets förmåga att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner. Därför har flera samhällsaktörer tillsammans utvecklat förmågan till inriktning och samordning genom samverkan, bland annat genom en kontinuerlig regional inriktnings- och samordningsfunktion med gemensamma koordineringsresurser. De nivåspecifika samverkansforumen utgår från mandat och är speglade både i vardag och kris.

Syftet är att tillsammans skapa trygghet, säkerhet och effektiv hantering av samhällsstörningar för regionens medborgare både till vardags och i

krissituationer genom att stärka samhällets förmåga att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner samt förebygga och minimera oönskade effekter av kända eller plötsligt inträffade händelser, olyckor och kriser.

Samverkan Stockholmsregionen har under året tilldelats utmärkelsen "Årets Risk Management-arbete" vid Security Awards på Stockholmsmässan i samband med mässan Skydd16 med motiveringen: "Genom samverkan för effektiv hantering av händelser som utsätter samhället för stora utmaningar har Samverkan Stockholmsregionens aktörer skapat en effektivitet och grundläggande förmåga att förebygga risker och hantera kriser. Samverkan Stockholmsregionen är ett bra exempel på hur god samverkan kan resultera i sektorsövergripande riskmanagementarbete."

⁴ Ingående parter är Länsstyrelsen, samtliga kommuner, landstinget, Polisen, Försvarsmakten, Kustbevakningen, SOS Alarm, Trafikverket, Stockholms Hamnar och Kommunalförbunden Storstockholms brandförsvär, Södertörns brandförsvärsförbund och Brandkåren Attunda.

Bostäder – från idé till färdig plan

Mindre än en fjärdedel av detaljplanerna överklagas.

En regions attraktionskraft kan definieras som dess förmåga att locka till sig människor och företag. Genom företagen skapas en arbetsmarknad som ger förutsättningar för att människor ska vilja bosätta sig i regionen, men likaså etablerar sig företag där människor väljer att bo. Detta behöver mötas med en fungerande bostadsmarknad med god tillgång till olika sorters bostäder.

En fungerande bostadsmarknad är naturligtvis också en nödvändighet för de som redan bor i regionen. Unga som vill och behöver flytta hemifrån, familjer som växer och behöver flytta till något större, äldre i behov av särskilda boenden är exempel på en realitet som en attraktiv regions bostadsmarknad måste kunna möta.

Stockholm växer

De senaste fem åren har antalet länsinvånare ökat med knappt 180 000. Den kraftiga befolkningsökningen väntas fortsätta och nu gäller det att planera för över 500 000 nya invånare fram till år 2030. För att klara det behöver det regionala behovet om minst 16 000 nya bostäder per år tillgodoses.

Under perioden 2013–2015 påbörjades byggandet av över 41 500 bostäder. Så många bostäder har inte påbörjats under en treårsperiod sedan miljonprogrammets dagar. Det visar Länsstyrelsens rapport Läget i länet – bostadsmarknaden i Stockholms län 2016.⁵

Länet är nu på god väg att nå det regionala målet. Förra året tillkom det 15 000 bostäder, vilket endast är 1 000 färre än det regionala behovet om 16 000 inflyttningsklara bostäder årligen. De nya bostäder som tillkommer är dyra. För att hantera frågan om hur inträdet på bostadsmarknaden kan underlättas för resurssvaga grupper krävs ett bättre samarbete mellan privata och allmännyttiga bostadsbolag, socialförvaltningar och stadsbyggnadskontor.

Utöver att påbörjade bostäder blir inflyttningsklara så ökar bostadsbeståndet varje år genom att fritidshus blir permanentbostäder och att lokaler byggs om till bostäder. Totalt så ökade bostadsbeståndet åren 2013–2015 med 37 600 bostäder.

Under 2016 och 2017 bedömer Länsstyrelsen att mellan 30–40 000 bostäder kan påbörjas. En tredjedel av dessa kan bli hyresrätter. Drygt 5 000 studentbostäder kan komma att påbörjas i år och nästa år, vilket är en stor ökning mot tidigare år. Det innebär ett välbehövligt tillskott till de dryga 14 000 studentbostäder som finns i länet i dag.

Som ett första steg för att öka bostadsbyggandet är att dels utnyttja alla de byggrätter som redan finns i lagakraftvunna detaljplaner, dels att kommunerna tar fram nya detaljplaner för bostäder. En jämn, hög och förutsägbar tidsåtgång i planeringssystemet är angeläget för att underlätta för byggherrar och entreprenörer att planera resursinsatser. De långa ledtiderna i planeringssystemet lyfts ofta fram som ett stort problem och likaså de många överklagandena i kombination med de många överklagandestanserna.

Diagram 13 visar förloppet för de 77 detaljplaner som överklagades under 2015, varav fyra ärenden ännu inte är slutligt avgjorda i domstol. Tre av dessa ligger i Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) och ett i Högsta domstolen. Det kan utifrån diagrammet se tilltalande ut att plocka bort ett antal moment och därigenom korta tiden. Det är dock viktigt att förstå funktionssättet i det planeringssystem som detaljplaneringen är en viktig del av. Varje moment i kedjan enligt diagram 13 är en funktion av före-

5 Läget i länet - bostadsmarknaden i Stockholms län 2016, Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport 2016:18

gående moment – ett eller flera steg – och att rycka i ett system som syftar till att i slutändan ha en väl beredd och förankrad slutprodukt i form av en lagakraftvunnen detaljplan leder inte nödvändigtvis till att det i slutändan har gått fortare utan risken är snarare att kvalitén blir lägre under vägen och i slutändan har det tagit längre tid.

Av diagram 14 framgår tiden i planeringsfasen respektive överklagandefasen. Överklagandetiden motsvarar under 2015 12 procent av den sammanlagda tiden. Av diagram 14 framgår vidare att det uppenbarligen inte är överklagandetiden som är den stora boven i tidsåtgången. Jämfört med 2014 har den sammanlagda tiden ökat med i genomsnitt 334 dagar vilket nästan i sin helhet ligger i planeringsfasen.

Av diagram 15 framgår vilken tidsvinst som skulle uppnås genom förändringen i instansordningen, allt annat lika. För 2014 skulle det ha blivit en tidsförlust på 5 dagar och då är fortfarande ett ärende ännu inte slutligt avgjort i Mark- och miljödomstolen. Det ser lite bättre ut för 2015 där tidsvinsten i nuläget kan beräknas till 17 dagar men 4 ärenden återstår att avgöra i domstol så tiden kommer att minska. Förbättringen i domstolshanteringen beror huvudsakligen på att MÖD under 2015 varit snabbare att meddela att prövningstillstånd inte medges. Från och med 1 juni 2016 har Länsstyrelsen tagits bort som

instans i överklagandeprocessen men som framgår av diagram 14–15 så är det i bästa fall en mycket marginell påverkan av tidsåtgången och baseras på att domstolarna inte till någon del har nytta av det beslut som Länsstyrelsen tagit. Ändringen torde med stor sannolikhet innebära att det fortsättningsvis kommer att ta längre tid snarare än det omvända.

I nu gällande ordning är det ytterst ovanligt att Länsstyrelsens så kallade antagandebeslut överklagas – ett beslut som överklagas till regeringen – men det kan inte uteslutas att den möjligheten kommer att användas i större utsträckning än tidigare och därmed dessutom skapa parallella överklagandeprocesser.

Rekordhög aktivitet i kommunernas planarbete

För ett fortsatt högt byggande behöver kommunerna ha en fortsatt god fart i detaljplaneringen med planer som innehåller bostäder. De första 9 månaderna under 2016 tog kommunerna sammantaget fram detaljplaner i samrådsskedet innefattande över 41 000 bostäder. Under helåret 2014 fanns 38 000 bostäder i samrådsskedet och motsvarande för 2015 var över 58 000 bostäder. Om inget oväntat inträffar under årets sista kvartal så har kommunerna under 2014–2016 tagit fram detaljplaner med över 150 000 bostäder. Problemet på bostadsmarknaden ligger uppenbarligen inte i kommunernas förmåga att ta fram detaljplaner.

Diagram 13. Tidsåtgång i olika steg i detaljplanekedjan för överklagade planer 2015, antal dagar. Källa: Länsstyrelsen. Brunorange staplar är dagar hos kommunen, blå är dagar hos Länsstyrelsen, gröna staplar är tid hos allmänheten och lila staplar är tid hos domstolarna.

Lägg fokus i bostadsfrågan på de verkliga problemen!

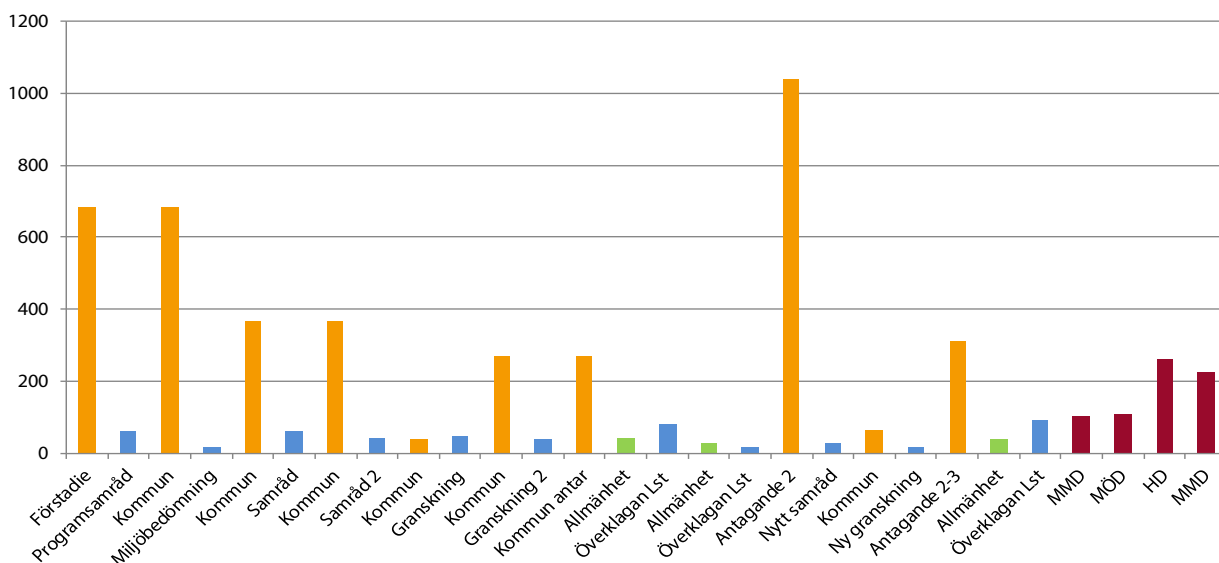

Diagram 14. Relation planeringsfas – överklagandefas 2014–2015, antal dagar. Källa: Länsstyrelsen.

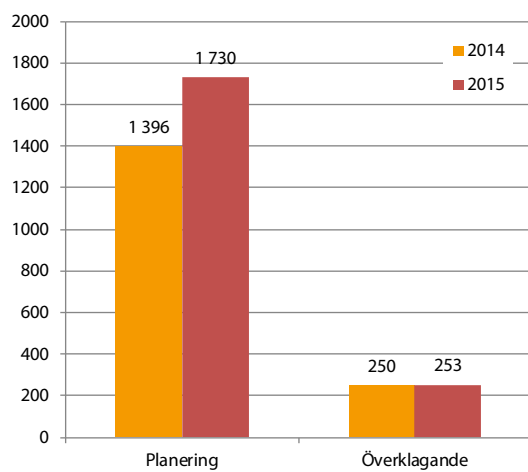

Diagram 15. Tidsvinst vid ändring i instansordningen, antal dagar. Källa: Länsstyrelsen.

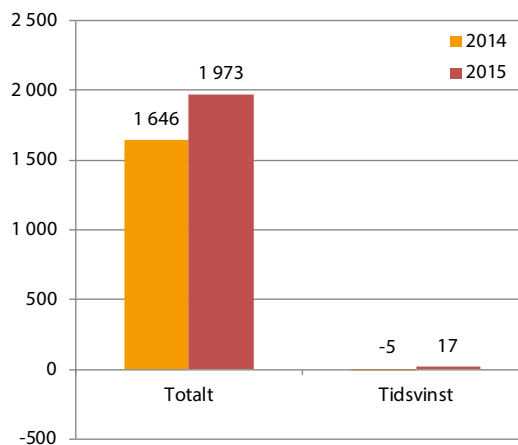
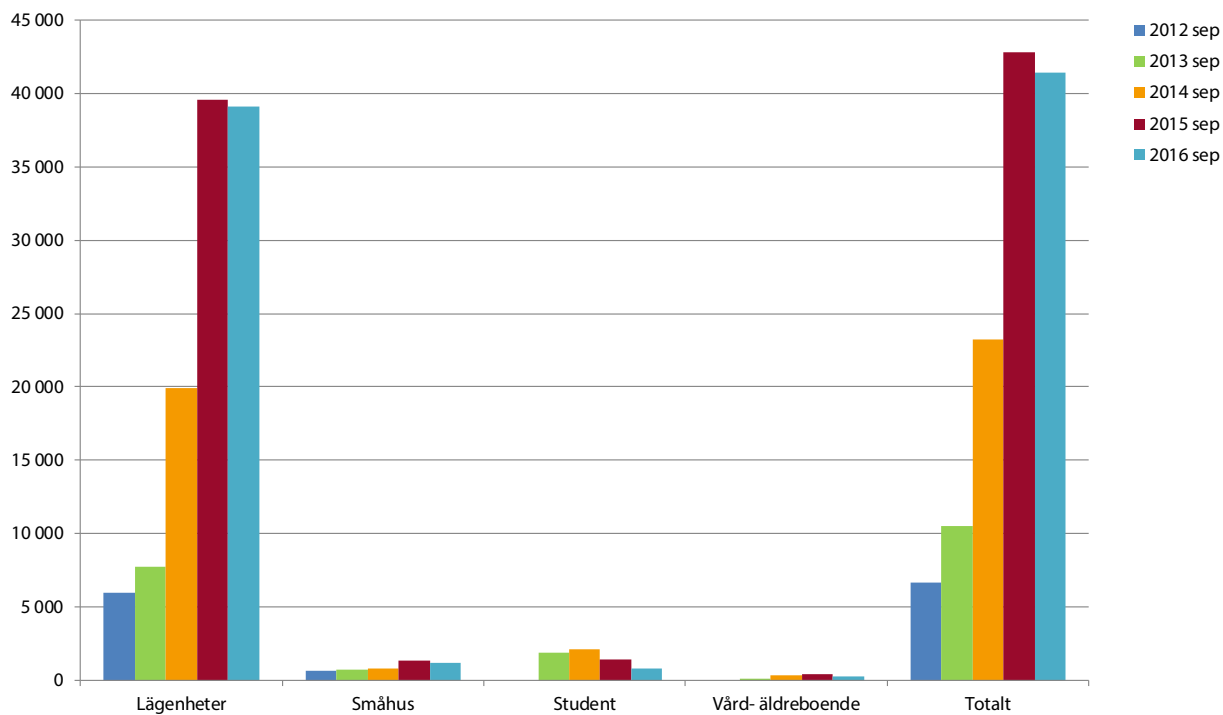

Diagram 16. Antal bostäder per typ, jan-sep 2012–2016. Källa: Länsstyrelsen

Ett myllrande och bullrande län

Miljömålet "God bebyggd miljö" innebär bland annat att våra bostäder ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö och utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt. Människor ska inte utsättas för skadliga miljöexponeringar som luftföroreningar och buller. Den växande befolkningen ger visserligen förutsättningar för en fortsatt god ekonomisk tillväxt men innebär samtidigt stora utmaningar för regionen som helhet, till exempel vad gäller bostadsförsörjning och transportsystem men även miljö- och hälsopåverkan.

Generellt upplever länsborna mindre problem med buller, luftföroreningar och trafik i boendemiljön jämfört med den offentliga miljön. Enligt medborgarundersökningen 2015 upplever 46 procent att buller och luftkvalitet utgör ett stort eller ganska stort problem i den offentliga miljön och 60 procent upplever trafiksituationen i den offentliga miljön som ett bekymmer. Motsvarande siffror för boendemiljön var 24 respektive 29 procent.

Stockholm växer

Stockholms län är en region som växer och med en ökad befolkning ställs höga krav på bostadsbyggandet. Prognoser visar att länet kommer att ha en fortsatt stark befolkningstillväxt till år 2030. Fler invånare innebär fler transporter, med både bil och kollektivtrafik. Utan åtgärder innebär detta en ökning av ljudnivåerna i regionen vilket innebär att allt fler kommer att störas av buller. Även antalet tysta och rekreativa områden minskar. Exempel på hälsoeffekter som kan uppkomma till följd av buller är allmän störning, sömnstörning, försämrad kommunikation, effekter på inlärning och prestation samt fysiologiska stressreaktioner.

Det råder stor bostadsbrist i länet och kraven ökar på att bygga fler bostäder i en hög takt. Nya bostadsområden som Norra Djurgårdsstaden och Barkarbystaden växer fram. Förutom större bostadsprojekt förtätas även staden i kollektivtrafknära lägen. Det innebär att områden som redan idag är utsatta för höga bullernivåer från trafik och spår bebyggs i en större omfattning än tidigare. Men det går att bygga bostäder intill bullerutsatta lägen och få en god ljudmiljö.

Ny förordning om trafikbuller och vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller

Ett hållbart samhällsbyggande kräver – inte minst – ett fortsatt arbete på statlig nivå för att samordna bullerfrågorna på ett bättre sätt. Boverket och Naturvårdsverket har kommit med en förordning om trafikbuller vid bostadsbyggande och en vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller. Syftet är bland annat att skapa en samsyn för hur bullerfrågorna ska hanteras i planeringen. Förutom att underlätta planeringsprocessen har det även blivit lättare att bygga små lägenheter i bullerutsatta lägen.

Inte bara ökat buller

I ett växande län blir det allt viktigare att bevara tysta områden. Omgivningsbuller är den vanligaste miljöstöringen i vårt samhälle och vi utsätts dagligen för buller från trafik, ljud från grannar, byggarbetsplatser och industrier.

Det pågår dock arbete i Stockholms län för att minska bullret i samhället. De tysta områdena i vårt samhälle blir allt färre vilket påverkar både hälsa och välbefinnande. Det finns goda exempel på utpekade tysta områden i länet en så kallad guide till tystnaden. Idag är det Sundbyberg och Stockholms stad som har tagit fram ett antal sådana platser. Utmärkande för dessa tystare platser är att de är rofyllda, natursköna och att de ofta finns mitt i samhället.

I Kungliga nationalstadsparken har ett antal värdefulla områden valts ut. Områdena valdes ut genom den upplevda ljudmiljön och där det önskades en tystare miljö. Därefter har bullerdämpande åtgärder föreslagits för att åstadkomma en rekreativ miljö.

Aldrig långt till naturen

I Stockholms län är det aldrig särskilt långt till grönområden eller natur. Inom nära räckhåll för de flesta länsbor finns allt från trolska skogar till den vackra och variationsrika skärgården. Närheten till grönområden och natur är en av regionens stora tillgångar som bidrar till dess attraktivitet. Det bekräftas av att så gott som alla kommuner använder närhet till naturen i sin marknadsföring.

Bostad och grönska ingen konflikt.

Frågar man länets invånare svarar drygt 9 av 10 att det är mycket eller ganska viktigt att det finns närhet till natur, grönområden och parker i boendemiljön (Länsstyrelsen, Medborgarundersökning 2015), och man har sett att priserna på bostäder går upp då tillgången till grönområden är god.

Närheten till natur är inte minst viktig för friluftslivet, turismen och för våra skolor och förskolor. Grönområden bidrar också med viktiga ekosystemtjänster, det vill säga tjänster som naturen och dess biologiska mångfald erbjuder oss gratis. Några viktiga exempel är omhändertagande av nederbörd och rening av luften.

Det är en utmaning att bevara och förvalta dessa värden och funktioner då regionen samtidigt expanderar och det finns stora behov av bostadsbyggande. Många av våra kommuner har god kunskap kring ekosystemtjänster och arbetar för att ta tillvara dessa i samhällsplaneringen. För att långsiktigt säkra de värdefullaste områdena för friluftsliv, naturvård och kulturmiljövård arbetar Länsstyrelsen och länets kommuner bland annat med att inrätta natur- och kulturresevat.

Reservatsbildningen är väl förenlig med regionens behov av bebyggelseutveckling då den i huvudsak sker enligt en väl underbyggd planering som grundar sig på såväl regionplanen RUFS som kommunernas översiktsplaner. På regeringens uppdrag har regionen tagit fram ett program för skydd av tätortsnära natur, *Aldrig långt till naturen* (Länsstyrelsen i Stockholms län, rapport 2003:20), där ett antal områden föreslås bli naturreservat. En av förutsättningarna som gällde när programmet togs fram var att trygga

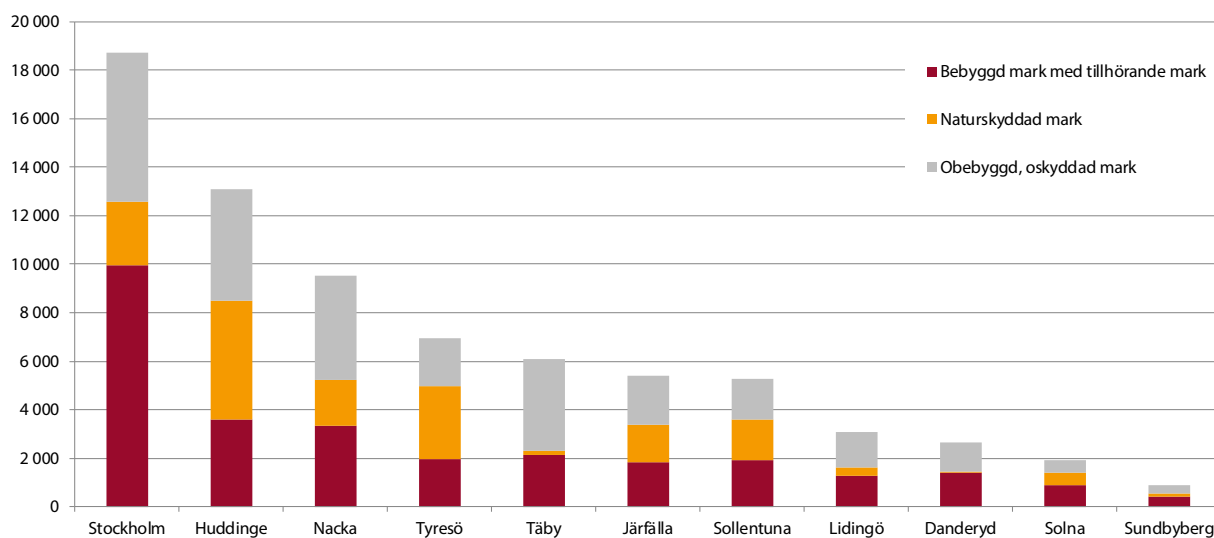
viktiga naturområden samtidigt som regionens och kommunernas långsiktiga behov av bebyggelseutveckling och transportinfrastruktur skulle säkerställas. Programmet är idag genomfört till knappt två tredjedelar och Länsstyrelsens uppdrag att genomföra programmet sträcker sig i dagsläget till år 2020.

I diagram 17 visas en översiktlig relation mellan bebyggd mark, obebyggd, oskyddad mark samt skyddad mark för ett antal kommuner i regionens centrala och halvcentrala delar. Diagrammet illustrerar att det finns stora arealer av obebyggd, oskyddad mark. I många av kommunerna är den oskyddade, obebyggda marken av lika stor omfattning eller större än den redan bebyggda marken. Självklart kan inte all obebyggd mark tas i anspråk för bebyggelse på grund av olika restriktioner eller på grund av andra förhållanden.

Länsstyrelsen verkar för att länet ska ha ett rikt friluftsliv och att naturen ska vara tillgänglig för alla. Tack vare allemansrätten har vi stora möjligheter att vistas i naturen, även på annans mark. Huvudregeln i allemansrätten är "Inte störa – inte förstöra". Människor har olika förutsättningar och behov och för att alla ska få tillgång till naturen arbetar regionens aktörer med både kunskapsspridning och tillgängliggörande av naturen. Vissa naturreservat är till exempel särskilt anpassade för att det ska vara lätt att ta sig fram med rullstol eller barnvagn, bland annat med hjälp av ramper och handikapparkering. Med hjälp av en digital guide till skyddad natur – Naturkartan Stockholms län – kan man få tips på besöksvärda naturområden runt om i länet, samt få veta hur lättillgängliga områdena är.

Diagram 17. Area (ha) bebyggd mark, obebyggd, oskyddad mark samt skyddad mark i ett antal centralt/halvcentralt belägna kommuner. Källor: Bearbetat från SCB Markanvändningen i Sverige 2010 samt Naturvårdsverkets naturvårdsregister (2016-04-01). Bebyggd mark innefattar bland annat transportinfrastruktur. Skyddad mark avser nationalpark, naturreservat, kulturresevat och nationalstadspark. Bearbetningen ger en försumbar överlappning mellan skyddad mark och bebyggd mark.

Vatten – en gemensam angelägenhet

Tillgång till friskt vatten och behovet av en fungerande vattenförsörjning är bland de viktigaste samhällsfrågorna i många delar av världen, också i Sverige. Dricksvatten av bra kvalitet är en förutsättning för ett fungerande samhälle och en viktig framtidsfråga för länets utveckling. För att kvalitén ska vara god behöver yt- och grundvattenresurserna skyddas mot föroreningar, olyckor och påverkan till följd av klimatförändringar.

På senare år har frågor om dricksvatten fått ökad uppmärksamhet, inte minst när det kommit larm om till exempel utbrott av vattenburen smitta, giftiga kemikalier i dricksvattnet och allvarlig vattenbrist under sommaren. Konsekvenserna av kraftiga skyfall och efterföljande översvämningar har också vid flera tillfällen uppmärksamats.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) har bland annat som ansvar att peka ut anläggningar av riksintresse för vattenförsörjning. Det handlar om vattenverk, överföringsledningar samt områden för intag av vatten och för infiltration.

HaV har under 2016 pekat ut 28 anläggningar av riksintresse för Sveriges vattenförsörjning.

De anläggningar som identifierats försörjer över 6,1 miljoner människor med dricksvatten i Sverige från norr till söder. Dessa mark- och vattenområden är av nationell betydelse. Enligt miljöbalken ska områden som är särskilt lämpliga för energiproduktion, kommunikationer och vattenförsörjning, skyddas mot åtgärder som kan försvåra användningen av dessa. Fyra av dessa anläggningar ligger i länet; Djupdalsverket, Görvälnverket, Norsborgsverket och Bornsjön samt Norrvattens reservvattenverk i Stockholmsåsen.

Stora delar av regionen är starkt beroende av Mälaren för primär vattenförsörjning och av Bornsjön för reservvattenförsörjning. Länets vattenresurser är dock ojämnt fördelade och i främst de norra delarna av länet är reservvattentillgången otillräcklig. I skärgården finns flera utmaningar kopplade till vattenförsörjningen, som till exempel vattenbrist och saltvatteninträngning.

Vatten är
en mänsklig
nödvändighet.

Flera av länets vattenresurser är gemensamma, vilket gör vattenförsörjningen till en regional fråga. Både yt- och grundvatten måste ses som en gemensam resurs oavsett vilken eller vilka kommuner de geografiskt sett är belägna i. Det finns flera exempel på mellankommunala och regionala samarbeten. VAS-rådet är ett samarbetsorgan för länets VA-aktörer, Mälarens Vattenvårdsförbund omfattar hela Mälaren och samlar flertalet av de kommuner, länsstyrelser, företag med flera som nyttjar, påverkar eller utövar tillsyn av Mälaren. För andra vattenresurser i länet sker samverkan bland annat i Tyresåns vattenvårdsförbund, Oxunda vattensamverkan och Edsviken vattensamverkan.

Frågan om en regional vattenförsörjningsplan har diskuterats i Stockholms län till och från under många år. Under 2016 har arbetet med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan inletts i ett gemensamt projekt av Länsstyrelsen, KSL och landstinget. Det övergripande syftet med projektet är att säkra dricksvattenförsörjningen i Stockholms län ur ett flergenerationsperspektiv. Ett annat viktigt syfte är att skapa samsyn kring gemensamma prioriteringar och genomförandet av de åtgärder som behövs för länets framtida vattenförsörjning. En målsättning är att vattenförsörjningsplanen ska utgöra underlag för kommunal och regional planering.

Vatten och avlopp

Vatten är vårt viktigaste livsmedel. Det är därför viktigt att vi alla hjälps åt att vårda vårt vatten. När vi använt vatten behöver det renas innan det släpps ut i naturen igen. Ju renare vatten vi släpper ut i avloppet, desto renare håller vi våra sjöar och vattendrag.

En spolning
minskar bullret.

Stockholmarnas avloppsvatten tas om hand av länets 18 tillståndspliktiga avloppsreningsverk. De fyra största anläggningarna; Bromma, Henriksdal, Himmerfjärds- och Käppalaverket, tar emot avloppsvatten från närmare två miljoner invånare och står för produktionen av 90 procent av länets avloppsslam.

Slammet, det vill säga det som blir kvar efter att avloppsvattnet har renats i flera olika steg, analyseras därför att det är en god indikator för olika diffusa miljögifter som släpps ut från samhället. Totalt sett handlar det om 35–40 000 ton slam som produceras i länet varje år.

En sammanställning över slammetets kvalitet och användningsområden mellan åren 1981–2013 visar att slamkvaliteten blir allt bättre. Halterna av tungmetaller samt av de miljöfarliga organiska ämnena nonylfenol, polycykliska aromatiska kolväten (PAH) och polyklorerade bifenylter (PCB) fortsätter minska i avloppsslammet från reningsverken.

Även användningsområden har förändrats över tid. I början av 1980-talet spreds närmare 80–90 procent av slammet ut på åkrarna. I dag är det ungefär 20–30 procent som hamnar på åkermark. Mestadels används slammet som växt-etableringsskikt inom gruvnäringen eller som anläggningsjord för golfbanor och bullervallar.

Förutsättningar för en god och kretsloppsanpassad avloppsrening ökar betydligt ju fler som är anslutna till det kommunala VA-systemet. Det är därför positivt att andelen länsbor som är anslutna till kommunalt WC-avlopp ökar, inte minst i samband med att allt fler fritidsboenden omvandlas till permanentboenden.

Tabell 10. Avloppsanslutning kommuner 2014, typ och antal.

Kommun	Kommunalt WC-avlopp	Enskilt WC-avlopp	WC-avlopp saknas	Uppgift saknas	Samtliga anslutningstyper
Botkyrka	87 186	1 295	383	37	88 901
Danderyd	32 064	124	40	67	32 295
Ekerö	19 449	6 450	729	70	26 698
Haninge	74 539	6 456	1 380	32	82 407
Huddinge	99 904	3 173	1 036	72	104 185
Järfälla	70 387	223	90	1	70 701
Lidingö	44 966	321	165	13	45 465
Nacka	90 871	4 312	1 010	24	96 217
Norrtälje	33 603	20 578	3 295	92	57 568
Nykvarn	6 961	2 708	123	23	9 815
Nynäshamn	21 591	4 934	503	13	27 041
Salem	15 744	314	77	5	16 140
Sigtuna	38 782	5 081	197	25	44 085
Sollentuna	68 869	300	124	32	69 325
Solna	73 926	40	1	74	74 041
Stockholm	911 479	139	318	53	911 989
Sundbyberg	44 081	1	3	5	44 090
Södertälje	83 606	7 495	602	532	92 235
Tyresö	41 756	2 948	686	0	45 390
Täby	66 527	688	110	9	67 334
Upplands Väsby	41 065	656	90	5	41 816
Upplands-Bro	22 428	2 521	300	38	25 287
Vallentuna	26 534	4 906	521	8	31 969
Vaxholm	8 817	2 263	249	0	11 329
Värmdö	25 978	12 403	2 143	17	40 541
Österåker	32 474	7 910	769	27	41 180
Länet 2014	2 083 587	98 239	14 944	1 274	2 198 044
Länet 2010	1 937 845	97 895	17 162	1 441	2 054 343
Länet 2005	1 779 008	93 150	16 278	1 509	1 889 945
Andel 2014	94,8%	4,5%	0,7%	0,1%	
Andel 2010	94,3%	4,8%	0,8%	0,1%	
Andel 2005	94,1%	4,9%	0,9%	0,1%	

Stora utmaningar i trafiken

Trängseln i Stockholms-
trafiken kostar
nio miljarder.

Den 4 december 2015 fastställde Länsstyrelsen en justerad länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län för perioden 2014–2025. Tillsammans med nationella medel och landstingets investeringar kommer trafikinfrastruktursatsningar på 111 miljarder kronor i Stockholmsregionen att genomföras. Trots dessa investeringar beräknas Stockholmsregionen att vara hårt belastad med fler flaskhalsar år 2030 än i dag, både på vägar och spår. Trängseln i vägnätet beräknas vara fem gånger större i kölängd räknat, eftersom vägtrafiken ökar betydligt snabbare (80 procent) än befolkningstillväxten (25 procent).

För att möta den växande befolkningens behov av resor är det viktigt att hållbara och effektiva färdmedel prioriteras och att det befintliga trafiksystemet nyttjas mer effektivt. Det kan till exempel handla om anläggande av kollektivtrafikkörfält, bättre cykelinfrastruktur eller att få fler att välja att resa andra tider än i rusningstrafik.

Trafikanalys har beräknat att samhällets kostnader för förseningar i de tre storstadsregionerna uppgår till cirka 8,5 miljarder årligen. Den ojämförbart största delen, nära 75 procent, står Stockholm för, med knappt 6,5 miljarder. I Stockholms län med omgivande län pendlar resenärerna i genomsnitt längre än i andra delar av landet, men Stockholm står också för landets högsta marknadsandel för kollektivtrafik och svarar för hälften av landets samlade kollektivtrafikresande.

Mot den bakgrunden är det mycket positivt att regeringen i budgetpropositionen 2017 aviserar betydande satsningar på infrastrukturen där inte minst brister i underhållet skapar dagliga bekymmer i länets transportsystem. Det är därför mycket angeläget att en betydande del av dessa satsningar kommer regionen tillgodo så att Sveriges tillväxtmotor kan fungera mer obehindrat i framtiden.

Under hösten 2016 presenterade regeringen vidare en infrastrukturproposition med syfte att ta fram nya investeringsplaner för infrastruktur för perioden 2018–2029. Efter riksdagsbehandling kommer Länsstyrelsen få ett direktiv för upprättande

av ny länsplan. Arbetet har redan påbörjats genom att Länsstyrelsen har skickat ut åtgärdsförfrågan till länets kommuner och den regionala kollektivtrafikhuvudmannen. Ett förslag till länsplan kommer att skickas ut på remiss under 2017.

Enligt medborgarundersökningen 2015 uppgår 86 procent av länsborna att tillgängligheten i kollektivtrafiken är mycket eller ganska bra, 76 procent anger att turtätheten är mycket eller ganska bra och 74 procent uppgår att tryggheten är mycket eller ganska bra. För trängsel och kostnad är motsvarande värden 46 respektive 41 procent. På frågan om vad som skulle få länsborna att använda kollektivtrafiken i ännu större utsträckning än idag så är samtliga svarsgrupper överens om att det är en lägre kostnad som är den viktigaste faktorn för ett ökat kollektivresande.

Sverigeförhandlingen

Sverigeförhandlingen syftar till att bygga höghastighetsjärnvägar mellan Stockholm och Göteborg samt mellan Stockholm och Malmö. Det är Sverigeförhandlingens uppdrag att möjliggöra ett snabbt genomförande av projektet och att ta fram förslag till principer för finansiering samt utbyggnadsstrategi. En annan viktig del i förhandlingsuppdraget är att öka kollektivtrafiken, förbättra tillgängligheten och öka bostadsbyggandet i våra tre storstäder; Stockholm, Göteborg och Malmö. Totalt ska infrastruktur-satsningar runt om i Sverige möjliggöra byggandet av cirka 100 000 nya bostäder. Förhandlingen har

också i uppdrag att titta på en möjlig utbyggnad av Östlig förbindelse i Stockholm.

Hösten 2016 pågår förhandlingar med berörda kommuner runt om i Sverige. De åtgärder som förhandlas om i Stockholms län är Spårväg Syd, tunnelbana Fridhemsplan-Liljeholmen-Älvsjö, Roslagsbanans förlängning till Centralen via Odenplan samt Östlig förbindelse. Förhandlingarna ska vara klara hösten 2017.

Fler cyklar – men utbyggnaden av cykelvägar går för långsamt

I Regional cykelplan för Stockholms län 2014–2030 identifierades målet att cykeltrafiken i länet år 2030 ska utgöra 20 procent av det totala resandet. Målet ska nås genom en kraftfull utbyggnad av cykelstråk i Stockholms län, ett slags huvudleder för cyklister.

Utvecklingen i länet går i rätt riktning – antalet cyklister ökar årligen. Enligt medborgarundersökningen 2015 är andelen som cyklar minst en gång per vecka 4 procentenheter högre jämfört med 2013. Det är dock oklart om målet att 20 procent av det totala resandet ska ske med cykel kan nås. Framöver behöver cykeltrafiken följas mer noggrant för att bättre kunna prioritera kommande insatser för ett ökat cyklande i länet.

Det regionala cykelvägnätet byggdes ut med 25 kilometer under år 2014. Under 2015 byggdes totalt 28,5 kilometer cykelvägar, en ökning med 14 procent

från 2014, enligt årets cykelboksut⁶. Samtidigt har antalet nybyggda regionala cykelstråk med fullgod standard ökat, på ett år från tre till tio kilometer. Planerade åtgärder för de kommande fem åren omfattar i genomsnitt 20 kilometer årligen. För att nå ett fullt utbyggt regionalt cykelvägnät år 2030 krävs det att 50 kilometer åtgärdas till fullgod standard varje år. Utöver de regionala stråken finns behov av omfattande satsningar på lokala cykelvägar till skolor, idrottsplatser och lokala centra med mera.

Ett regionalt cykelkansli har inrättats inom landstinget där Länsstyrelsen bidrar med både ekonomiska medel och deltar i arbetsgruppen. En av kansliets uppgifter är att årligen ta fram ett regionalt cykelboksut.

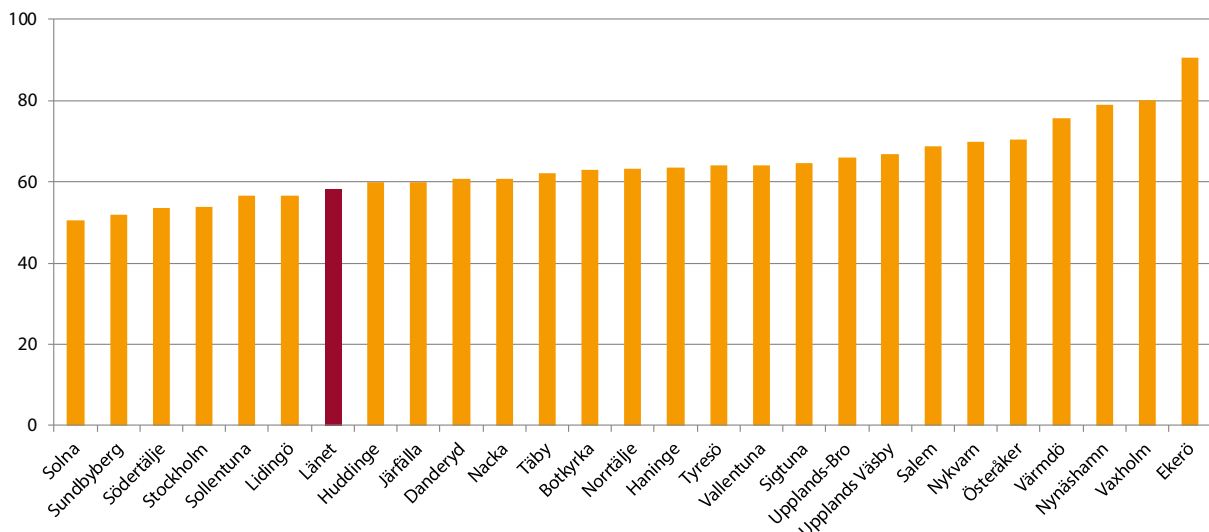
Restiderna oförändrade men stora skillnader inom länet

Restiderna till och från arbetet/studierna för länsborna uppskattas till drygt 58 minuter vilket är en marginell förbättring jämfört med 2013. Det finns dock betydande inomregionala skillnader. De boende i Solna har i genomsnitt 50,5 minuters restid medan de boende på Ekerö har 90,6 minuter, en skillnad på drygt 40 minuter på daglig basis.

Nationella medel för infrastruktur måste fördelas utifrån faktiska och förväntade resandeströmmar.

6 Smidigt, smart och säkert – hur långt har vi kommit. Regionalt cykelboksut för 2015. Stockholms läns landsting, Länsstyrelsen och Trafikverket, 2015.

Diagram 18. Genomsnittlig restid tur och retur arbete/studier, minuter. Källa: SCB

Flyget – en nationell angelägenhet

Mot bakgrund av rapporten "Mer flyg och bostäder" av Anders Sundström, statlig samordnare av flygkapacitet och bostäder i Stockholmsområdet, gör Länsstyrelsen bedömningen att det kan vara möjligt att koncentrera Stockholmsregionens flygplatskapacitet till Arlanda flygplats givet att vissa nödvändiga villkor är uppfyllda. Stockholmsregionens flygplatskapacitet måste säkerställas vid varje tillfälle, såväl långsiktigt som under en eventuell omstrukturering. För att kunna ta ställning till en eventuell avveckling av Bromma flygplats krävs att Arlanda är utbyggt i sådan omfattning för att kunna ta emot en överflyttning från Bromma och att den nya kapaciteten är tagen i drift samt att markförbindelserna till Arlanda uppgraderas i nödvändig omfattning.

Allt fler upplever
trafiksituationen
som ett problem.

Diagram 19. Passagerarfrekvens 2009–2015, Stockholm-Arlanda. Källa: Swedavia.

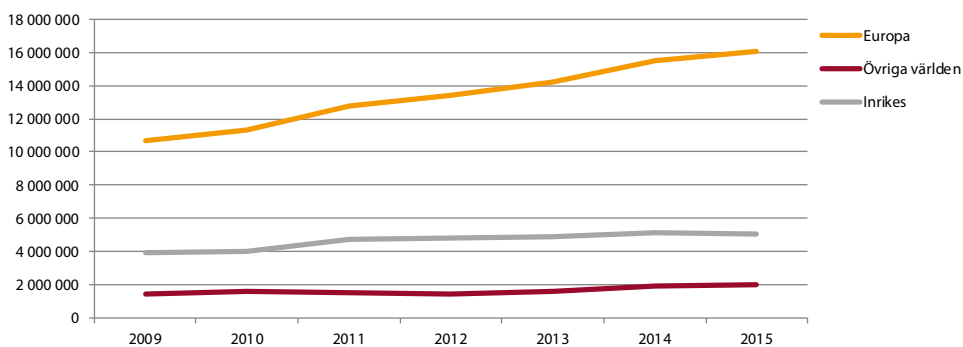

Diagram 20. De 15 största destinationerna mätt i antal passagerare, Arlanda 2015. Källa: Swedavia.

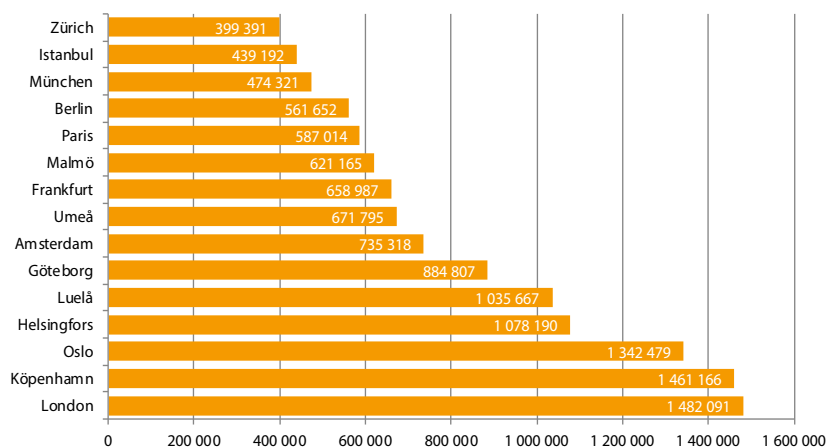

Diagram 21. Passagerarfrekvens 2009–2015, Bromma-Stockholm. Källa: Swedavia.

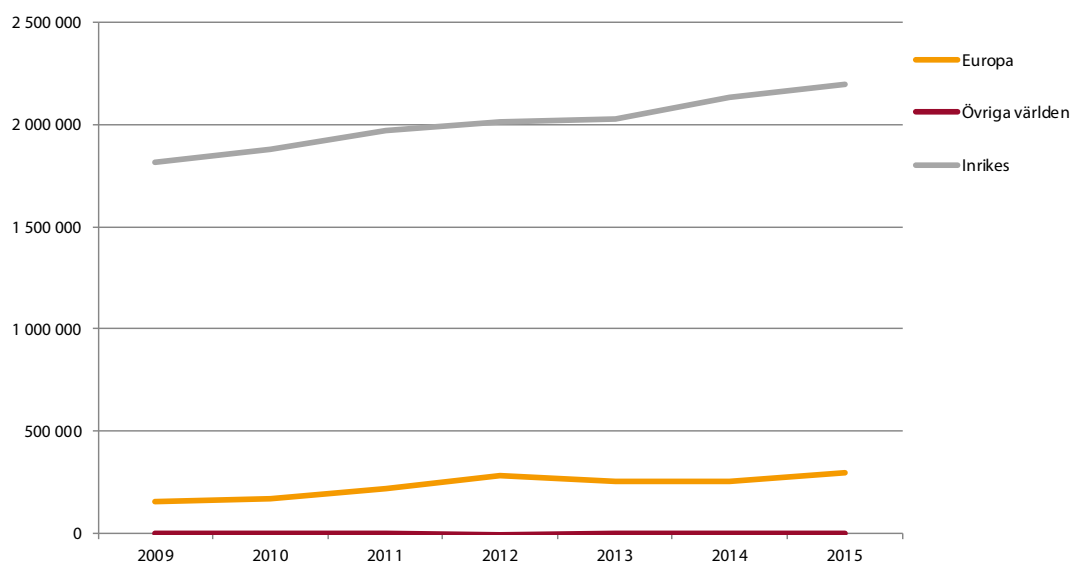

Diagram 22. De 15 största destinationerna mätt i antal passagerare, Bromma 2015. Källa: Swedavia

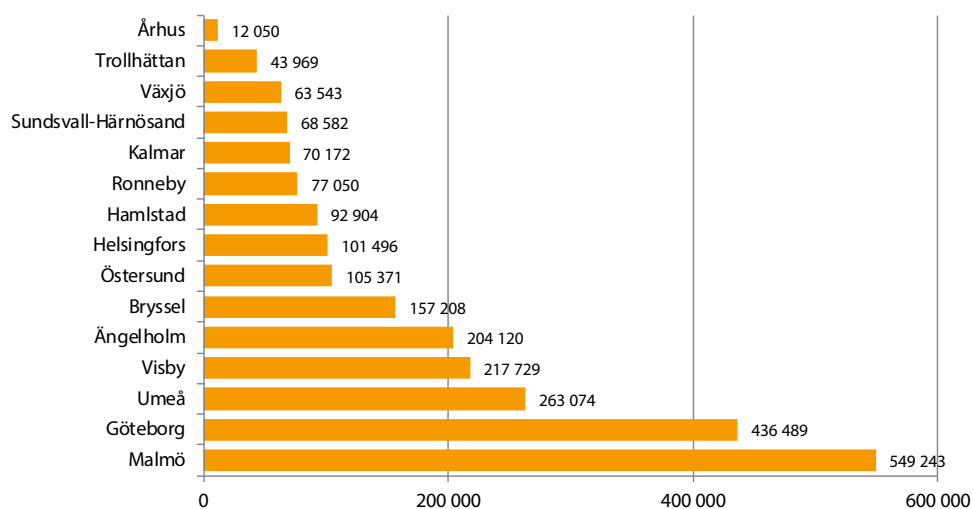

Foto: Christina Fagergren

Arlanda – en viktig länk till omvärlden

Att ha god tillgänglighet och bra förbindelser med andra internationella regioner är inte bara av betydelse för Stockholmsregionen utan för hela riket. I det sammanhanget är Stockholm Arlanda Airport med sina drygt 170 destinationer Sveriges viktigaste kommunikationsnav, men vid flertalet interkontinentala resor krävs ett byte i till exempel Köpenhamn som även är huvudnavet för SAS. Att öka antalet internationella direktdestinationer är av stor betydelse för turismen, näringslivet och regionens profil som en internationellt tillgänglig region. De direkta vinsterna för passagerare av att etablera tio nya direkta flyglinjer värderas till mellan 420 och 820 miljoner kronor enligt rapporten "Stockholmsregionens internationella tillgänglighet" (Länsstyrelsen, KSL, landstinget och Trafikverket, 2013).

Under 2015 passerade drygt 23 miljoner resenärer genom flygplatsen. Det är det högsta antalet någonsin och tillväxten drivs framförallt av en ökning av antalet passagerare från Europa men även en viss ökning av den interkontinentala trafiken. Inrikes trafiken hade en mycket marginell minskning jämfört med 2014 men har under de 8 första månaderna av 2016 ökat rejält jämfört med motsvarande period för såväl 2014 som 2015. På totalen är ökningen närmare 1 miljon för de 8 första månaderna jämfört med 2015.

Under hösten 2016 blev det också klart med det så kallade preclearance på Arlanda. För resenärer innebär avtalet att alla inresekontroller, som i dag utförs på flygplatserna i USA, i stället kommer att ske på Arlanda. Det kommer att underlätta resandet till USA och öka våra möjligheter till utökat utbyte med en av världens viktigaste marknader.

De största destinationerna 2015 är desamma som 2014 men London har återtagit förstaplatsen. Samtliga har ökat förutom Oslo. Ökat har Amsterdam, London, München och Helsingfors, alla med över 40 000 passagerare jämfört med 2014.

Bromma – en viktig länk till övriga Sverige

Som framgår av diagram 21 är inrikesflyget det klart dominerande inslaget på Bromma-Stockholm. Passagerarflödet har ökat för varje år och även om trafikflödet med Europa ökat något så är Bromma-Stockholm huvudsakligen en viktig länk för resor inom Sverige.

Malmö och Göteborg är inte oväntat de största destinationerna för Bromma-Stockholm men den största ökningen jämfört med 2014 står Helsingfors för, följt av Östersund. Göteborg står för den största minskningen med närmare 13 000 färre passagerare.

Den inomregionala pendlingen dominerar

Det helt dominerande antalet arbetsresor sker inom länet, antingen inom hemkommunen eller till annan kommun inom länet. Det är endast drygt tre procent av de förvärvsarbetande i länet som har sitt arbetsställe utanför länet. Det är förhållandevis små könsskillnader i arbetspendlingen oavsett om man mäter antal eller ressträcka. Män pendlar något mer och något längre.

Oavsett skillnaderna för kvinnor och män när det gäller pendling så visar statistiken vikten av ett väl fungerande inomregionalt trafiksystem som baseras på såväl effektivt flöde i nord-sydriktningen som tvärförbindelser i öst-västlig riktning.

När det gäller pendlingen inom länet så är pendlingssträckan för både kvinnor och män i princip oförändrad jämfört med 2013. För pendlingen utom länet har kvinnor minskat reslängden med 0,5 kilometer medan män ökat med 0,5 kilometer.

Diagram 24. Genomsnittlig pendlingssträcka i kilometer 2015.
Källa: SCB

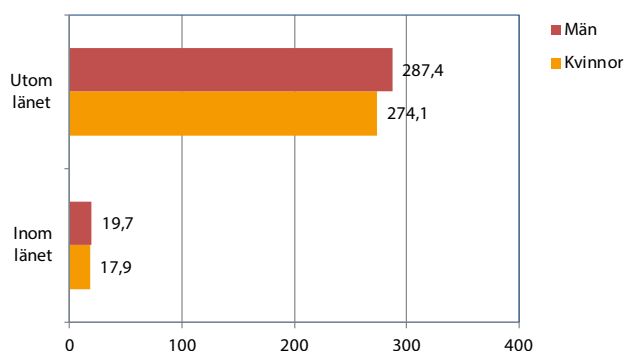
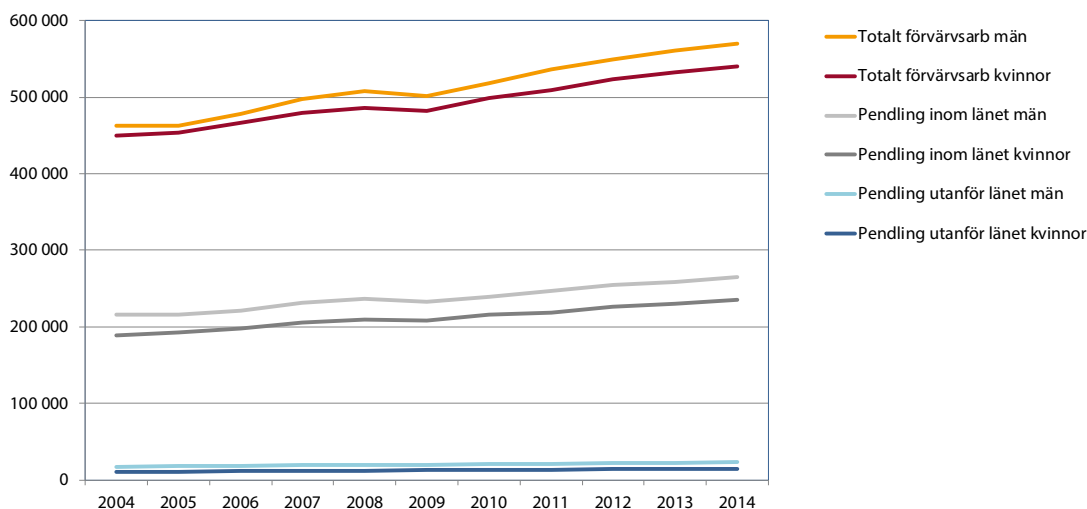

Diagram 23. Antalet förvärvsarbetande totalt och pendling inom och utom länet. Källa: SCB.

Världens mest innovationsdrivna ekonomi 2025

Stockholm är en internationellt konkurrenskraftig region. Life science, Cleantech och ICT är fortsatt starka områden där organisationer och företag är världsledande. Regionen är stark och det finns en framtidstro, men den globala konkurrensen är hård. Dagens styrkeposition är därför ingen garanti för framtida framgång. För att Stockholm ska behålla sin position behöver regionen utveckla både möjliga men också redan befintliga styrkeområden.

Stockholms län Innovationsindikator

Stockholmsregionens innovationsklimat rankas i de flesta undersökningar väldigt högt. Detta är även bilden i den nyligen genomförda studien "Innovationsindikatorn" som Länsstyrelsen har tagit fram inom ramarna för Innovationskraft Sthlm. En majoritet av respondenterna bedömer att innovationsklimatet i Stockholms län idag är starkt, samtidigt som man kan se hinder för ett ännu starkare innovationsklimat.

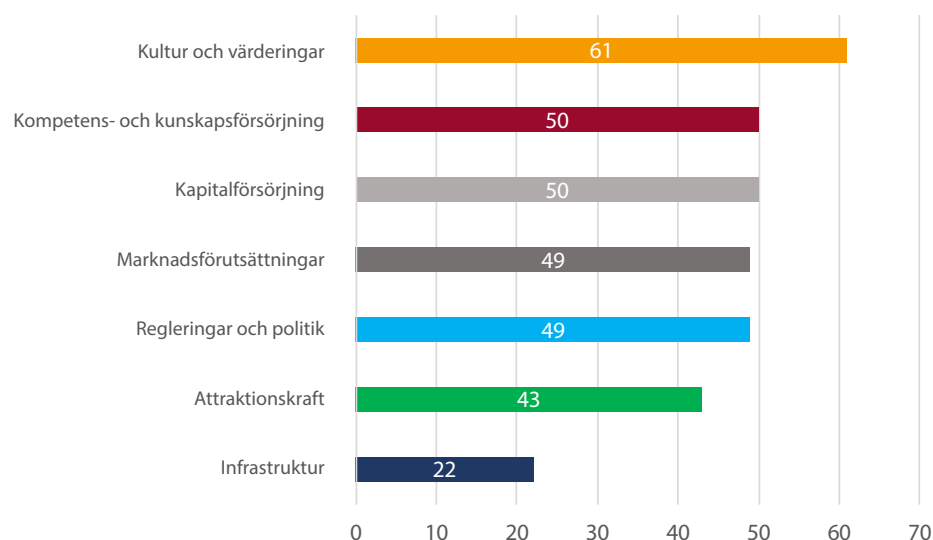
Innovationsindikatorn 2016 är den första i en serie återkommande rapporter som rankar innovations-trösklar i Stockholms län och föreslår åtgärder för att överkomma dessa. Rapporten bygger på en enkätundersökning och intervjuer med nyckelpersoner i Stockholms läns innovationssystem. Syftet är att ge en förståelse för vilka faktorer som är viktigast för innovationskraften i regionen, och använda den kunskapen till att stärka Stockholms läns regionala innovationssystem.

Bland respondenterna i undersökningen anser 67 procent att Stockholms läns innovationsklimat har utvecklats i en positiv riktning under de senaste fem åren. Det finns en stark framtidstro i regionen, där 63 procent av respondenterna tror att länets innovationsklimat kommer att utvecklas i en positiv riktning under de kommande fem åren. Inom flera fokusområden såsom life science, Cleantech och ICT växer regionen ytterligare. Däremot finns det en utmaning

Tabell 11. Innovationsklimatet i korthet. Källa: Länsstyrelsen Innovationsindikatorn 2016.

71 %	uppgger att innovationsklimatet i Stockholms län idag är starkt eller mycket starkt.
67 %	uppgger att Stockholms läns innovationsklimat har utvecklats i en positiv riktning under de senaste fem åren.
63 %	uppgger att de tror att Stockholms läns innovationsklimat kommer att utvecklas i en positiv riktning under de kommande fem åren.
68 %	uppgger att utbildningssystemet i låg eller mycket låg grad är anpassat efter de behov som krävs för att stärka innovationsklimatet.
56 %	uppgger att problem med att hitta bostäder i hög eller mycket hög grad har påverkat möjligheten att rekrytera.
50 %	uppgger att svenska skatteregler i hög eller mycket hög grad är ett hinder för en organisation att attrahera talanger.

Diagram 25. Jämförelse mellan innovationsindikatorns sju områden (%). Källa Länsstyrelsen Innovationsindikatorn 2016.

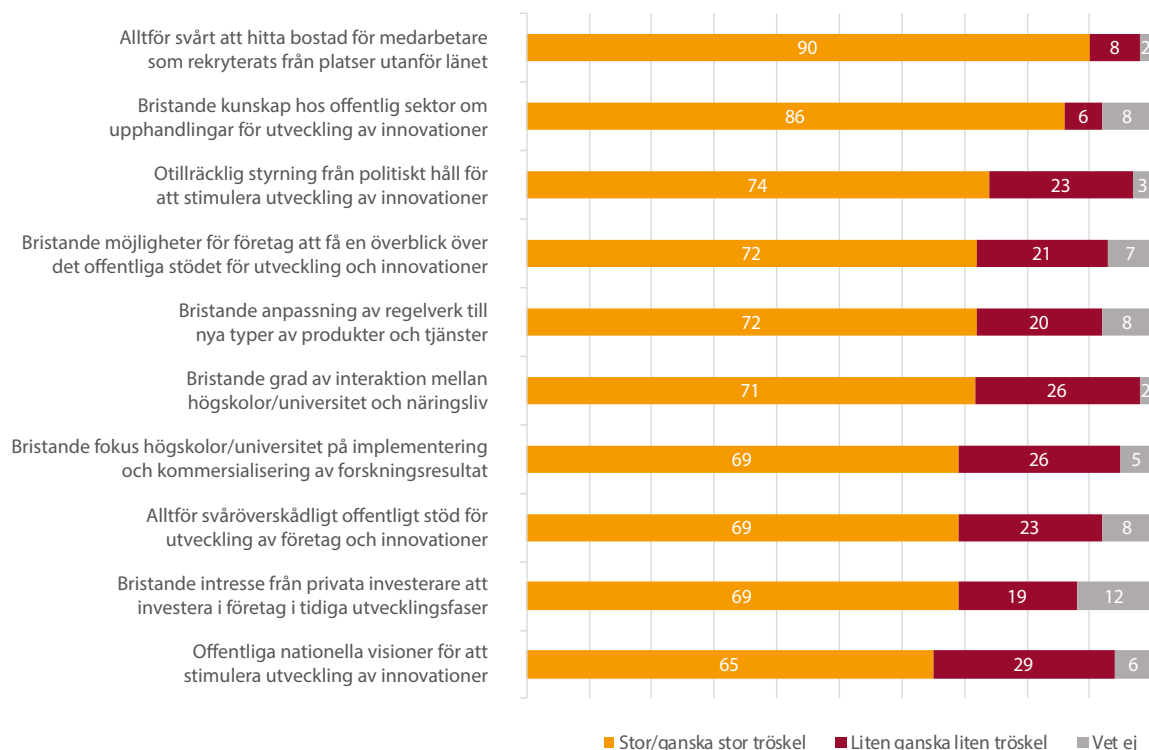

för företag att attrahera talang, vilket bekräftas i undersökningen där 56 procent av respondenterna uppger att problem med att hitta bostäder i hög grad påverkar möjligheten att rekrytera. Hälften av respondenterna uppger att de även har haft svårt att attrahera talang på grund av svenska skatteregler, men ett ännu större problem anges vara utbildningssystemet. En viktig bakomliggande faktor som påverkat respondenternas bedömning av trösklar för ett starkt innovationsklimat är just det egna behovet av utländsk arbetskraft. Det är viktigt att fortsätta arbeta med att sänka trösklarna för att öka möjligheterna för rekrytering av talanger.

Vid en jämförelse av innovationsindikatorns sju definierade områden för innovationströsklar, bedöms kultur och värderingar vara mest betydande för innovationsklimatet. Detta är det område som de flesta respondenter anser innehåller "stora" eller "ganska stora" trösklar, medan attraktionskraft och infrastruktur är områden som inte bedöms innehålla lika stora trösklar. Däremellan är det relativt små skillnader.

En återkommande faktor, bland de tio största trösklarna enligt respondenterna är den politiska styrningen. En otillräcklig styrning från politiskt håll för att stimulera innovativt arbete, bristande anpassning av regelverk till nya slags produkter och tjänster samt otillräckliga visioner från politiskt håll har alla anknytning till politiken. För att stimulera visioner är det viktigt att tydliggöra styrningen och skapa konkreta verktyg att arbeta med. Offentlig sektor återkommer också hos de högt rankade påståendena: bristande kunskap hos offentlig sektor för att utforma upphandlingar för utveckling av innovationer, och ett svåröverblickbart offentligt stöd till företag för utveckling av innovationer knyter an till denna faktor. Som tidigare nämnts, handlar dock den största tröskeln om att hitta boende till nya medarbetare. För att Stockholmsregionen ska behålla sin styrkeposition är det viktigt att dess aktörer arbetar tillsammans i högre utsträckning för att stärka innovationsklimatet. Med fler kontaktytor för interaktion mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor skapas plattformar för inspiration och kunskapsförmedling.

Diagram 26. Genomsnitt av svarande som angett att påståendet utgör en stor eller en ganska stor tröskel, sorterat per område (%). Källa Länsstyrelsen Innovationsindikatorn 2016.

Material – ett svenskt tillväxtinitiativ

Material är ett av Stockholmsregionens styrkeområden, där det finns en stor kunskap, kompetens och infrastruktur. Inom materialområdet har ett samarbete påbörjats tillsammans med Östergötland, Skåne och Västra Götaland med fokus på att skapa en nationell kraftsamling. Det troligtvis virtuella centret ska bredda bilden av materialkunnandet samtidigt som spetsmiljöer synliggörs och tillgängliggörs för företag runtom i landet. Ett första steg är att göra en inventering av infrastruktur och kompetens för att stärka den internationella konkurrenskraften. Kartläggningen ska identifiera inom vilka områden forskning, kompetens och näringsliv har en stark koppling samt vilka prioriteringar och satsningar som görs.

Materialvetenskapen utvecklas snabbt och det görs stora investeringar inom området. Ett exempel är de stora forskningsanläggningarna ESS och Max IV i Lund, vilka kan vara en språngbräda för att attrahera kompetens, företag och investerare till regionerna.

Ambitionen för samarbetet är att inventera den kompetens och infrastruktur som finns på området

och försöka samordna, synliggöra och tillgängliggöra den, främst för små och medelstora företag. Det finns en utmaning i att materialkompetensen i landet är uppsplittrad mellan olika nischer med sina noder, plattformar och enskilda initiativ och mellan akademier och företag. Det blir därmed ännu viktigare att lyfta upp den samlade svenska materialkunskapen gemensamt, och inte konkurrera med varandra.

Nya investeringar i innovationer inom hälso- och sjukvården

SWELife Sthlm är en regional plattform som ska stödja små och medelstora företag i life science. Syftet med plattformen är att utveckla innovationer till hälso- och sjukvården. Den regionala satsningen är en del av nationellt Strategiskt Innovationsprogram (SIP) och omfattar totalt 60 miljoner kronor. Satsningen leds av Stockholms läns landsting tillsammans med Karolinska Institutet. SWELife Sthlm är en av flera strategiska satsningar som genom specialisering inom life science drar nytta av Stockholmsregionens styrkeområden i arbetet för en hållbar stadsutveckling.

Bostads-
tröskeln
försvårar
innovationer.

Bakgrunden är initiativ till flera insatser för att stärka Stockholmsregionens och Sveriges position inom life science-området. En del handlade om att samla landets starka life science-regioner bakom en forsknings- och innovationsagenda benämnd SILS (Sverige som internationellt centrum för life science). Agendan lade grunden för det nationella SIP SWELife, en flerårig satsning finansierad av Vinnova på cirka 50 miljoner kronor per år och som nu vidareutvecklas genom Europeiska regionala utvecklingsfonden som finansierar den regionala plattformen SWELife Sthlm. SWELife Sthlm är för närvarande inriktat på folksjukdomar, exempelvis bröstcancer, hjärtsvikt och diabetes.

Stockholmsregionen har en stor andel av landets life science - företag inom området men dessa saknar ofta kontaktnät, testbäddar och samverkan med hälso- och sjukvården. Genom SWELife Sthlm stärks samverkan mellan akademien, näringslivet och hälso- och sjukvården med ambitionen att utveckla både nya lösningar som kommer landstinget och sjukvården till del och samtidigt genererar tillväxt i Stockholmsregionen.

Idag byggs motsvarande plattformar i östra Mellansverige, de fem länen runt Mälaren. Väst-sverige är även på gång med ett arbete och eventuellt ansluter Sydsverige och Norrland på sikt. Plattformen har därför både en bred nationell förankring, genom noder i olika delar av landet och en regional förankring bland aktörer i Stockholmsregionen.

Verksamt.se/Stockholm

Under året har Länsstyrelsen tillsammans med Tillväxtverket genomfört ett omfattande arbete för att ta fram en regional version av verksamt.se. Webbplatsen lanserades den 10 november i och med mässan Starta eget. Ambitionen är att Verksamt.se/Stockholm ska vara en tydlig portal in i det regionala stödsystemet för innovatörer, entreprenörer och företagare. Genom sina tre huvudbeståndsdelar; organisationslista, matchningsverktyg (lotsar dig till relevant rådgivare i systemet) och kalendarium ger Verksamt.se/Stockholm en tydlig överblick av det företagsfrämjande systemet och kan därigenom fungera som en utgångspunkt för diskussioner angående detsamma.

Smart specialisering

Arbetet med smart specialisering går vidare inom den Europeiska kommissionen. Från att ha varit ett begrepp som lanserats av DG Research och implementerats i de regionala strukturfonderna har begreppet spridits även till andra generaldirektorat. I Sverige följer Näringsdepartementet arbetet med smart specialisering på europeisk och svensk nivå och de flesta svenska regioner har idag tagit fram strategier med ett smart specialiseringsperspektiv. Tillväxtverket har ett uppdrag att inom ramen för arbetet med de regionala strukturfonderna erbjuda processtöd och erfarenhetsutbyte mellan regioner, exempelvis genom en årlig konferens.

Under hösten 2016 intensifierades arbetet för att med utgångspunkt i pågående processer och befintliga samverkansplattformar ta fram ett förslag till en strategi för smart specialisering inom forskning och innovation (RIS3) i Stockholm. Arbetet kommer att fortsätta under 2017.

Som ett stöd i arbetet har Länsstyrelsen påbörjat ett projekt inom ramen för det europeiska territoriella samarbetet Interreg, med Nordregio som svensk partner och deltagare från åtta europeiska regioner i Italien (Marché och Abruzzo), Spanien (Barcelona), Storbritannien (Cambridge), Portugal (Porto), Grekland, Litauen och Slovenien. Projektet kommer att pågå under perioden 2016–2020. Syftet med projektet är att utbyta erfarenheter av arbetet med att ta fram och implementera regionala strategier för smart specialisering. I Stockholm kommer fokus att ligga på konkreta erfarenheter av operativt samarbete mellan aktörer inom akademi, näringsliv och offentlig sektor i projekt som fått finansiering genom de regionala strukturfonderna.

Bredband och digital agenda

Länet ska bli
bäst i världen.

Ledorden för länets digitala agenda⁷ är ökad samsyn och digitalt samarbete. Agendan förväntas skapa en röd linje mellan politiska mål och viljeinriktningar, de möjligheter som ökad samverkan och användning av informations- och kommunikationsteknik kan innebära och de särskilda utmaningar som Stockholmsregionen har att hantera.

⁷ En digital agenda för Stockholms län har tagits fram av Kommunförbundet Stockholms län, Landstinget i Stockholms län och Länsstyrelsen i Stockholms län i bred samverkan med aktörer i näringsliv, akademi och samhälle. Kommunförbundet Stockholms län ansvarar för övergripande planering, samordning kring genomförande och uppföljning.

Syftet med den regionala digitala agendan är att ge strategisk vägledning kring prioriteringar för regionens offentliga aktörer i det fortsatta utvecklingsarbetet samt bidra till att tillvarata de möjligheter som kommer med en ökad digitalisering. Målet är att Stockholmsregionen ska vara bäst i världen på att ta tillvara de möjligheter som kommer med en ökad digitalisering.

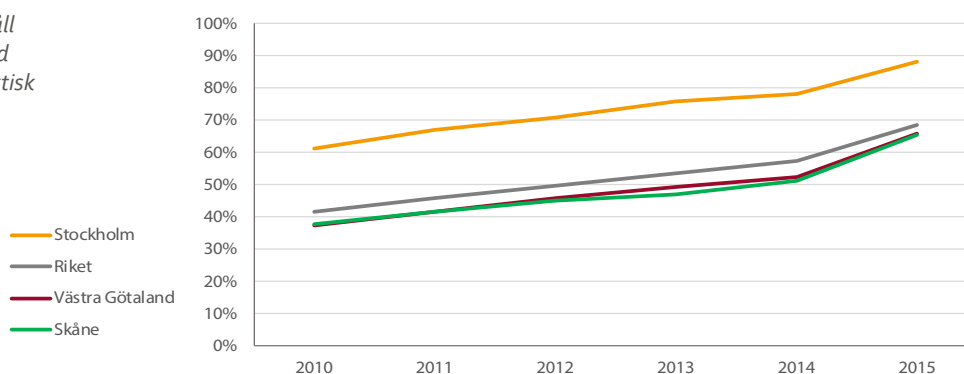
Agendan har fokus på sådana områden som bedöms som kritiska för en nivåhöjande utveckling i länet – områden där skillnad kan göras. Områdena är den digitala infrastrukturen, den digitala kompetensen, den digitala marknaden och den digitala offentliga sektorn.

Agendans samlade målbild

- Stockholmsregionen är den självklara platsen för innovativa företag att pröva och utveckla digitala tjänster och produkter.
- Digitaliseringens krav på kompetensförsörjning möts och är långsiktigt hållbar.
- Offentlig sektor erbjuder sin information och sina resurser för utveckling av nya tjänster och produkter.
- Tjänster som överbryggar administrativa gränser och möter den enskilde i dennes situation.

Diagram 27. Andel hushåll med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s (faktisk hastighet). Källa: PTS.

Agendan i praktisk tillämpning

Agendan ger också förutsättningar för prioriteringar inom ramen för insatser med stöd från de europeiska social- och regionalfonderna. Flera större projekt har beviljats stöd och pågår, exempelvis inom vård, omsorg och äldreomsorg där mer än 25 000 personer får kompetensutveckling för att möjliggöra en bättre vård och en minskad stress för vårdgivare med hjälp av digitala hjälpmedel.

Infrastrukturens förutsättningar och potential

Bredbandsutbyggnaden i länet har under 2015 och 2016 gått in i en av de mest intensiva perioderna någonsin. Flera kommersiella aktörer har vuxit fram och bygger bredband kommersiellt även i tätortsnära landsbygd. Enligt PTS årliga kartläggning hade 88 procent av alla hushåll i länet och 83 procent av alla arbetsställen tillgång till bredband om 100 megabit. Det är en ökning med 10 procentenheter från förra året, eller mer än 200 000 människor som fått tillgång till snabbt bredband. Givet den fortsatta utbyggnadstakten passerar länet någon gång under

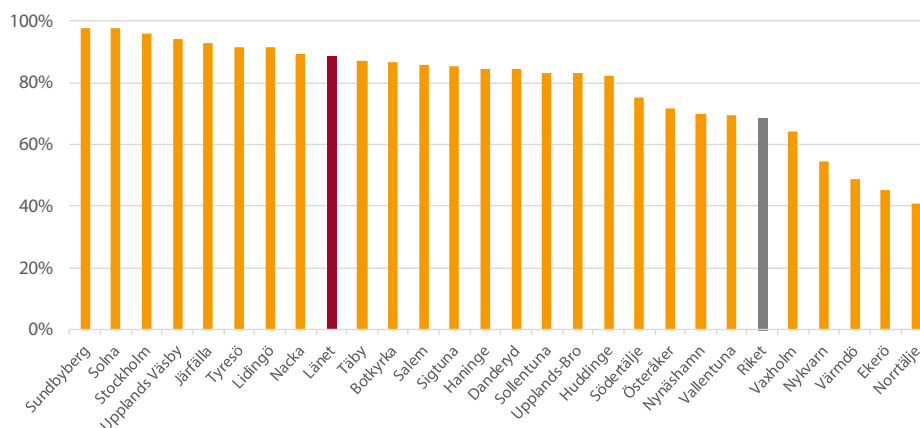
2016 det nationella målet att 90 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till bredband motsvarande 100 megabit.

I en nationell jämförelse ligger länet i särklass (diagram 27) och har också den största ökningstakten.

Bakom de fina siffrorna för länet som helhet döljer sig stora inomregionala skillnader där tillgången på snabbt bredband är betydligt lägre i våra landsbygds-kommuner. Det är endast åtta kommuner som ligger över länssnittet (diagram 28). För kommande arbete gäller att säkerställa att alla i länet som vill ska kunna få tillgång till snabbt bredband.

Länsstyrelsen beviljade under sommaren över 90 miljoner kronor i stöd till ett historiskt stort bredbandsprojekt i skärgården som omfattar boende och företag på Ljusterö, Svartsö och omnejd. Länsstyrelsen arbetar även fram en regional handlingsplan för arbetet med den digitala infrastrukturen. Handlingsplanen följer upp den digitala agendan med prioriteringar och insatser för att främja en fortsatt marknadsdriven bredbandsutbyggnad även utanför tätorterna. Planen beräknas bli lanserad i december 2016.

Diagram 28. Andel hushåll med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s (faktisk hastighet). Källa: PTS

Ett starkt näringsliv

Huvudstadsregionen har en avgörande betydelse för Sveriges samlade konkurrenskraft, värdeskapande och välfärd. Här är dynamiken som störst, med ett högt nyföretagande och internationellt konkurrenskraftiga företag. I internationella jämförelser kring faktorer som utbildningsnivå, förnyelseförmåga och förädlingsvärde står sig regionen väl. En oroande utveckling är däremot att medan de globala investeringarna i forskning och utveckling (FoU) har ökat under det senaste decenniet så har utvecklingen i Sverige och Stockholm varit mer återhållsam. På sikt hotar det regionens internationella konkurrenskraft och tillväxt.

Det går bra för Stockholm. Stockholms funktion som hela Sveriges ekonomiska motor har blivit alltmer tydlig under 2000-talet. Ingen annanstans finns en sådan bredd eller spets i näringslivet som i Stockholm. Näringslivet omfattar styrkeområden som bland annat kunskapsintensiva företagstjänster, finansiella tjänster, informations- och kommunikationsteknologi, kreativa och kulturella näringar, grön teknologi och life science för att nämna några.

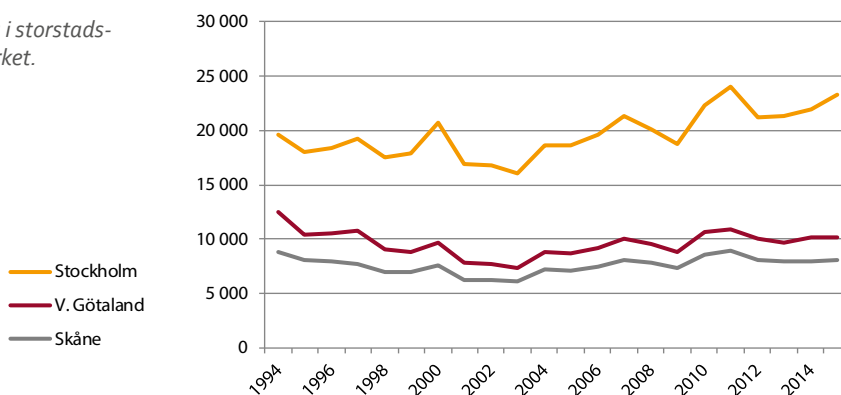
En stark tjänstesektor

Att det går bra för Stockholm är en förutsättning för att det ska gå bra för Sverige. Det är här jobben skapas och det är här skatteintäkterna är som högst. Under 2015 startades 23 300 nya företag i Stockholms län, se diagram 29. Det är 36 procent av Sveriges samlade nyföretagande och 1 000 fler nya företag än i Västra Götaland, Skåne, Uppsala och Östergötland tillsammans.

ERICSSON	10 500
SCANIA	9 400
SEB	6 600
NCC	5 100
SWEDBANK	4 300

Näringslivets tyngdpunkt ligger i tjänstebaserade branscher, och utvecklingen förväntas accentuera tjänstesektorns dominerande position. Det är inom tjänstesektorn och särskilt inom företagstjänster som sysselsättningen kommer att öka mest. Även om det finns enskilda företag som är viktiga för den samlade sysselsättningen (och tillväxten) har länet inte samma sårbarhet som andra regioner. De största (privata) arbetsgivarna svarar sammantaget för en liten del av den totala sysselsättningen. Samtidigt kan det konstateras att de näringsgrenar där omsättningen ökade mest under 2015 var tillverkningsindustrin, byggverksamhet och hotell- och restaurang.

Diagram 29. Antal nystartade företag i storstadsregioner, 1994–2015. Källa: Bolagsverket.

Näringslivets tjänsteprofil är även utmärkande när man jämför med övriga EU-regioner. Bland annat utmärks regionen av en hög koncentration av kunskapsintensiva tjänsteföretag. Under 2000-talet har ett antal globalt framgångsrika företag som Skype, Klarna och Mojang med flera startats i Stockholm. Ekosystemet för startups är starkt. I internationella jämförelser placerar sig Stockholms startup-scen som tvåa efter suveränen Silicon Valley, men före globala stadsregioner som till exempel London och Los Angeles.

Ett segment där Stockholm är särskilt starkt är konsultföretag med kunskapsintensiv uppdragsverksamhet där regionen svarar för drygt 40 procent av alla anställda. Inom konsultområdena *Management*, *PR & kommunikation* och *Affärsjuridik* är dominansen särskilt påtaglig och regionen svarar för drygt 60 procent av samtliga anställda.

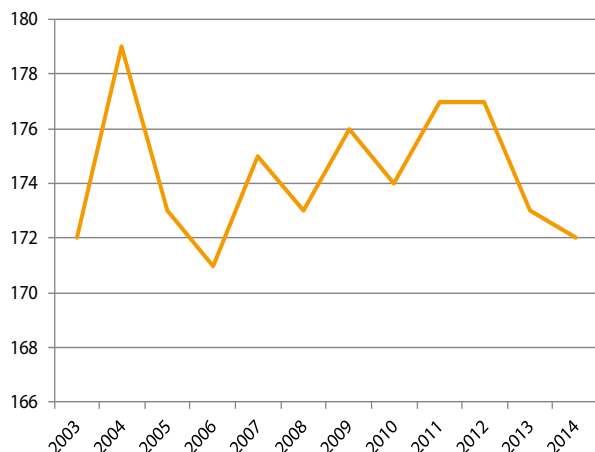
Fortsatt hög bruttoregionprodukt i Stockholm

Stockholm har en signifikant högre bruttoregionprodukt än övriga län. Tillsammans med Norrbotten är Stockholm det enda länet där bruttoregionprodukten per capita är högre än riksgenomsnittet. Den höga inpendlingen till länet förklarar en del, men inte hela skillnaden. Under den senaste tioårsperioden har länet svarat för drygt 38 procent av den totala tillväxten, och länets andel av rikets samlande BNP uppgick till 32 procent 2014.

Mätt i termer av bruttoregionprodukt per capita är Stockholms län även en av EU:s mest välmående regioner. Nivån motsvarar 172 procent av genomsnittet i EU. Samtidigt bör det påpekas att länet under senare år har tappat i relationen till de regioner som har unionens allra högsta bruttoregionprodukt per capita.

Länet svarade för 36 procent av rikets samlade nyföretagande

Diagram 30. Stockholms läns bruttoregionprodukt per capita uttryckt som procent av EU-genomsnittet. Källa: Eurostat.

Tabell 12. Bruttoregionprodukt per capita, topp 10 i EU, 2014; pps (purchasing power standard). Källa: Eurostat.

1	London (W)	148 000
2	Luxemburg	73 000
3	Bryssel	57 000
4	Hamburg	56 600
5	London (E)	56 100
6	Bratislava	51 200
7	Oberbayern	49 100
8	Ile de France	49 000
9	Prag	47 500
10	Stockholm	47 200

Besöksnäring på frammarsch

Turismen utvecklas till att bli en av de största och snabbast växande näringsgrenarna i världen. Den skapar sysselsättning, stimulerar företagande och ger exportintäkter. Samtidigt bidrar den till investeringar i till exempel infrastruktur. Besöksnäringen visar en stadigt uppåtgående kurva, både globalt och i Stockholms län. Som världsomspännande exportsektor ligger turismen i dag på en tredjeplats efter bränsle respektive kemikalier. De senaste fyra åren har turismen haft en större tillväxt än världshandeln i övrigt.

Enligt den långtidsprognos som FN:s turistorgan UNWTO gör, förväntas den internationella turismen öka med i genomsnitt 3,3 procent per år mellan 2010 och 2030. I dag svarar Europa för drygt hälften av världsturismen (mätt i antalet gästnätter), men den utveckling som förutspås är att den starkaste tillväxten kommer att ske i Asien och Stillahavsområdet. I Europa, liksom Nord- och Sydamerika, kommer turismen också att fortsätta öka men i något långsammare takt.

När det gäller hur mycket ett lands invånare spenderar på turism i andra länder toppas 2015 års lista av Kina, följt av USA, Tyskland och Storbritannien. Tyskarna lade dock mindre pengar på internationell turism än föregående år.

Bra för sysselsättning och ekonomi

Under 2015 ökade det totala antalet kommersiella övernattningar i Sverige med 6,4 procent och i Stockholms län med 9,7 procent. Ser man endast till de utländska gästnätterna var motsvarande siffra 10,4 procent för Sverige respektive 13,8 procent för Stockholms län. Nationellt sett är det den kraftigaste tillväxten på tio år. En jämförelse kan göras med världsturismen som har haft en tillväxt på 4,6 procent.

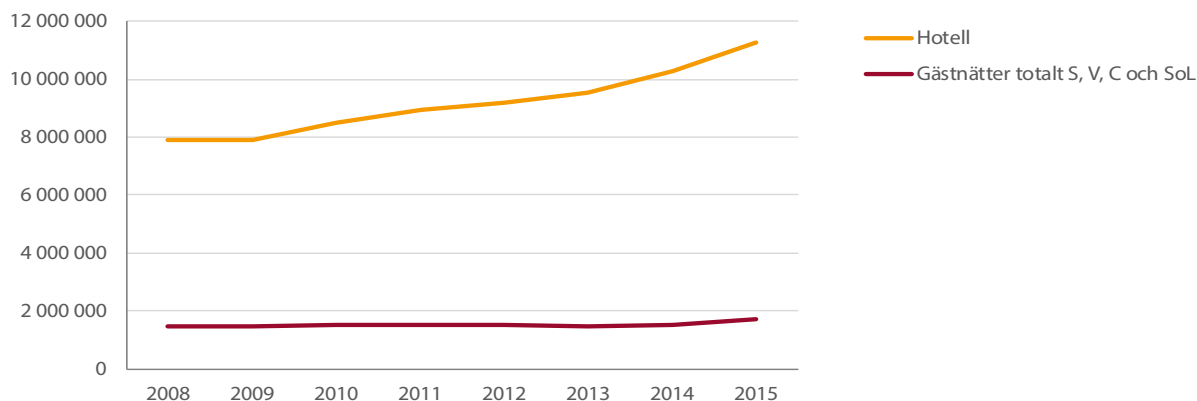
Turisterna spenderar pengar på boende, shopping, transporter, aktiviteter och mat. Den totala turismkonsumtionen i Sverige ökade 2015 med 7 procent till 281,7 miljarder kronor. Mest växte de utländska turisternas konsumtion, det så kallade

exportvärdet, som ökade med 17,9 procent. Om man tittar på antalet kronor bidrog den inhemska turistkonsumtionen med 169,1 miljarder och den utländska med 112,6 miljarder.

Med fler besökare följer fler arbetstillfällen. Det är angeläget att det finns utbildningar som svarar mot det växande behovet av personal, både i antal och i diversifiering. År 2015 ökade antalet personer som arbetade inom besöksnäringen i Sverige med 5,8 procent, samtidigt som den totala sysselsättningen i landet ökade med 1,5 procent. Av de 165 400 verk samma personerna inom besöksnäringen jobbade 56,4 procent inom hotell- och restaurangbranschen. Den sektor som procentuellt sett har haft starkast tillväxt är dock kultur- och rekreation; sedan år 2000 har antalet anställda ökat med 88,9 procent eller 8 000 sysselsatta.

Ett exempel på den utväxling som besöksnäringen kan få är Stockholms värdskap för Eurovision Song Contest. Tävlingen inräknade 38 000 unika besökare, varav 73 procent var turister utanför Stockholmsområdet. I snitt stannade man i 5,2 dagar och varje person spenderade 2 141 kronor per dygn under sin vistelse. Utöver själva evenemanget valde 64 procent att ägna sig åt sightseeing, 60 procent åt shopping och nästan hälften besökte något museum. Merparten – 81 procent – gick på restaurang. Den generella ekonomiska omsättningen beräknas till 282 miljoner kronor, vilket ger en sysselsättningseffekt för besöksnäringen och handeln på 188 årsverken. Förutom direkta effekter på ekonomi och sysselsättning, bidrar

Diagram 31. Antal kommersiella gästnätter Stockholms län 2008–2015. Källa: Tillväxtverket och SCB. S, V, C och SoL betyder stugbyar, vandrarhem, camping och förmedlade privata stugor och lägenheter. Källa: Stockholm stad.

ett evenemang som detta till att generellt öka Stockholms attraktionskraft och stärka profileringen som en klimatsmart, öppen, välkomnande, nytänkande och innovativ stad. Samma sak gäller för möten och kongresser, som också sätter fokus på länets styrkor inom vetenskap, och då kan fungera som verktyg för att attrahera talanger.

Våra besökare

Med 34 miljoner gästnätter 2015 sattes ett nytt rekord för Stockholms län. Här inräknas 13 miljoner kommersiella övernattningar på hotell, vandrarhem, campingplats eller stugby, varav 8,4 miljoner är inhemska. De utländska besökarnas andel har ökat mest med Tyskland i en tydlig tätplats före Storbritannien, USA och Norge. De allra flesta hade dock en annan typ av boende som fritidshus, hos släkt och vänner eller på den egna båten. Utöver de övernattande gästerna kom 6 miljoner personer hit på en dagstur. Den asiatiska marknaden har växt med 120 procent sedan 2010 medan de ryska turisterna har minskat med 6 procent mellan 2011–2015.

Den nationella gränsundersökningen som Tillväxtverket gör om utländska besökare (senast IBIS 2014) ger mer information om länets besökare och hur de har tillbringat sin vistelse, både i Sverige och i Stockholm. De senaste åren märks en allt kraftigare uppgång för privatturismen i förhållande till affärs-

resorna. Hela 78 procent av resorna till länet var privatresor och av dem utgjordes hälften av semester- eller fritidsresor. En tredjedel av besökarna var här för första gången medan 70 procent brukar komma till Stockholm minst en gång om året. Stockholm fortsätter att vara ett populärt resmål och nästan alla – 93 procent – är nöjda eller mycket nöjda med sin vistelse här.

I genomsnitt tillbringade man 4,8 nätter i Stockholm men så många som en knapp tredjedel kom över dagen. De som stannar i flera dagar är mer intresserade av sightseeing än endagsbesökarna, som i högre utsträckning ägnar sig åt shopping. Restaurang och shopping toppar aktivitetslistan. Andra frekventa aktiviteter var besök på byggnad/slott/monument och museum. Även om Stockholm är en storstad finns naturen inpå knuten och mer än en fjärdedel deltog i någon typ av naturrelaterad aktivitet som fiske, vandring, cykling, båtaktivitet eller besök i nationalpark.

Den vanligaste åldersgruppen, med en tredjedel av besökarna, var 46–64 år. En bit efter kommer åldersspannen 26–35 år respektive 36–45 år. Endast en dryg tiondel av Stockholmsresenärerna var 65 år eller äldre medan lite fler var mellan 16–25 år. Värt att notera är att de allra flesta – 85 procent – reste utan barn.

Stockholm Archipelago – samverkan för utveckling

Besöksnäringen spänner över många samhällsområden och bygger på ett samspel mellan privata och offentliga aktörer men också mellan olika offentliga aktörer. En väl fungerande transportinfrastruktur, lokal service, tillgång till attraktiva natur- och kulturmiljöer samt kompetensförsörjning är exempel på områden där det offentliga har ett givet ansvar.

Sedan två år driver Länsstyrelsen tillsammans med åtta skärgårdskommuner, Stockholms stad, Stockholms läns landsting och Skärgårdsstiftelsen samverkansplattformen Stockholm Archipelago. Syftet är att gemensamt utveckla Stockholms skärgård som ett internationellt besöksmål, med säsongsförlängning, ökad sysselsättning och ökad attraktionskraft som långsiktiga mål – allt under paraplyet av en hållbar destinationsutveckling. Förutom att göra Stockholms skärgård synlig på den internationella kartan, handlar samarbetet just om att verka för att de grundläggande förutsättningarna kommer på plats, så att vi kan ta emot ett växande antal besökare, från olika delar av världen såväl som från vårt närområde.

Tabell 13. Olika aktiviteter för besökare.

Typ av aktivitet	Andel i %
Restaurang	75
Shopping	58
Sightseeing	41
Byggnad/slott/monument	32
Museum	31
Naturrelaterad aktivitet	27

Fortsatt hög sysselsättning

Under 2015 ökade antalet sysselsatta i Stockholms län med 23 100 personer, eller två procent. Det är en ökningstakt som ligger över genomsnittet under det senaste decenniet. I övriga riket ökade antalet sysselsatta med knappt 42 000 personer vilket innebär att länet svarade för en dryg tredjedel av den totala sysselsättningsstillväxten. Sammantaget är knappt 1 175 000 personer sysselsatta i Stockholms län. Arbetsförmedlingens prognos och arbetsmarknadsstatistik för första halvåret 2016 tyder på en fortsatt god sysselsättningsökning under innevarande år. Den långsiktiga prognosen är att Stockholms län kommer att stärka sin roll som rikets sysselsättningsmotor fram till 2025.

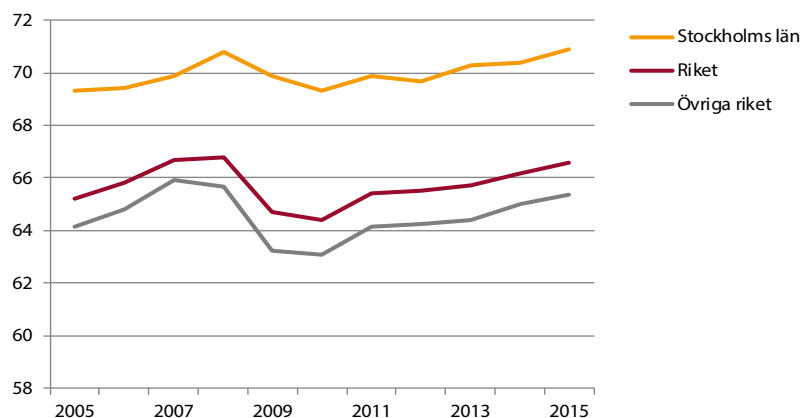
Andelen sysselsatta (15–74 år) i Stockholms län beräknas till 70,9 procent, vilket kan jämföras med 70,4 procent 2014. Det är den högsta sysselsättningen av alla län. I övriga riket uppgick sysselsättningen till 65,4 procent, se diagram 32.

Männen har alltså en högre sysselsättning än kvinnor. Det är särskilt påtagligt för gruppen utrikes födda där kvinnornas sysselsättning är tio procentenheter lägre jämfört med männen. Det är inom gruppen utrikes födda kvinnor som den största outnyttjade potentialen för att öka antalet arbetade timmar finns. Det är mot grupper där utrymmet till förbättring är som störst som de offentliga insatserna bör koncentreras.

Utmärkande drag för länets arbetsmarknad

Näringslivet har en bred branschrepresentation med en tyngdpunkt i tjänstesektorn och kvalificerade företagstjänster. Det är också i dessa segment som den stora sysselsättningsstillväxten sker och den speglar den ständigt pågående strukturomvandlingen mot en alltmer tjänstedriven ekonomi. Andra utmärkande drag med bäring på arbetsmarknaden i Stockholm är att en stor andel av befolkningen befinner sig i den så kallade arbetsföra åldern. Dessutom har länets befolkning på en övergripande nivå en god utbildningsbakgrund även om skolresultaten under de senaste åren lämnar en del i övrigt att

Diagram 32. Sysselsättning (15–74 år) i Stockholms län, riket och övriga riket (riket exklusive Stockholm), 2005–2015.
Källa: SCB/AKU.

önska. Den långsiktiga prognosen visar också att det framförallt är efterfrågan på personer med eftergymnasial utbildning som kommer att öka.

Information och kommunikation är den näringsgren som är mest överrepresenterad i Stockholms län. Sammantaget jobbar nästan 45 procent inom denna näringsgren i Stockholms län. Andra näringsgrenar med en tydlig överrepresentation är Finansiell verksamhet och företagstjänster och Personliga och kulturella tjänster, se diagram 33.

7,1 procent av länets arbetskraft är arbetslösa

Antalet arbetslösa i Stockholms län uppgick till 88 700 personer under 2015. Av dessa var drygt 27 000 ungdomar (15–24 år). Det motsvarar en arbetslöshet på 7,1 procent vilket är lägre än i övriga riket.

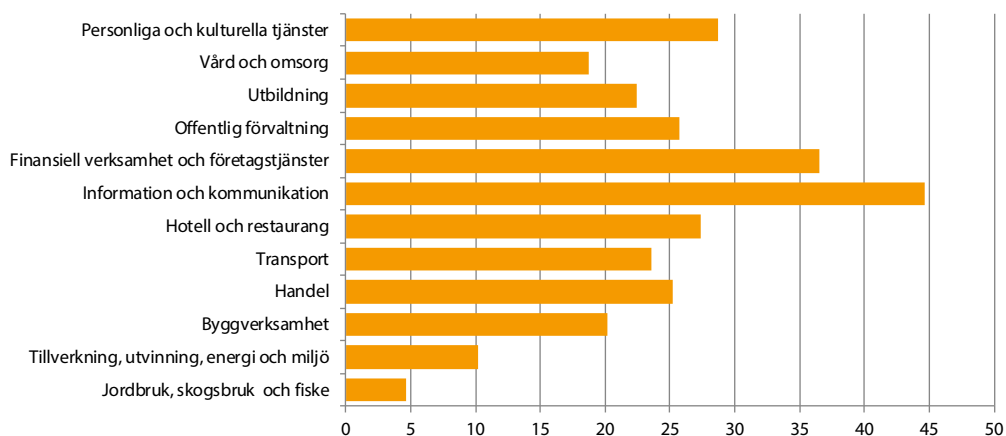
Trots en arbetslöshet på nästan 90 000 personer upplever näringslivet, men kanske framförallt den offentliga sektorn, brist på arbetskraft. Bristen varierar naturligtvis mellan olika branscher, men utvecklingen ger ändå uttryck för en matchningsproblematik som är en av regionens stora utmaningar. De som idag står långt ifrån ett arbete har svårt att hävda sig trots en hög efterfrågan. Här krävs det ett helhetsgrepp som inte bara är reducerat till insatser via Arbetsförmedlingen. Utbildningspolitiken är av stor betydelse. För att rusta människor som idag står långt utanför arbetsmarknaden krävs stora utbildningssatsningar som genomförs i nära samarbete med näringslivet och kommunerna.

Tabell 14. Sysselsättning i olika grupper, Stockholms län och riket, 2015. Källa: SCB/AKU.

	Stockholm	Riket
Alla	70,9	66,6
-kvinnor	68,6	64,4
-män	73,3	68,8
Inrikes födda	72,7	68,4
-kvinnor	71,4	66,6
-män	73,9	70,1
Utrikes födda	66,0	59,5
-kvinnor	61,3	56,0
-män	71,3	63,2
Ungdomar	45,4	43,7
-kvinnor	47,0	45,3
-män	43,8	42,2

Bland utrikes födda är sysselsättningsskillnaden mellan kvinnor och män 10 procentenheter. Motsvarande skillnad bland inrikes födda är 2,5 procentenheter.

Diagram 33. Stockholms län andel av rikets samtliga sysselsatta 2015, per näringsgren. Källa: SCB/AKU.

Stockholm 2025

– en framtidsprognos

Stockholmsregionens kunskapsintensiva arbetsmarknad lockar till sig kompetens, investeringar och företag från hela världen. En dryg tredjedel av alla snabbväxande företag har sin bas i Stockholm och sedan millennieskiftet har sex enhörningar, framgångsrika startup-bolag som blivit värderade till minst en miljard US dollar, startats i Stockholms län.

Stockholm stärker sin position men matchning förblir en av regionens utmaningar

I ett europeiskt perspektiv är det få regioner som når upp till Stockholms sysselsättningsgrad och tillväxt. Samtidigt har matchningen på arbetsmarknaden identifierats som en av regionens stora utmaningar. För trots en hög sysselsättning var 90 000 stockholmare – många utan gymnasieutbildning – arbetslösa under 2015. Ineffektiv matchning yttrar sig inte bara i arbetslöshetsstatistiken. I Länsstyrelsens medborgarundersökning 2015 uppger till exempel en dryg fjärdedel att deras arbete inte motsvarar deras utbildningsbakgrund. Till detta kan även företag och branschorganisationer som upplever brist på att finna kompetent personal adderas.

Stockholm 2025 – länets utbildnings- och arbetsmarknadsprognos⁸

Stockholm 2025 är en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos som omfattar 46 olika utbildningsgrupper. Utbildningsgrupperna omfattar både folk- och grundskola, gymnasial utbildning och eftergymnasial utbildning. Resultaten pekar på att utvecklingen mot en alltmer kunskapsintensiv arbetsmarknad kommer att förstärkas. Trots en kraftig befolkningsökning kommer till exempel efterfrågan på personer med en kort utbildningsbakgrund att minska medan den stora efterfrågeökningen sker inom gruppen eftergymnasialt utbildade och för vissa gymnasieutbildningar.

Förväntad brist för flera utbildningsgrupper

Det finns idag en kompetensbrist i många företag och framåt 2025 förväntas bristen i både offentlig sektor och näringslivet öka för ett flertal olika utbildningsgrupper, både gymnasialt och eftergymnasialt utbildade. Några grupper där bristen kan bli påtaglig är gymnasieingenjörer och gymnasieutbildade inom bygg, fordon och vård och omsorg. För eftergymnasialt utbildade uppstår brister inom data, pedagogiska yrken och specialistsjuksköterskor för att nämna några grupper. Flertalet av bristerna för eftergymnasialt utbildade påtalades redan i Stockholm 2020⁹ men nu syns även kommande brister för de gymnasiala yrkesutbildningarna.

Stockholm förväntas ha rikets starkaste sysselsättningstillväxt

Övergripande kan det konstateras att länets starka befolkningstillväxt fortsätter och antalet personer i yrkesaktiv ålder (20–64 år) fortsätter att öka, men minskar uttryckt som andel av den totala befolkningen. Regionen prognostiseras att ha rikets starkaste sysselsättningstillväxt fram till 2025. Sysselsättningsökningen beräknas till 20 procent eller 225 000 personer, vilket kan jämföras med tio respektive nio procent i Skåne och Västra Götaland. Strukturiell omvandlingen och dominansen av de tjänsteproducerande branscherna fortsätter.

9 Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, Länsstyrelsen i Stockholm. Rapport 2011:37

8 Stockholm 2025 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, Länsstyrelsen i Stockholm. Rapport 2016:16

Diagram 34. Efterfrågan på förvärvsarbete enligt utbildningsgrupp. Källa: Källa: WSP Analys & Strategi

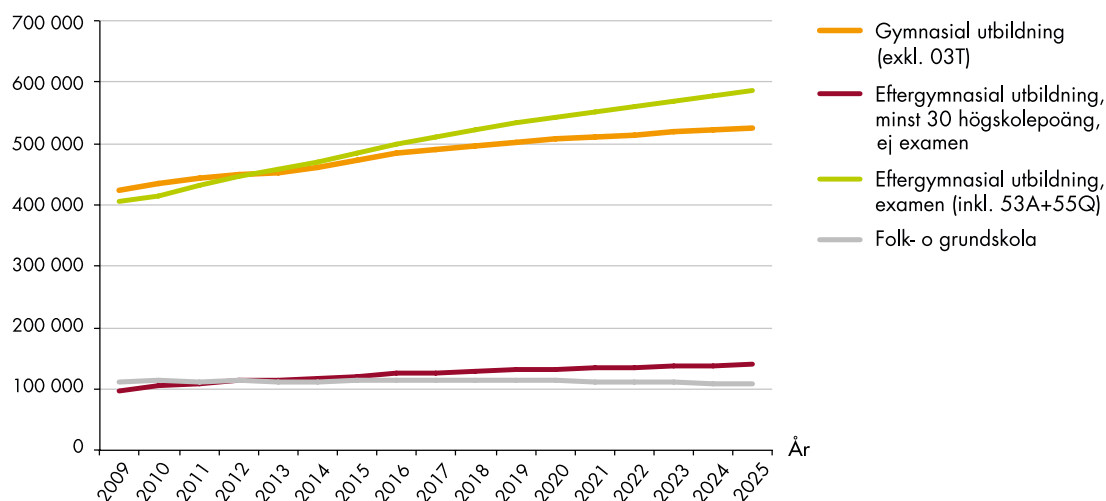

Diagram 35. Index över antal förvärvsarbete 16–74 år 2013–2025, prognos för 2014–2025. Källa: WSP Analys & Strategi.

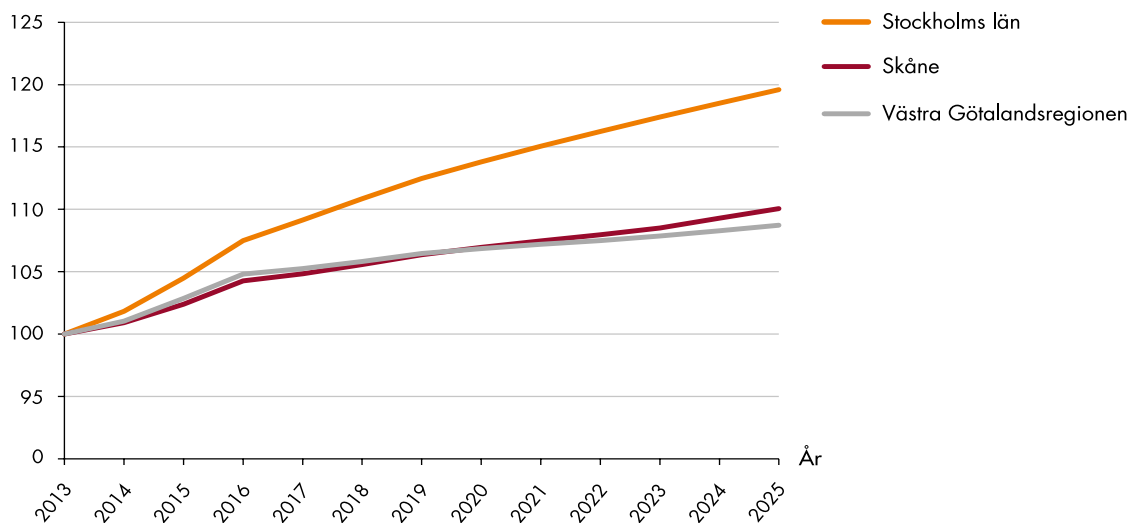
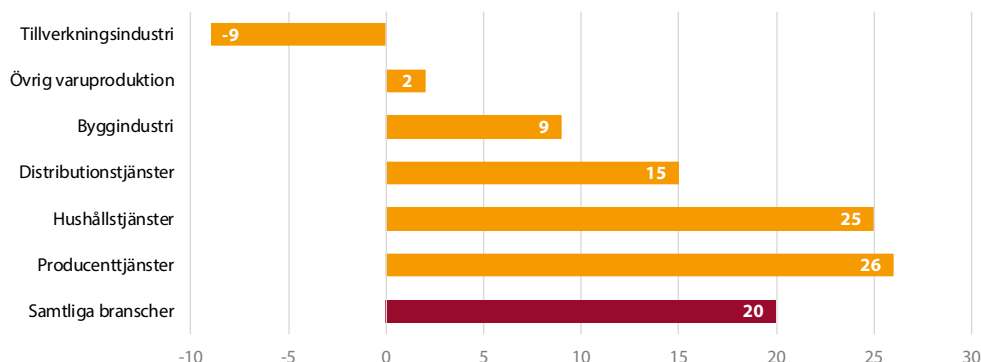

Diagram 36. Procentuell förändring av antalet förvärvs-
arbetande efter branschgrupp i Stockholms län 2013–2025
(prognos). Källa: WSP Analys & Strategi.

Fortsatt stark utveckling i tjänstesektorn

Närmare nio av tio beräknas arbeta inom tjänstesektorn 2025. Inom tjänstesektorn har producenttjänster varit den branschgrupp där sysselsättningsökningen har varit starkast. I branschgruppen ingår bland annat datakonsulter, bemanningsbranschen och programvaruproducenter. Producenttjänster förväntas procentuellt öka mest med 25 procent fram till 2025,

tätt följt av hushållstjänster där offentliga tjänster inom skola, vård och omsorg ingår. Sammantaget ökar sysselsättningen i samtliga branscher förutom inom tillverkningsindustrin där en minskning kan noteras. Efterfrågan på högutbildad arbetskraft fortsätter att utvecklas starkt och svarar för två tredjedelar av den totala efterfrågeökningen. Men den bristande matchningen gällande yrkesutbildade från gymnasiet ökar.

Tabell 15+16: Utbildningsgrupper där bristen förväntas öka mest.

Utbildningsgrupper där bristen förväntas öka mest	Antal personer
Gymnasieingenjörer	10 461
Omvårdnadsutbildning	7 215
Barn- och fritidsutbildning, gymnasial nivå	4 717
Ämneslärarutbildning	3 808
Läraryrkesutbildning för grundskolans tidigare år	3 357
Datautbildning, eftergymnasial nivå	3 255
Fordonsutbildning, gymnasial nivå	3 250
Byggutbildning, gymnasial nivå	3 036
Restaurang- och livsmedelsutbildning, gymnasial nivå	2 908

Utbildningsgrupper där bristen förväntas öka mest	%
Gymnasieingenjörer	35
Specialistsjuksköterskeutbildning; psykiatrisk vård	35
Tandsköterskeutbildning	33
Biomedicinsk analytikerutbildning	30
Speciallärar- och specialpedagogutbildning	27
Yrkesläraryrkesutbildning	27

Förskolan – många barn men få pedagoger

Stockholms stora barnkullar är en rikedom och ett tydligt tecken på regionens attraktionskraft. Barngrupperna i förskolan är relativt små och personaltätheten förhållandevis god men bristen på skollokaler och utbildade lärare är en utmaning för framtiden.

Andelen barn
i förskoleålder
ökar stadigt.

Barngruppen växer alltmer

Antalet barn i förskoleålder har sedan svackan under andra halvan av 1990-talet ökat stadigt sedan år 2001 och var 2015 uppe i 147 286 barn, varav 121 786 var inskrivna i förskolan. De senaste tio åren har antalet barn 1–5 år i länet ökat med 21 procent. Prognoserna pekar på att antalet barn i åldrarna 1–5 år i länet kommer att öka med cirka 30 000 de närmaste tio åren vilket motsvarar ett behov av närmare 25 000 ytterligare förskoleplatser.

Länet har marginellt lägre andel barn i åldrarna 1–5 år inskrivna i förskolan jämfört med riket. Andelen har legat mellan 81–83 procent de senaste fem åren. Det finns dock betydande skillnader mellan kommunerna i länet där Danderyd har närmare 90 procent av barnen inskrivna i förskola medan Sollen-tuna har knappt 80 procent.

Personaltäthet

Trots den kraftiga ökningen av antalet barn har personaltätheten i förskolan hållit en jämn nivå och antalet barn per årsarbetare är 2015 på samma nivå som 2005 (5,2 barn per årsarbetare). Personaltätheten i länets förskolor var 2015 i paritet med snittet för riket efter att ha varit något bättre än riket under tidigare år.

Barngruppernas storlek

Antalet barn per förskoleavdelning har sjunkit jämfört med 2014 och är bland de lägsta de senaste elva åren. I jämförelse med såväl riket som övriga storstadslän ligger länet bra till.

Pedagogiskt utbildad personal

Så långt är allt gott och väl. Dessvärre mörknar bilden när det gäller andelen utbildade pedagoger i förskolan. Länet är med råge sämst i landet. Det är oroväckande att landets kunskapsintensiva nav erbjuder sina yngsta invånare en så låg andel pedagogiskt utbildad personal. I mer än hälften av rikets län är det högst 20 procent av årsarbetarna som helt saknar utbildning för arbete med barn att jämföra med närmare 40 procent i Stockholms län. Som alltid finns det inomregionala skillnader där Nykvarn sticker ut som det positiva exemplet och den enda kommunen som ligger över riksgenomsnittet när det gäller andelen årsarbetare med pedagogisk examen. Salem närmar sig riksgenomsnittet samtidigt som tio kommuner har minskat andelen jämfört med 2014. Nykvarn är också den enda kommunen som ligger under riksgenomsnittet när det gäller andelen årsarbetare som helt saknar utbildning för arbete med barn och Salem ligger nära rikssnittet. Tolv kommuner har – jämfört med 2014 – ökat andelen årsarbetare som helt saknar utbildning för arbete med barn.

Andelen pedagogiskt utbildad personal i förskolan behöver öka rejält

Diagram 37. Antal barn 1–5 år, Stockholms län. Källa: SCB.

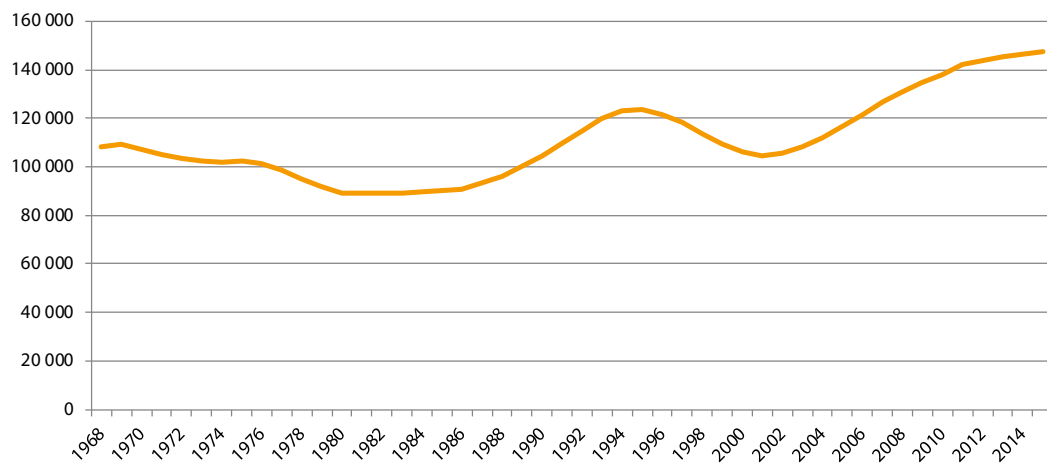

Diagram 38. Andel barn 1–5 år inskrivna i förskola (%), Stockholms län. Källa: Skolverket.

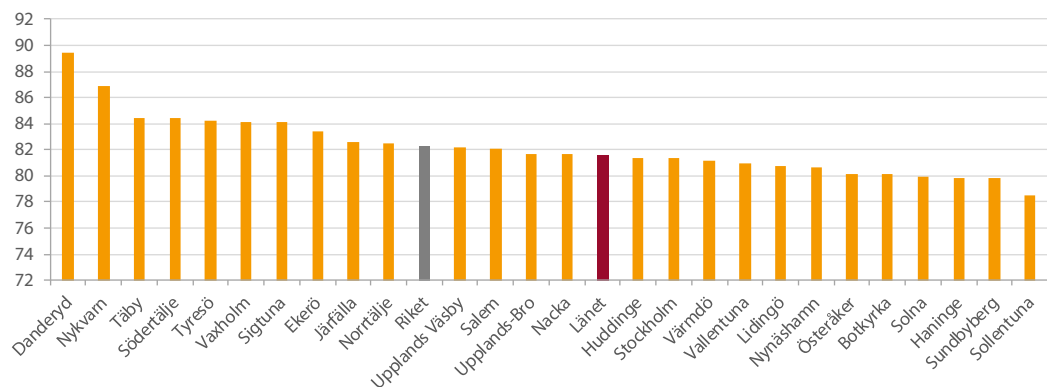
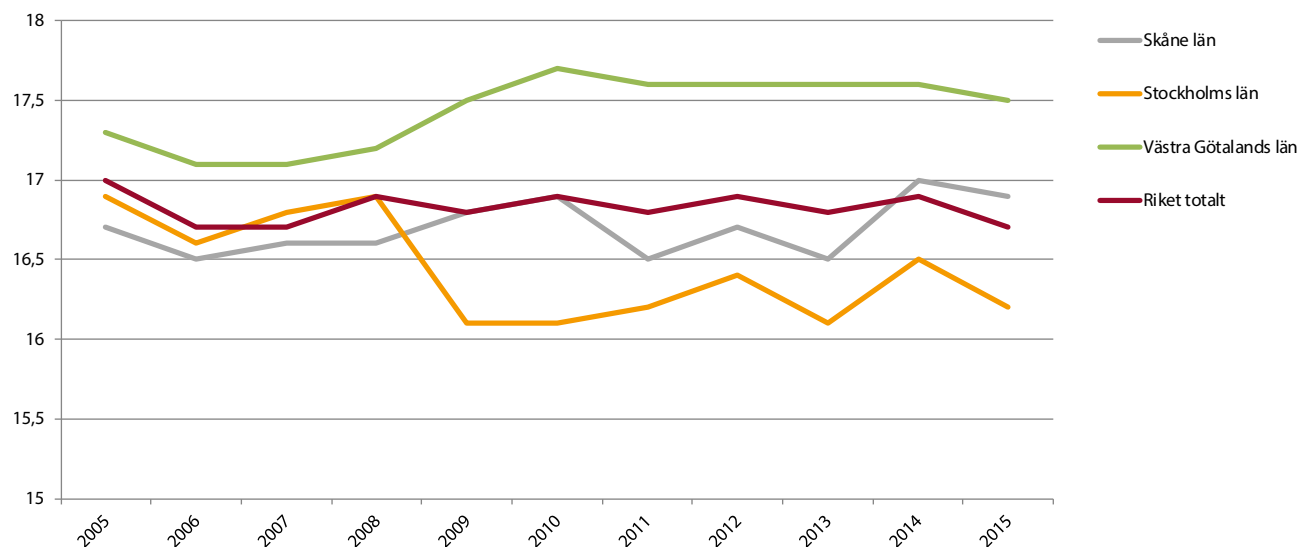

Diagram 39. Barngrupp, antal barn per avdelning. Källa: Skolverket.

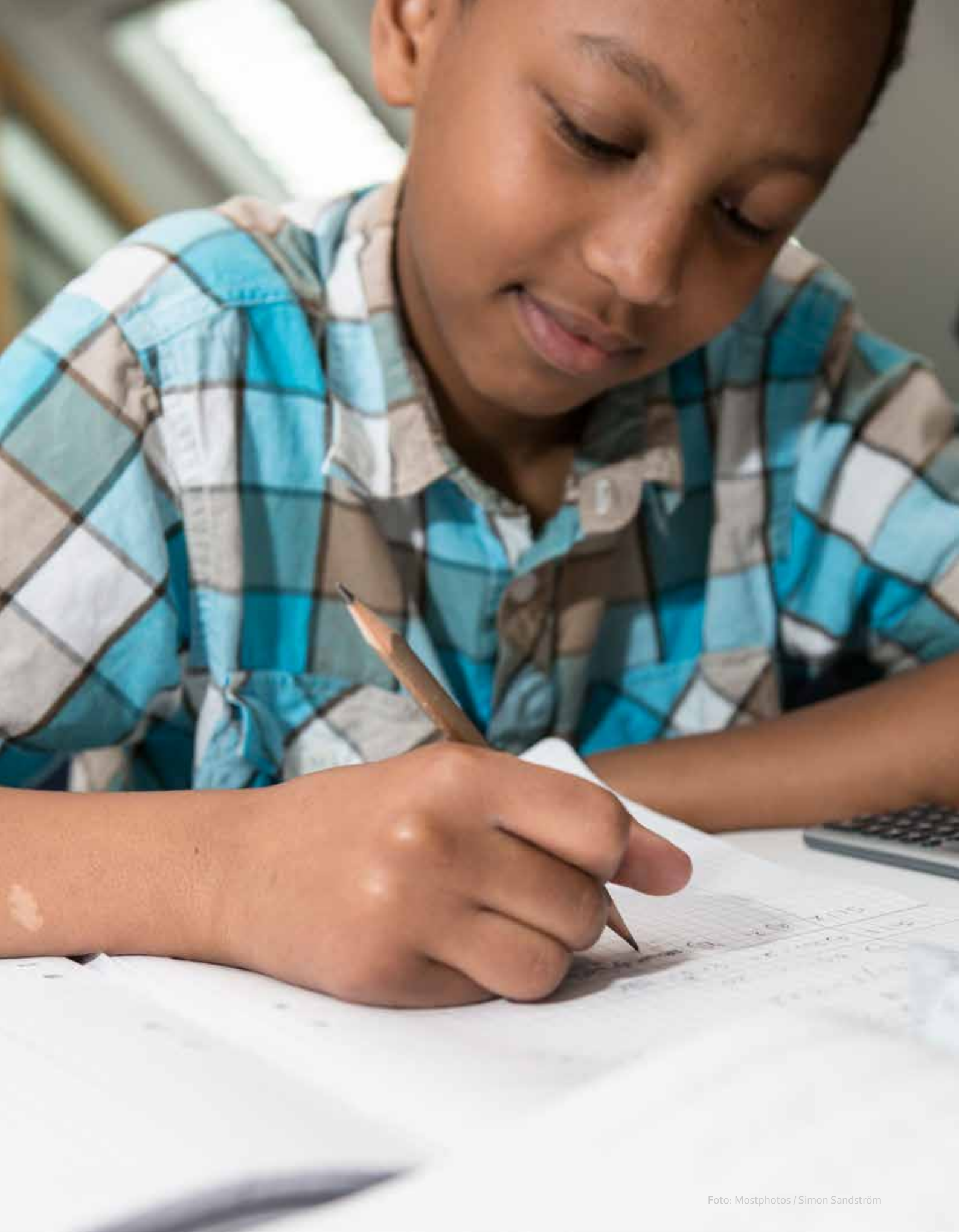

Tabell 17. Andel pedagogiskt utbildad personal förskolan 2014 och 2015 – samtliga län. Källa: Skolverket. I kategorin pedagogisk högskoleexamen inbegrips årsarbetare med förskollärarexamen, fritids-pedagogexamen eller lärarexamen.

Län	Anställda, andel (%) årsarbetare med förskollärarexamen		Anställda, andel (%) årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen		Anställda, andel (%) årsarbetare utan utbildning för arbete med barn	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Stockholms	28	28	30	30	38	38
Uppsalas	38	36	40	39	28	28
Södermanlands	38	39	41	41	26	27
Östergötlands	44	42	47	45	17	18
Jönköpings	57	54	59	56	15	19
Kronobergs	50	48	52	49	18	21
Kalmar	60	59	62	61	13	14
Gotlands	35	33	37	37	27	26
Blekinges	52	53	54	54	13	12
Skåne	43	43	47	46	20	21
Hallands	48	47	51	50	20	20
Västra Götalands	46	46	49	49	21	22
Värmlands	62	60	63	62	13	15
Örebros	50	48	53	51	17	20
Västmanlands	46	45	48	47	17	19
Dalarnas	46	43	48	45	21	23
Gävleborgs	56	54	58	57	14	17
Västernorrlands	51	49	53	51	15	16
Jämtlands	43	45	47	48	24	26
Västerbottens	51	52	54	55	15	16
Norrbottnens	56	57	58	59	13	13
Riket totalt	43	42	45	44	24	25

Tabell 18. Andel pedagogiskt utbildad personal förskolan 2014 och 2015 – länets kommuner. Källa: Skolverket. I kategorin pedagogisk högskoleexamen inbegrips årsarbetare med förskollärarexamen, fritidspedagogexamen eller lärarexamen.

Kommun	Anställda, andel (%) årsarbetare med förskollärarexamen		Anställda, andel (%) årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen		Anställda, andel (%) årsarbetare utan utbildning för arbete med barn	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Botkyrka	20	21	22	23	41	42
Danderyd	31	30	33	32	39	43
Ekerö	24	25	27	29	43	44
Haninge	23	24	25	26	39	41
Huddinge	23	24	25	26	36	35
Järfälla	31	31	34	34	32	31
Lidingö	28	26	30	29	48	50
Nacka	26	28	28	31	42	39
Norrtälje	34	34	36	36	33	31
Nykvarn	50	54	51	55	27	24
Nynäshamn	37	34	39	35	30	31
Salem	33	39	37	41	30	26
Sigtuna	29	29	31	32	33	32
Sollentuna	31	32	33	35	38	35
Solna	26	26	27	28	41	38
Stockholm	29	28	31	30	39	39
Sundbyberg	33	30	35	33	32	32
Södertälje	32	30	34	33	35	38
Tyresö	31	29	33	30	30	33
Täby	24	26	26	27	46	42
Upplands Väsby	23	25	25	27	39	38
Upplands-Bro	34	32	36	34	27	30
Vallentuna	23	23	25	25	37	39
Vaxholm	22	13	27	18	53	55
Värmdö	23	21	25	23	42	42
Österåker	29	26	30	28	40	43
Riket totalt	43	42	45	44	24	25

Grundskolan – länet bättre än riket¹⁰

Stockholms elever
räknar åt rätt håll.

Stockholms grundskoleresultat står sig väl jämfört med resten av riket. Länet har ett högre genomsnittligt meritvärde, en högre andel elever som går ut grundskolan med betyg i alla ämnen jämfört med riket och även jämfört med länets resultat för 2014.

Av de 22 409 elever som avslutade grundskolan i länet våren 2016 var det 9,6 procent som inte uppnådde behörighet till gymnasieskolan, vilket motsvarar 2 150 elever. Det är 2,1 procentenheter bättre jämfört med länets resultat 2015 och 3,1 procentenheter bättre än riket. Den tidigare nedåtgående trenden har brutits.

¹⁰ I redovisningen ingår inte elever med okänd bakgrund, det vill säga elever som saknar personnummer och endast vistats så kort tid i Sverige att en jämförelse över tid inte skulle vara rättvisande. För Stockholms län rör det sig om 969 elever som inte ingår statistiken.

Bakom genomsnittet finns en verklighet med stora inomregionala skillnader. Beroende på kommun varierar andelen icke gymnasiebehöriga mellan någon/ några enskilda individer och knappt 16 procent. Det är dock en betydlig förbättring jämfört med 2015 då det sämsta kommunvärdet var 21 procent. Enskilda skolor varierar mellan att samtliga elever är behöriga till att färre än 40 procent når behörighet till gymnasieskolan.

Meritvärdena betydligt bättre 2016 jämfört med 2015

Det genomsnittliga meritvärdet för länet har ökat med drygt 7 poäng relativt jämnt fördelat mellan könen. Skolor med kommunal huvudman har ökat mer än skolor med fristående huvudman jämfört med 2015. Det finns dock genomgående stora skillnader i den genomsnittliga meritpoängen mellan olika kommuner.

För utfallet 2016 har gapet ökat marginellt mellan den kommunen med högsta genomsnittliga respektive lägsta genomsnittliga meritpoäng jämfört med 2015 utom för pojkar där gapet har ökat med drygt 6 meritpoäng. Flickor har – precis som tidigare – högre meritpoäng än pojkar i samtliga kommuner. Skillnaden varierar mellan 39,3 poäng i Nynäshamn

till 9,4 poäng i Upplands-Bro. Pojkarna i Nykvarn är den grupp som gjort den största förbättringen jämfört med 2015 med en ökning av den genomsnittliga meritpoängen på 21,5.

Naturvetenskap fortfarande en svag punkt för länets elever

Förutom stora skillnader mellan kommunerna och inom kommunerna mellan flickor och pojkar så är det också stora skillnader mellan olika ämnen. Positivt dock att meritpoängen – med ett undantag – ökat i samtliga ämnen jämfört 2014/15.

Bakgrund av stor betydelse för framgång i grundskolan

Det har länge varit känt att föräldrarnas utbildningsnivå har betydelse för elevernas framgång i grundskolan. Den andra påtagliga bakgrundsfaktorn är antalet år i Sverige innan grundskolan påbörjas i kombination med kunskaper i det svenska språket. Av diagram 40 framgår att resultaten blir signifikant lägre för elever med högst 4 år i grundskolan samtidigt som elever med mer än 4 men mindre än 9 år har högre meritpoäng än elever födda utomlands med full grundskola. Mönstret är detsamma för såväl 2014

Tabell 19. Grundskolan – slutbetyg årskurs 9, samtliga län. Källa: Skolverket.

Läsåret 2015/16	Antal elever	Andel (%) som uppnått kunskapskraven i alla ämnen	Andel (%) behörig till yrkesprogram	Genomsnittligt meritvärde (17)	Förändring meritpoäng jämfört med 2014/2015
Stockholm	22 409	82	90	245,9	7,1
Uppsala	3 524	80	90	232,3	5,5
Skåne	13 081	78	88	231,5	5,1
Halland	3 364	82	89	229,7	4,1
Gotland	561	84	89	228,7	2,9
Norrbottn	2 595	82	90	227,2	-0,1
Västerbotten	2 604	80	89	226,5	3,4
Västra Götaland	16 617	76	86	225,0	2,9
Jönköping	3 615	78	87	224,5	5,9
Jämtland	1 206	77	86	223,8	2,5
Östergötland	4 694	77	86	222,9	3,2
Kalmar	2 477	77	86	222,1	3,4
Värmland	2 770	79	88	221,8	3,7
Västmanland	2 758	71	84	220,0	3,5
Västernorrland	2 458	76	85	219,5	6,6
Örebro	3 135	75	84	218,2	4,6
Södermanland	3 086	73	83	218,1	1,6
Dalarna	2 890	75	84	217,2	3,9
Blekinge	1 618	74	84	216,8	1,5
Kronoberg	1 959	74	84	216,1	-2,0
Gävleborg	2 955	72	84	214,3	4,6
Riket, totalt	100 376	78	87	229,2	4,5
Riket, kommunal	81 971	76	86	224,8	4,5
Riket, fristående	18 405	86	93	249,0	3,8

Tabell 20. Grundskolan – slutbetyg 2014/15 och 2015/16, länets kommuner. Källa: Skolverket. Meritvärdet avser 17 ämnen.

Kommun	Läsåret 2014/15			Läsåret 2015/16			Skillnad 2014/15-2015/16		
	Samtliga	Flickor	Pojkar	Samtliga	Flickor	Pojkar	Samtliga	Flickor	Pojkar
Lidingö	258,9	265,6	252,7	269,6	279,9	260,2	10,7	14,3	7,5
Danderyd	259,0	271,5	248,2	268,3	278,6	260,4	9,3	7,1	12,2
Nacka	260,3	272,5	247,3	266,4	275,8	257,3	6,1	3,3	10,0
Täby	255,0	266,9	243,8	259,7	272,6	248,5	4,7	5,7	4,7
Sollentuna	247,6	258,3	237,8	257,4	269,6	247,3	9,8	11,3	9,5
Ekerö	247,9	261,5	239,0	252,5	266,6	239,9	4,6	5,1	0,9
Stockholm	244,8	254,7	235,0	251,3	262,3	240,6	6,5	7,6	5,6
Nykvarn	236,0	256,4	213,4	242,4	250,5	234,9	6,4	-5,9	21,5
Huddinge	234,2	245,2	222,8	241,2	252,9	229,8	7,0	7,7	7,0
Salem	231,4	235,7	227,9	240,0	251,8	229,4	8,6	16,1	1,5
Vaxholm	243,6	249,6	237,9	239,8	257,0	221,1	-3,8	7,4	-16,8
Tyresö	232,1	243,6	220,3	239,5	259,0	224,2	7,4	15,4	3,9
Österåker	227,4	239,4	216,2	239,1	251,9	228,1	11,7	12,5	11,9
Järfälla	229,8	236,8	223,3	237,4	250,7	224,1	7,6	13,9	0,8
Värmdö	226,1	245,4	209,7	236,4	246,6	227,8	10,3	1,2	18,1
Solna	234,1	247,9	223,6	235,5	252,1	222,6	1,4	4,2	-1,0
Upplands-Bro	232,4	253,3	216,4	231,9	236,8	227,4	-0,5	-16,5	11,0
Sigtuna	221,0	236,8	205,3	231,3	247,2	213,5	10,3	10,4	8,2
Sundbyberg	227,2	233,2	219,0	231,3	248,0	211,4	4,1	14,8	-7,6
Upplands Väsby	218,7	231,2	207,7	230,0	242,1	219,9	11,3	10,9	12,2
Vallentuna	229,1	246,0	216,2	229,0	243,2	215,2	-0,1	-2,8	-1,0
Botkyrka	216,0	227,1	204,4	228,8	241,5	217,8	12,8	14,4	13,4
Norrtälje	223,0	241,8	206,8	227,6	244,8	211,9	4,6	3,0	5,1
Södertälje	220,2	229,5	210,8	226,4	234,9	217,9	6,2	5,4	7,1
Haninge	216,9	229,0	206,0	225,8	240,3	211,2	8,9	11,3	5,2
Nynäshamn	221,8	241,4	206,6	224,7	245,3	206,0	2,9	3,9	-0,6
Länet totalt	238,8	250,0	228,0	245,9	257,8	234,7	7,1	7,8	6,7
Länet kommunal	233,3	244,4	223,0	241,4	253,8	230,0	8,1	9,4	7,0
Länet fristående	253,5	264,5	242,2	257,1	267,2	246,9	3,6	2,7	4,7

Ämne	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Bild	14,7	14,9	15,1	15,3
Biologi	13,4	13,7	14,0	14,4
Engelska	15,0	15,3	15,5	15,8
Fysik	13,2	13,3	13,8	14,2
Geografi	13,7	14,0	14,1	14,7
Hem- och konsumentkunskap	14,7	14,9	15,2	15,5
Historia	13,7	14,1	14,2	14,7
Idrott och hälsa	14,7	14,9	15,1	15,3
Kemi	13,0	13,2	13,7	14,1
Matematik	13,3	13,0	13,1	13,6
Moderna språk, elevens val	16,7	17,1	17,4	17,1
Moderna språk, språkval	14,4	14,5	14,8	14,9
Modersmål	16,8	16,8	17,0	17,3
Musik	14,7	14,9	15,1	15,4
Religionskunskap	13,7	14,0	14,3	14,7
Samhällskunskap	13,7	14,0	14,2	14,8
Slöjd	14,6	15,0	15,2	15,5
Svenska	14,4	14,7	14,7	15,0
Svenska som andraspråk	9,8	9,5	9,3	10,0
Teknik	13,9	14,2	14,5	14,8

Tabell 21. Genomsnittlig betygspoäng årskurs 9, Stockholms län. Källa: Skolverket.

Bakgrund i förgrund
när det gäller betygen.

som 2015. Positivt är att samtliga grupper har ökat det genomsnittliga meritvärdet jämfört med 2015 med undantag för gruppen elever mer än 4 men mindre än 9 år. Från och med 2015 sker ingen uppdelning av förgymnasial och gymnasial utbildning. Gruppen med föräldrar som har eftergymnasial utbildning har i genomsnitt 4,6 meritpoäng mer jämfört med gruppen med föräldrar som har gymnasial utbildning eller lägre. Skillnaden är i princip oförändrad jämfört med 2015.

Från grundskola till gymnasium

Länets arbetsmarknad ställer allt större krav på minst en gymnasial utbildning. Efterfrågan på personer med lägre än en gymnasial utbildning förväntas minska alltmer under de kommande åren¹¹ och det är mot den bakgrunden viktigt att övergångsfrekvensen från grundskola till högskoleförberedande program är hög.

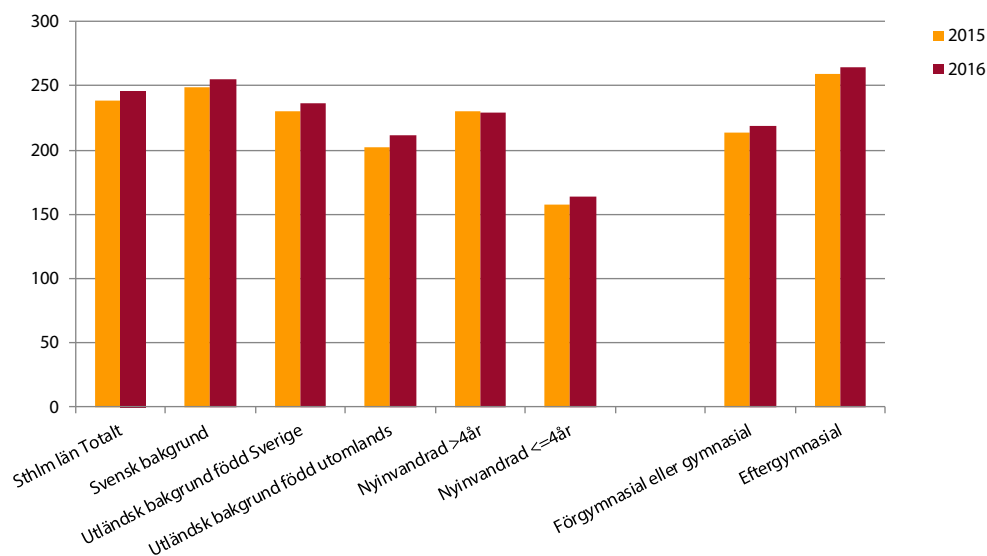
Länets kommuner ligger väl framme i en jämförelse med riket. Bland de 20 kommuner i riket som hösten 2015 hade högst övergångsfrekvens till

högskoleförberedande program ligger nio kommuner i länet vilket dock är en försämring jämfört med hösten 2014 då tolv av länets kommuner var bland de 20 bästa. 19 av länets kommuner ligger på eller över riksgenomsnittet att jämföras med 21 kommuner hösten 2014.

Samtidigt som länets kommuner ligger väl framme för 2015 så är tendensen inte lika bra. Sett på förändringen sedan 2011 och 2014 så är det åtta kommuner som ökat i båda fallen samtidigt som sju kommuner har minskat i båda fallen.

11 Stockholm 2025 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, Länsstyrelsen i Stockholm. Rapport 2016:16.

Diagram 40. Genomsnittligt meritvärde. Födelsebakgrund och föräldrars utbildningsnivå, länet 2015–2016. Källa: Skolverket

Tabell 22. Övergångsfrekvens till högskoleförberedande program. Källa: Skolverket. Mäter andelen elever som lämnar årskurs 9 våren ett visst år och börjar på gymnasier hösten samma år.

Kommun	Övergångsfrekvens till högskoleförberedande program					Förändringar	
	2011	2012	2013	2014	2015	2011-2015	2014-2015
Botkyrka	62,7	61,0	59,2	60,9	63,0	0,3	2,1
Danderyd	92,7	90,0	89,4	88,9	88,5	-4,2	-0,4
Ekerö	66,0	67,7	71,2	67,5	71,4	5,4	3,9
Haninge	55,9	55,1	55,5	51,3	55,9	0,0	4,6
Huddinge	67,0	68,3	64,5	70,3	66,1	-0,9	-4,2
Järfälla	64,1	68,8	69,6	70,5	68,2	4,1	-2,3
Lidingö	87,6	88,2	89,0	86,7	88,8	1,2	2,1
Nacka	77,7	79,5	80,3	76,5	82,2	4,5	5,7
Norrtälje	52,4	47,2	47,6	55,8	50,0	-2,4	-5,8
Nykvarn	59,5	56,3	54,2	57,0	51,8	-7,7	-5,2
Nynäshamn	59,1	61,3	54,2	49,2	56,6	-2,5	7,4
Salem	64,5	62,4	61,3	70,1	66,2	1,7	-3,9
Sigtuna	60,9	60,1	53,7	70,1	65,2	4,3	-4,9
Sollentuna	76,4	79,9	78,9	75,9	75,5	-0,9	-0,4
Solna	71,9	68,6	64,1	77,5	73,7	1,8	-3,8
Stockholm	73,6	73,1	73,3	74,1	75,9	2,3	1,8
Sundbyberg	62,1	55,9	60,3	62,5	65,4	3,3	2,9
Södertälje	50,4	58,5	58,7	61,1	59,7	9,3	-1,4
Tyresö	63,7	64,5	59,6	62,6	63,7	0,0	1,1
Täby	87,2	80,7	81,7	79,5	85,5	-1,7	6,0
Upplands Väsby	54,5	60,2	52,6	59,2	61,4	6,9	2,2
Upplands-Bro	53,8	59,5	55,7	66,4	66,8	13,0	0,4
Vallentuna	63,3	59,2	67,0	65,7	59,6	-3,7	-6,1
Vaxholm	63,8	74,8	75,6	75,9	71,4	7,6	-4,5
Värmdö	59,1	56,8	61,5	63,3	57,5	-1,6	-5,8
Österåker	65,3	70,6	64,8	62,4	66,3	1,0	3,9
Riket totalt	59,1	60,4	60,3	60,9	61,4	2,3	0,5

Gymnasiet – könstypiska val och sena till examen

Under läsåret 2015/16 fanns 69 876 elever inskrivna i länets gymnasieskolor. Studievalen synes följa etablerade könsmönster vilket i sin tur innebär att den könssegregerade arbetsmarknaden torde bestå för betydande tid framöver.

Av de 21 olika gymnasieprogrammen är det fyra program där andelen kvinnor överstiger 75 procent och i sex program överstiger andelen män 75 procent. Av de fyra program där andelen kvinnor överstiger 75 procent har andelen kvinnor i tre av programmen (Hantverks-, Humanistiska- och Hotell- och turismprogrammet) ökat jämfört med 2011/12 medan det i ett program (Vård- och omsorgsprogrammet) minskat något. Av de sex programmen där andelen män överstiger 75 procent har andelen män ökat i fem av programmen.

Gymnasieexamen efter 3 år

Stockholms län är känt för sin höga utbildningsnivå men samtidigt ligger länet under riksgenomsnittet på flera av gymnasieskolans resultatmått. Länets gymnasieelever klarar inte konkurrensen från övriga riket när det gäller att inom tre år klara av en gymnasieexamen.

Trots att resultatet för 2015 är bättre än 2014 så har länets gymnasieelever lägst andel som efter 3 års gymnasietid klarat en gymnasieexamen. Mot bakgrund av alla prognoser kring arbetsmarknadens krav på utbildning är detta något oroväckande.

Vid en genomgång av resultatet på kommunnivå så är det endast 7 kommuner som ligger över riksgenomsnittet. 6 kommuner har ett lägre värde 2015 jämfört med 2014. Täby som toppar listan i länet är på 15:e plats bland samtliga kommuner i riket.

Köns-
segregeringen på
arbetsmarknaden
lär bestå.

Tabell 23. Gymnasieskolan – elevstatistik 2015/16. Källa: Skolverket.
 Introduktionsprogrammet finns med fem varianter men redovisas
 sammanslaget i denna tabell.

Program	Antal elever	Andel kvinnor (%)	Förändring andel kvinnor 2011/2012	Andel med utländsk bakgrund (%)	Andel med högutbildade föräldrar (%)
Stockholms län totalt	69 876	48	0	34	55
Barn och fritid	1 172	54	-9	31	34
Bygg och anläggning	1 278	11	-1	23	26
Ekonomi	10 158	49	4	30	61
El och energi	2 732	4	-1	28	36
Estetiska programmet	5 659	63	0	15	65
Fordon och transport	1 236	10	-3	29	26
Handels och administration	1 140	48	-6	35	32
Hantverk	1 328	91	7	25	34
Hotell och turism	583	79	2	30	36
Humanistiska programmet	612	84	3	20	70
Industri tekniska programmet	283	10	-1	19	57
International Baccalaureate	825	53	-4	65	54
Introduktionsprogrammet	8 028	41	-4	75	7
Naturbruk	1 138	74	-6	10	52
Naturvetenskapsprogrammet	11 600	51	2	38	76
Restaurang och livsmedel	947	49	1	14	43
Riksrekryterande utbildningar	180	26	8	10	54
Samhällsvetenskapsprogrammet	14 042	63	2	27	62
Teknikprogrammet	5 249	13	1	24	67
VVS och fastighet	677	2	-1	28	27
Vård och omsorg	1 009	81	-5	54	34

Länets
gymnasieelever
i baksätet.

Diagram 41. Fullföljd utbildning med examen inom tre år, andel (%) av nybörjarelever, hemkommunen.
Källa: Skolverket. Uppgiften gäller elever som vid utbildningsstart var folkbokförda i kommunen och som för första gången började en gymnasieutbildning höstterminen tre år före det år som visas i diagrammet. Uppgiften inkluderar inte elever som påbörjade sin utbildning på introduktionsprogram.

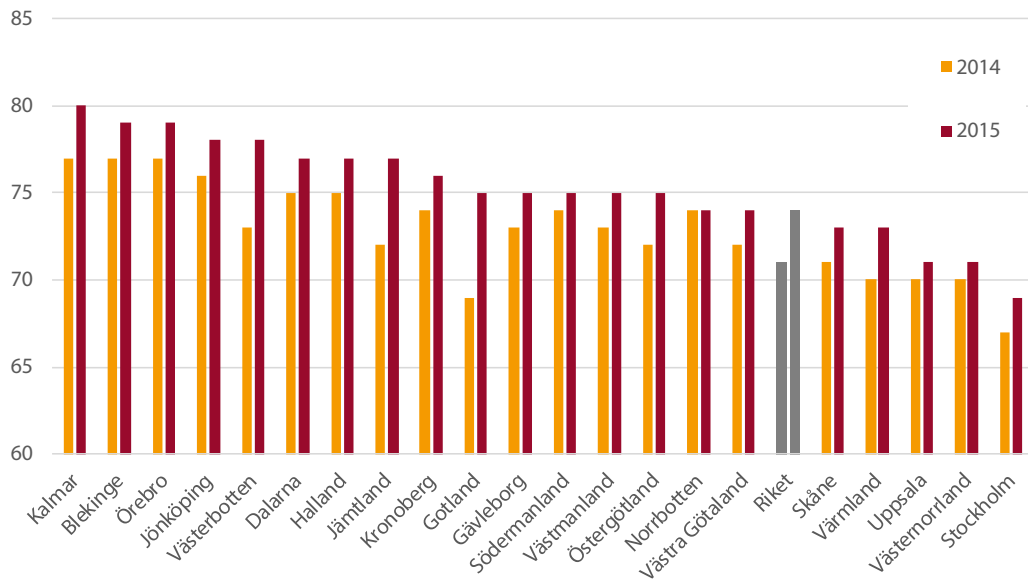
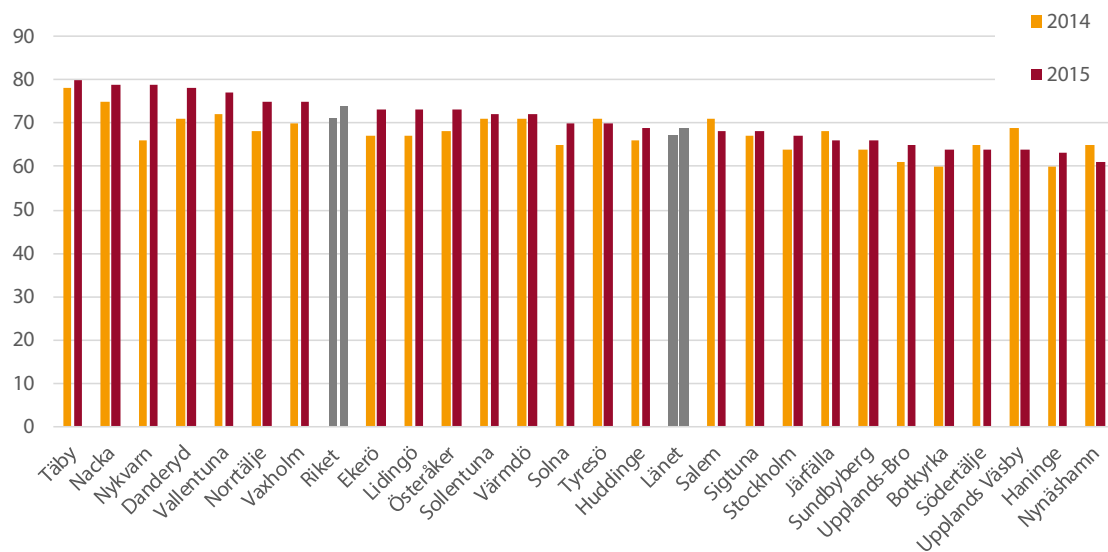

Diagram 42. Fullföljd utbildning med examen inom tre år, andel (%) av nybörjarelever, hemkommunen.
Källa: Skolverket. Uppgiften gäller elever som vid utbildningsstart var folkbokförda i kommunen och som för första gången började en gymnasieutbildning höstterminen tre år före det år som visas i tabellen. Uppgiften inkluderar inte elever som påbörjade sin utbildning på introduktionsprogram.

Stockholms ungdomar blir allt nyktrare

Den nyktra normen bland ungdomar i Stockholms län blir allt starkare och idag avstår 6 av 10 niondeklassare från att dricka alkohol. Även tobaksanvändningen minskar medan narkotikaanvändningen bland unga i länet är högre än genomsnittet för Sverige i övrigt. Det visar elevundersökningen Stockholmsenkäten med data från elever i 22 av länets 26 kommuner.

Nykter ungdom
kan ge nyter
ålderdom.

Det är en positiv trend som pågått under en längre tid, både i länet och i riket som helhet. Minskningen gäller både andelen unga alkoholkonsumenter i stort och gruppen unga som dricker mycket och ofta. Ett minskat drickande kan leda till vinster både på kort och på lång sikt. De mest omedelbara effekterna är att unga slipper råka ut för alkoholskador som att hamna i bråk, ha oönskat sex eller köra berusade.

Undersökningen visar också att även tobaksanvändningen minskar i många av kommunerna, men fortfarande använder fler än tio procent av niondeklassarna tobak dagligen eller ibland. Bland gymnasieeleverna i årskurs 2 är tre av tio tobaksanvändare. Många tobaksanvändande ungdomar köper själva sitt snus eller sina cigaretter i butik, trots att de är under 18 år.

Även om förbättringarna är tydliga finns det fortfarande mycket att göra för att nå målet om att förhindra att minderåriga börjar använda tobak. Tobaksrökning är det enskilt största förebyggbara folkhälsoproblemet vi har och rökningen i Sverige orsakar 12 000 förtidiga dödsfall och samhällskostnader på minst 30 miljarder kronor per år. Att begränsa tillgängligheten till tobak är ett effektivt sätt att minska användningen och här kan kommunerna göra skillnad genom att satsa på tillsyn i butiker som säljer tobak.

När det gäller narkotikaanvändningen bland unga är trenden inte lika entydig, och användningen bland unga i länet är högre än genomsnittet för riket. Var fjärde pojke och knappt var femte flicka i gymnasiets årskurs 2 har provat narkotika, och var tionde pojke har använt narkotika den senaste månaden.

Diagram 43. Andel elever årskurs 9 som inte dricker alkohol.
Källa: Stockholm stad.

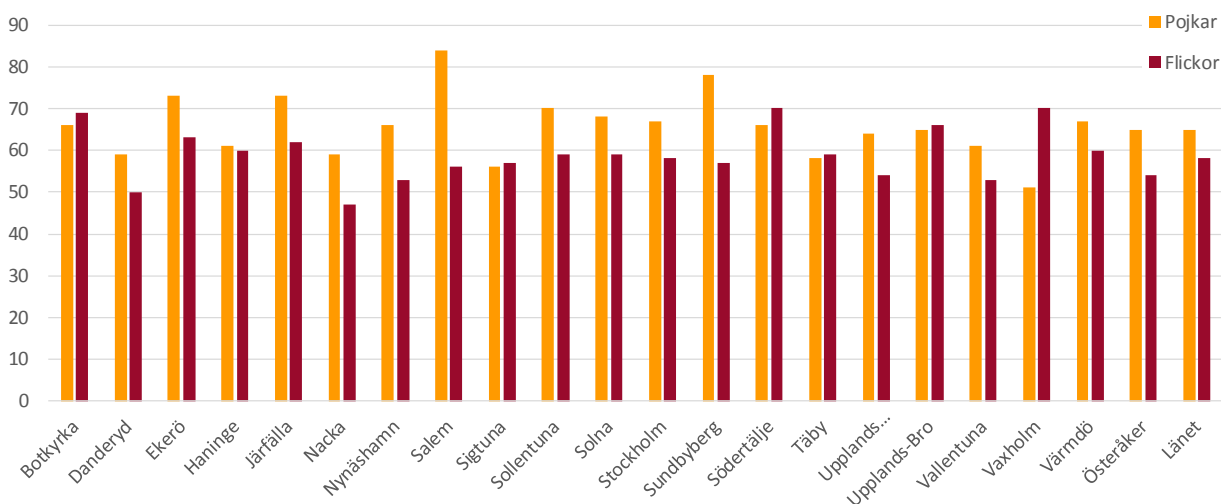

Foto: Mostphotos / Andreas Almquist

Bland resultaten i Stockholmsenkäten 2016 märks bland annat:

- 12 procent av flickorna och 13 av pojkarna i årskurs 9 använder tobak regelbundet, vilket är en fortsatt minskning i många kommuner. Minskningen överensstämmer väl med nationella mätningars resultat. Drygt en tredjedel av de rökande och/eller snusande eleverna i årskurs 9 köper sin tobak själva i butik.
- 27 procent av flickorna och 30 procent av pojkarna i gymnasiets årskurs 2 använder tobak regelbundet, vilket i många kommuner är en fortsatt minskning jämfört med tidigare år. Betydligt fler tobaksanvändande pojkar (28 procent) än flickor (12 procent) uppger att de har sina föräldrars tillåtelse att röka och/eller snusa.

Allt fler ungdomar uppger att de inte dricker alkohol. Bland niondeklassarna är nykterhet en tydlig norm, där 65 procent av pojkarna och 58 procent av flickorna helt avstår att dricka. Nästan var tredje elev i gym-

nasiets årskurs 2 avstår från att dricka alkohol. En av tio elever i årskurs 9 och tre av tio elever i gymnasiets årskurs 2 dricker minst en helflaska vin (eller motsvarande alkoholförbrukning) minst en gång i månaden.

Sex procent av flickorna och nio procent av pojkarna i årskurs 9 har provat narkotika. I gymnasiets årskurs 2 har 18 procent av flickorna och 26 procent av pojkarna provat narkotika. Var tionde pojke och var tjugonde flicka har använt narkotika den senaste månaden, och det är betydligt fler än i riket som helhet.

Bakgrund

Stockholmsenkäten, som elevundersökningen heter, har besvarats av mer än 25 000 ungdomar i årskurs 9 och gymnasiets årskurs 2. Undersökningen genomförs vartannat år i årskurs 9 och gymnasiets årskurs 2 av flertalet av Stockholms läns kommuner. Stockholms stad har utvecklat enkäten och 2016 användes den i 22 av länets 26 kommuner.

Stockholmarna har störst disponibel inkomst – allra mest män

Stockholmarna är välutbildade och har höga förvärvsinkomster jämfört med övriga län. Kvinnor i länet har betydligt högre förvärvsinkomst än kvinnor i andra län och på samma sätt har män i länet betydligt högre förvärvsinkomst än män i andra län men jämställdheten lämnar en del i övrigt att önska.

Andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning är högre än andelen män men män har högre förvärvsinkomst i samtliga åldersgrupper och samtliga utbildningsnivåer och prognosen för en utjämning indikerar att den ligger långt bort i framtiden.

Hög förvärvsinkomst för både kvinnor och män jämfört med riket

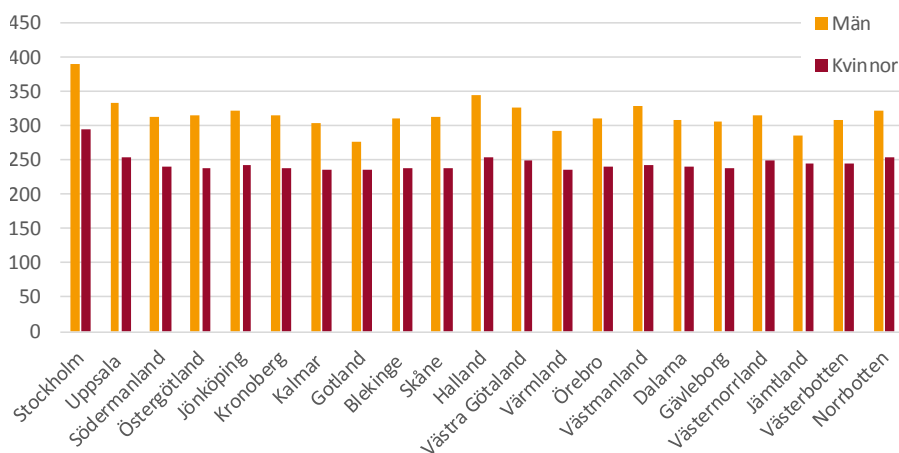
Såväl kvinnor som män i Stockholms län har betydligt högre genomsnittlig förvärvsinkomst än kvinnor och män i övriga län. Män har knappt 44 000 kronor högre förvärvsinkomst än Halland som har näst högst förvärvsinkomst och kvinnor har knappt 41 000 kronor högre förvärvsinkomst än Norrbotten som har näst högst förvärvsinkomst.

Hög förvärvsinkomst ökar skillnaderna mellan kvinnor och män

Samtidigt som länets såväl kvinnor som män har högst förvärvsinkomst jämfört med riket så har länet också den största skillnaden. I samtliga län har män högre förvärvsinkomst än kvinnor. Sambandet mellan sammanlagt hög förvärvsinkomst och stor skillnad mellan könen är mycket högt.

I 19 av länen har män mer än 50 000 kronor högre disponibel inkomst än kvinnor. Störst skillnad finns i Stockholm med drygt 93 000 kronor tätt följt av Halland med drygt 92 000 kronor. Minst är skillnaden i Gotlands län med knappt 40 000 kronor. Jämfört med 2013 så har skillnaden minskat i 17 län men ökat i Stockholm, Jönköping, Kalmar och Västra Götaland. Stockholm har haft den största ökningen både totalt och för både kvinnor och män jämfört med 2013.

Diagram 44. Genomsnittlig förvärvsinkomst¹², län 2014 – samtliga utbildningsnivåer. Källa SCB. Ålder 20–74 år.

12 Med förvärvsinkomst avses: Den sammanräknade förvärvsinkomsten består av de sammanlagda löpande skattepliktiga inkomsterna, vilket avser inkomster från anställning, företagande, pension, sjukpenning och andra skattepliktiga transfereringar. I sammanräknad förvärvsinkomst ingår inte inkomst av kapital. Källa: SCB

Lönar sig utbildning?

Det är ju utan tvekan så att personer med högre utbildningsnivå som grupp har högre förvärvsinkomst än gruppen personer med lägre utbildningsnivå. Personer med högre utbildningsnivå kan dessutom antas ha tillgång till ett bredare utbud av arbeten och därigenom större möjlighet att hitta ett arbete som motsvarar de egna önskemålen. De har sannolikt också en bättre pension samtidigt som personer med högre utbildningsnivå i de flesta fall har studieskulder eller uteblivna förvärvsinkomster under studietiden att väga in.

I det följande ligger fokus på förvärvsinkomster i olika utbildningsnivåer uppdelat i åldersgrupper och kön.

Av diagram 45 framgår tydligt att en högre utbildningsnivå definitivt ger högre förvärvsinkomster. Det är bara i gruppen män 20–29 år som skillnaden mellan eftergymnasial och gymnasial utbildningsnivå är mycket liten. Diagrammet illustrerar också väldigt tydligt att män har betydligt större förvärvsinkomst i samtliga utbildningsnivåer och samtliga åldersgrupper.

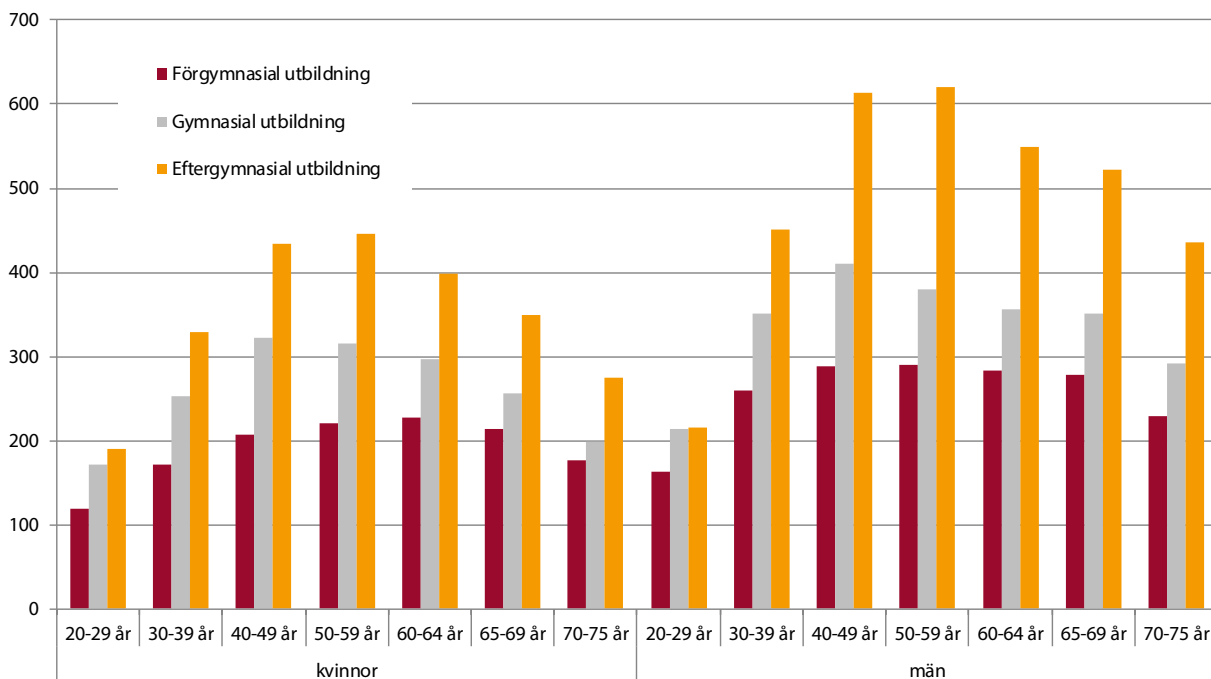
När blir förvärvsinkomsterna jämställda?

En fråga som naturligtvis är omöjlig att svara på men en prognos baserad på dagens situation och hur utvecklingen varit sedan millennieskiftet kan göras. Mot bakgrund av att kvinnor som grupp har högre utbildningsnivå än män som grupp (tabell 24) finns det skäl att anta att utvecklingen skulle gå mot mer jämställda förvärvsinkomster.

Baserat på antagandet att den hittillsvarande utvecklingen av förvärvsinkomsten i olika åldersgrupper och utbildningsnivåer för respektive kvinnor och män fortsätter, så kommer en utjämning att ske endast i ett fåtal fall. Oavsett om utgångsvärdet är förändringen över 5, 10 eller 15 år så förefaller utsikterna för den yngsta och den äldsta åldersgruppen oavsett utbildningsnivå mindre goda.

Bäst utsikter synes finnas i kategorin eftergymnasialt utbildade i åldersgruppen 65–69 år där det i bästa fall skulle kunna ske en utjämning om 28,5 år. Följt av gymnasialt utbildade i åldersgrupperna 60–64 år och 65–69 år med dryga 4,5 år.

Diagram 45. Genomsnittlig förvärvsinkomst i olika åldersgrupper och utbildningsnivåer uppdelat på kvinnor och män 2014, tkr. Källa: SCB

Sammantaget sett över alla åldersgrupper och utbildningsnivåer och mätt på utvecklingen för de senaste 5, 10 eller 15 åren så har kvinnors förvärvsinkomst förbättrats mer än mäns i knappt 30 procent av samtliga grupper.

Förklaringarna till att det ser ut som det gör kan vara många och denna analys omfattar inte en genomgång av underliggande orsaker. Några förklaringar torde dock vara:

- Kvinnor arbetar i högre utsträckning deltid jämfört med män
- Kvinnodominerade yrken har lägre lön än mansdominerande
- Kvinnor har lägre lön än män i samma typ av arbete
- Kvinnor tar en större del av barnledigheten än män

Däremot finns det inget som tyder på att kvinnor i mindre utsträckning än män arbetar i yrken eller i en bransch som inte motsvarar utbildningen och därigenom har lägre förvärvsinkomst, snarare tvärtom. Enligt Länsstyrelsens medborgarundersökning för såväl 2013 som 2015 upplever 3–4 procentenheter fler kvinnor än män att deras arbete motsvarar utbildningen.

Jämställda
inkomster
långt borta.

Tabell 24. Andel personer i olika åldersgrupper och utbildningsnivåer, Stockholms län, 2014 (%)

Kön	Utbildningsnivå	16-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-64 år	65-69 år	70-75 år	Totalt
Kvinnor	förgymnasial	79,8	8,7	8,1	8,8	11,9	14,6	18,0	22,5	14,9
	gymnasial	20,0	44,1	28,9	38,1	41,6	41,0	40,3	40,4	37,5
	eftergymnasial	0,2	47,2	63,0	53,2	46,5	44,4	41,6	37,1	47,5
Män	förgymnasial	81,3	12,7	11,9	10,9	15,5	18,8	20,8	23,4	18,1
	gymnasial	18,6	51,1	35,1	41,0	42,5	39,8	40,9	41,0	40,6
	eftergymnasial	0,1	36,2	53,0	48,1	41,9	41,3	38,3	35,6	41,3

Barnledighet – något för alla föräldrar

Möjligheten till att vara föräldraledig i samband med barns födelse och likväl vid barns sjukdom är en av många välfärdsförmåner i Sverige. Såväl den sammanlagda tiden som ersättningsnivån är – i en internationell jämförelse – mycket god. Med detta sagt så är ersättningen inte fullt ut i paritet med ordinarie lön vilket gör att föräldraledigheten påverkar den livslånga inkomsten och i slutändan pensionen. Mot den bakgrunden är det i ett samhällsperspektiv angeläget att föräldraledigheten fördelas så jämnt som möjligt mellan kvinnor och män.

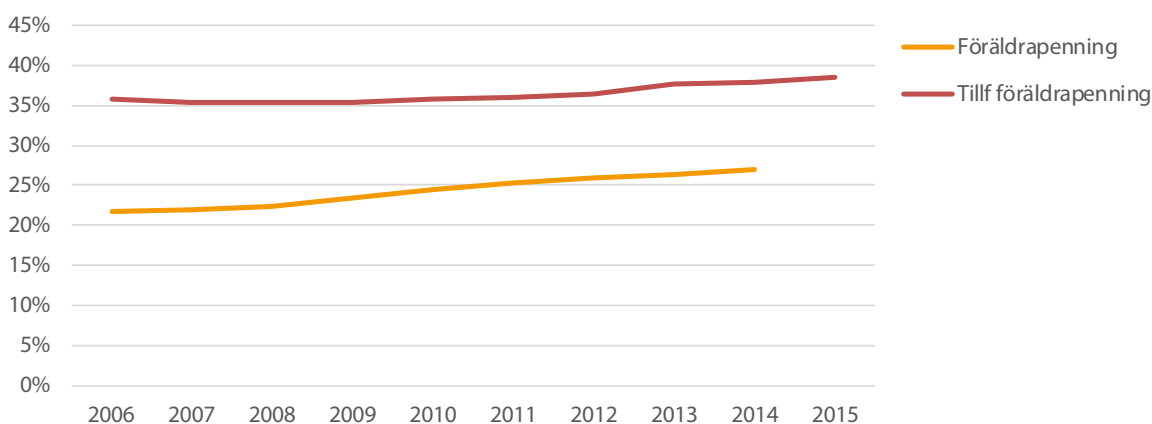
Som framgår av föregående avsnitt så är uttaget av föräldrapenning en faktor som påverkar den sammanlagda förvärvsinkomsten och över tid har det sakta men säkert blivit ett något mer jämställt uttag. Generellt är fördelning mer jämställt mellan kvinnor och män när det gäller den tillfälliga föräldrapenningen.

Som framgår av diagram 46 så är uttaget av tillfällig föräldrapenning mer jämställt fördelat mellan kvinnor och män än föräldrapenningen kopplad till barns födelse. Förändringen över tid är dock mer stabil när det gäller föräldrapenningen i samband med barns födelse.

Föräldrapenning på kommunnivå

Som i så många sammanhang finns det betydande inomregionala skillnader. Resultaten på kommunnivå synes indikera att kommuner med relativt sett lägre förvärvsinkomster också har en lägre grad av jämställdhet när det gäller uttaget av antalet dagar för föräldrapenning i samband med barns födelse, se tabell 25.

Diagram 46. Mäns andel av antalet uttagna dagar i föräldrapenning. Källa: SCB. Värdet för 2015 avseende föräldrapenning är inte klart.

Tillfällig föräldrapenning på kommunnivå

Resultaten på kommunnivå synes indikera att kommuner med relativt sett högre förvärvsinkomster har en lägre grad av jämställdhet när det gäller uttaget av antalet dagar för tillfällig föräldrapenning, se tabell 26.

Mätt som skillnad på uttaget av föräldrapenning i samband med barns födelse och tillfällig föräldrapenning så är skillnaden lägst i Danderyd, Täby, Vaxholm och Vallentuna. Störst är skillnaden i Södertälje, Botkyrka, Sigtuna och Nynäshamn. Spännvidden mellan Danderyd och Södertälje är drygt 13 procentenheter.

Tabell 25. Föräldrapenning, mäns andel av antalet uttagna dagar, (%). De tre högsta är grönmarkerade, de tre lägsta orangemarkerade.

Kommun	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Botkyrka	18,6	18,3	18,5	20,0	21,6	21,8	23,3	23,4	23,1
Danderyd	22,7	23,0	21,0	22,9	24,4	26,2	27,3	27,5	28,1
Ekerö	26,3	24,1	25,0	24,7	26,0	29,6	28,1	29,8	30,3
Haninge	21,0	20,3	19,8	21,1	22,9	23,1	23,8	24,3	24,6
Huddinge	22,2	22,3	22,0	24,1	23,9	25,7	26,7	26,5	27,7
Järfälla	22,0	22,2	23,5	23,3	25,3	25,5	26,2	25,7	26,0
Lidingö	21,9	22,4	24,2	22,5	23,7	25,2	27,0	27,7	27,3
Nacka	22,5	23,4	22,9	25,2	27,1	27,4	28,2	29,0	28,5
Norrtälje	19,7	20,3	19,8	22,6	21,9	22,3	23,2	24,5	23,9
Nykvarn	22,7	24,6	27,0	24,0	23,7	28,7	29,0	28,1	26,3
Nynäshamn	19,8	20,5	19,9	22,5	22,9	23,4	24,7	23,5	24,9
Salem	22,0	23,7	23,5	23,5	24,5	24,0	27,5	24,7	25,8
Sigtuna	20,1	20,0	19,5	21,1	22,2	21,4	23,1	22,6	23,7
Sollentuna	23,2	25,3	24,5	24,8	27,5	28,0	28,2	29,6	28,2
Solna	22,1	23,3	23,6	24,1	24,6	26,2	26,4	28,0	27,9
Stockholm	21,8	22,0	22,9	23,8	24,6	25,9	26,5	26,9	27,7
Sundbyberg	19,7	21,3	21,4	22,7	23,6	22,5	24,7	24,3	25,0
Södertälje	18,5	17,2	18,5	18,9	19,9	19,0	20,6	19,8	21,6
Tyresö	22,3	23,2	22,3	23,7	25,7	25,7	26,8	27,8	27,6
Täby	23,4	23,4	25,0	25,7	26,3	26,7	28,7	28,3	30,9
Upplands Väsby	19,7	20,5	22,4	22,6	23,3	23,4	24,3	24,1	25,5
Upplands-Bro	20,3	21,8	22,7	22,8	25,1	23,7	24,4	24,6	24,6
Vallentuna	21,8	23,5	25,1	26,6	27,7	27,8	27,4	26,8	30,2
Vaxholm	24,0	24,8	26,4	27,1	27,2	26,2	30,2	26,6	27,8
Värmdö	23,8	22,4	24,6	25,0	25,9	27,4	27,6	27,8	28,2
Österåker	22,2	22,7	22,4	24,9	24,9	25,7	25,9	27,6	27,0
Länet	21,6	21,9	22,5	23,4	24,4	25,2	26,0	26,3	27,0

Barnledighet –
jämfällt om
39 år.

Tabell 26. Tillfällig föräldrapenning, mäns andel av antalet uttagna dagar, (%). De tre högsta är grönmarkerade, de tre lägsta orangemarkerade.

Kommun	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Botkyrka	34,3	33,4	32,7	32,7	35,7	35,3	36,3	37,7	38,2	40,1
Danderyd	32,5	28,6	31,2	30,8	28,7	30,4	30,9	32,6	33,2	31,8
Ekerö	33,4	33,1	33,9	34,6	32,5	33,6	35,0	33,7	35,4	37,8
Haninge	36,3	35,6	36,1	36,1	35,3	36,0	37,7	37,9	37,9	38,1
Huddinge	35,3	34,4	33,7	35,3	36,0	36,8	37,6	38,1	38,7	40,2
Järfälla	36,3	35,6	35,3	36,0	35,7	35,6	35,6	37,4	38,5	39,8
Lidingö	31,3	32,4	33,6	32,9	33,1	30,4	33,3	33,1	33,8	34,3
Nacka	34,8	35,9	35,1	34,5	35,7	35,9	36,5	37,2	37,0	37,4
Norrtälje	37,5	37,2	35,1	35,1	34,2	33,5	33,7	35,7	36,5	36,5
Nykvarn	37,1	34,4	34,4	30,4	33,8	33,8	35,5	36,4	37,5	37,6
Nynäshamn	35,9	35,9	39,3	36,2	37,1	38,7	37,2	39,9	39,0	40,7
Salem	38,3	35,1	37,2	35,7	36,8	36,3	36,1	38,6	36,4	38,9
Sigtuna	36,0	35,5	35,8	36,3	36,3	35,0	34,3	36,1	37,9	39,6
Sollentuna	35,0	33,9	34,1	33,8	34,0	35,8	34,8	36,8	38,0	37,8
Solna	37,8	36,8	36,4	35,6	36,6	37,2	38,4	38,9	38,8	39,9
Stockholm	35,8	35,6	36,3	36,6	36,9	37,0	37,0	38,4	38,6	39,1
Sundbyberg	36,1	37,0	36,5	35,7	36,4	37,7	37,4	38,4	39,1	38,6
Södertälje	38,1	37,4	36,2	35,6	37,0	37,4	37,1	38,9	38,9	38,6
Tyresö	34,8	34,1	34,1	33,1	33,3	34,5	34,3	34,9	35,0	36,9
Täby	32,7	32,9	32,2	33,3	33,1	33,4	34,7	36,5	35,4	35,2
Upplands Väsby	37,5	36,8	35,8	35,6	36,0	35,8	36,2	38,6	38,8	39,5
Upplands-Bro	38,6	36,9	38,6	38,0	37,1	36,4	38,6	37,0	37,3	40,1
Vallentuna	35,9	35,3	34,5	32,8	33,9	35,7	34,6	37,0	37,6	36,8
Vaxholm	33,6	34,5	31,3	32,4	33,6	36,5	36,0	34,7	32,9	33,4
Värmdö	37,4	36,7	35,3	36,6	35,8	35,6	36,2	36,5	35,8	35,3
Österåker	37,4	37,5	34,9	34,4	34,5	34,8	34,2	37,1	35,3	34,4
Länet	35,8	35,4	35,4	35,4	35,8	36,1	36,4	37,6	37,9	38,5

Länsstyrelsens rapportserie 2016

1. Ensamkommande barn som försvinner – nulägesanalys, avdelningen för tillväxt
2. Vägvalsstyrning för transport av farligt gods – en inriktning mot en regional strategi, avdelningen för samhällsbyggnad
3. Ett steg närmare rökfri skola – förslag till fortsatt lokalt arbete, avdelningen för tillväxt
4. Stödstruktur för samverkan mellan företagsfrämjare och brobyggare för minoritetsgrupper, avdelningen för tillväxt
5. Manual vid misstanke om människohandel – skydd och stöd till människohandelsoffer 2015–2016, avdelningen för tillväxt
6. Elfiske i Stockholms län 2002–2014. Utvärdering av elfiske i 25 kustmynnande vattendrag, avdelningen för miljö.
7. Särskilt skyddsvärda träd i Stockholms län, avdelningen för miljö
8. Inventering av vattenvegetation i Stockholms län 2015, avdelningen för miljö
9. Nationella minoriteter – minoritetspolitikens utveckling 2015, avdelningen för tillväxt
10. Bostadsmarknadsenkäten Stockholms län 2016, avdelningen för samhällsbyggnad
11. Romsk inkludering – Årsrapport 2015, avdelningen för tillväxt
12. Bosättning av nyanlända – utmaningar och möjligheter i Stockholms län, avdelningen för tillväxt
13. Strategi för att motverka våld i nära relationer 2016–2020, avdelningen för tillväxt
14. Kunskap hjälper våldsutsatta äldre – utvärdering av utbildning inom äldreomsorgen, avdelningen för tillväxt
15. Kartläggning av skyddat boende för särskilt utsatta personer, avdelningen för tillväxt
16. Stockholm 2025 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, avdelningen för tillväxt
17. Jämställdhet och mänskliga rättigheter – nulägesbeskrivning av kommunernas arbete, avdelningen för tillväxt
18. Läget i länet – bostadsmarknaden i Stockholms län 2016, avdelningen för samhällsbyggnad
19. Regional handlingsplan för landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020, avdelningen för landsbygd
20. Förvaltningsplan för stora rovdjur i Stockholms län – förvaltningsperiod 2016-2019, avdelningen för miljö
21. Nyanlända i Stockholm – nuläges- och behovsanalys 2016, avdelningen för tillväxt
22. Brobyggare som dörröppnare för ett företagande på lika villkor, avdelningen för tillväxt
23. Kartläggning av skyddat boende för särskilt utsatta personer, avdelningen för tillväxt
24. Regional risk- och sårbarhetsanalys 2016 – Geografiskt område, enheten för samhällsskydd och beredskap
25. På flykt och försvunnen – en nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker, avdelningen för tillväxt
26. Innovationsindikatorn 2016 – En rapport från Innovationskraft Sthlm, avdelningen för tillväxt
27. Stockholm 2017 – full fart framåt, avdelningen för tillväxt

Länsstyrelsen arbetar för att
Stockholmsregionen ska vara
attraktiv att leva, studera, arbeta
och utveckla företag i.

Länsstyrelsen Stockholm
Telefon: 010-223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm